

RECENZIE

CANFORA, L.: *GAIUS IULIUS CAESAR. DEMOKRATICKÝ DIKTÁTOR*. Praha : Vyšehrad, 2007, 446 s.

Gaius Iulius Caesar patrí bezpochyby medzi tri najvýznamnejšie osobnosti starovekého sveta. Popri macedónskom vojvodcovi Alexandrovi Veľkom a kartaginskom Hannibalovi tvorí tretí vrchol trojuholníka osobností, ktoré najviac ovplyvnili politický, vojenský, ale aj kultúrny svet v storočiach pred viac ako dvetisíc rokmi. Pochopiť tieto osobnosti nám umožňuje pochopiť aj svet, v ktorom žili, ktorý formovali a do ktorého zasahovali podľa svojich predstáv a mimoriadnych schopností. Každá monografia, venovaná takýmto významným osobnostiam, upúta pozornosť čitateľov, hoci sa im stále venuje pozornosť.

Čo však možno napísať nové o osobnosti, o ktorej písali korunované i nekorunované hlavy, o ktorej vznikli stovky monografií, ďalšie stovky či tisíce štúdií, písali sa o nich divadelné hry, nakrúcali dokumentárne i dobrodružné filmy, kreslili sa komixy? Taliansky literárny historik a klasický filológ, známy u nás i svojimi *Dejinami gréckej literatúry* (Praha 2001) sa podujal na nový pohľad o tejto osobnosti, o historických a kultúrnych podmienkach, v ktorých žil a ktoré ovplyvňoval. Aj spomenutím týchto problémov začal Luciano Canfora svoje sledovanie osudov hrdinu antického sveta. Celý príbeh životných osudov si rozdelil na nie menej ako štyridsaťdva kapitol, ku ktorým pridal ešte ďalších päť dodatkov. Umožnilo mu to sledovať jednotlivé kroky kariéry bohatej na vojenské udalosti, politické intrigy, ale aj ľúbostných dobrodružstiev.

Výklad sa začína vstupom mladého Gaia Iulia Caesara do osídiel politiky, keď mu v časoch Sullovej diktatúry hrozila politická perzekúcia, a preto musel opustiť Rím. Najprv sa ukrýval na italskom vidieku, aby sa neskôr zaúčil vojenskému remeslu na Východe. Prvé Caesarove bojové i politické skúsenosti ukázali, prečo sa aj neskôr rozhodoval správne: nikdy nestratil hlavu a vždy využil každú, aj nepatrnú príležitosť vo svoj prospech. Najlepšie o tom svedčí jeho zajatie pirátmi, keď aj takmer bezvýchodiskovú situáciu dokázal zvrátiť vo svoj prospech a napokon sa pirátom aj kruto pomstil. Už pri opise tejto udalosti máme možnosť sledovať Canforov historicko-literárny prístup k historickému materiálu. Aj v neskorších častiach svojej knihy najprv načrtne politické súvislosti a udalosti, aby potom venoval väčšiu pozornosť svedectvám antických autorov (gréckych aj rímskych). Ukazuje na možnosti zachytiť život historickej osobnosti v čo najširších súvislostiach, ale aj na schopnosti jednotlivých autorov správne a do detailov vykresliť obraz politika neskororímskej republiky. Historický výklad sa tak spája s literárno-kritickým rozborom prameňov so snahou priblížiť sa čo najbližšie historickému daniu (alebo podľa názoru niektorých moderných historikov vytvoriť nový pohľad na minulé udalosti?).

Smrť diktátora Sullu v roku 78 umožnila Caesarovi návrat do Ríma a postupné získavanie úradov, funkcií a skúseností. V politickom boji využíval všetky možnosti, ktoré mu demokratický režim republikánskeho Ríma poskytoval. Svoju politickú kariéru začínal náboženskými funkciami, aby pozornosť postupne presúval na čoraz dôležitejšie úrady (tribún ľudu v r. 71 pred n. l.). Neusiloval sa len o to, aby si zabezpečil svoju vlastnú politickú kariéru, ale akoby predvídal aj do budúcnosti a podporoval jednotlivých kandidátov na najvyššie politické funkcie. Vo funkcii tribúna ľudu údajne podstatne prispel k tomu, že jeho budúceho spojenca Marca Licinia Crassa zvolili za konzula na rok 70.

V tom istom a nasledujúcom roku strávil Caesar dlhé mesiace v Hispánii, kde si vytvoril určité politické zázemie aj na ďalšie roky. V Hispánii si však uvedomil aj to, že Alexander Veľký, s ktorým sa neustále porovnával, v tridsiatom roku života dobyl veľkú ríšu, zatiaľ čo Caesar ešte len začínal svoju kariéru. Toto porovnávanie sa odrazilo napr. aj v Plutarchových *Paralelných životopisoch*, keď obidve osobnosti postavil vedľa seba.

Určitý zlom v Caesarovej kariére nastal v roku 68. Zastával úrad kvestora, na základe čoho vstúpil do rímskeho senátu, v roku 65 bol edilom a zapájal sa do politických rozhodnutí, ktoré mali spojitost s jeho budúcnosťou – podporil Pompeiovu voľbu za veliteľa proti pirátom, neskôr aj jeho hlavné velenie proti Mithradatovi). Nezískaval si len politické spojenectvá, ale aj rozsiahlu podporu v ľudových vrstvách, pre ktoré organizoval gladiátorské hry a zábavy, dal budovať verejné stavby. Ešte väčšiu popularitu mu prinieslo hlásenie sa k dedičstvu Gaia Maria – Caesarova teta bola Mariovou manželkou (Caesar však nebol Mariovým vnukom, ako sa nesprávne uvádza na s. 59). Postupnými krokmi si budoval sociálnu základňu pre svoje budúce kroky.

Obdobie 70. a 60. rokov bolo v Ríme obdobím ostrých politických a sociálnych bojov o moc, pričom sa používali a hľadali i nové formy boja, niekedy aj nezákonné. V roku 63 pred n. l vzbudil v Ríme veľkú pozornosť odhalený pokus o sprisahanie a získanie politickej moci novými prostriedkami, ktoré viedol schudobnený príslušník starého asristokratického rodu Lucius Sergius Catilina. Luciano Canfora sa nezaobrá ani tak priebehom sprisahania a jeho odhalením konzulom M. Tulliom Ciceronom, ale zaujíma ho predovšetkým zložitá a dodnes nevyriešená otázka, kto všetko stál v pozadí tohto sprisahania. Niektorí autori podozrievali z účasti na sprisahaní aj Caesara a Crassa, prípadne ďalších mnohých nomenovaných politikov. Dôkazy o Caesarovej účasti v sprisahaní boli len nepriame, o jeho bližšom vzťahu k sprisahancom by mohlo nasvedčovať aj správanie v senáte, kde po odhaleaní navrhoval miernejší trest, než Cicero, ktorý zastával (a nakoniec aj vykonal) čo najtvrdšie opatrenia proti uväzneným účastníkom sprisahania. Catilinov prípad poukázal na to, že boj o politickú moc sa mimoriadne vyostroval a nadobúdal nové podoby.

Vytvárali sa rôzne zoskupenia, preskupovali sa sily, hľadali sa spojenci. Traja muži, ktorí individuálne dosiahli v politickom živote Ríma významné úspechy, ale celkovo sa nedokázali presadiť voči vplyvnému senátu, nakoniec prekonali vzájomné rozpory a nedôveru či nevraživosť a vytvorili tajnú dohodu, ktorá v nasledujúcich rokoch podstatne zmenila rozloženie politických síl v Ríme. Canforu opäť zaujíma viac pozadie politických dohôd, ale najmä to, ako triumvirát hodnotili jednotlivé strany: stúpenci republiky hovorili o „trojhľavej oblude“.

Politický boj si vyžadoval obrovské finančné prostriedky, ktoré Caesar získaval z verejných i súkromných zdrojov. Jeho najvýdatnejším podporovateľom bol práve Crassus, ale neskôr sa zdrojom jeho príjmov stala Galia a ďalšie krajiny, v ktorých pôsobil. Tu sa ponúka zaujímavé porovnanie s Alexandrom Veľkým, ktorý takisto pre svoju výbojnú politiku potreboval značné zdroje a našiel ich v pokladnici perzského kráľa – niektoré odhady uvádzajú takmer 200 000 talentov, čo je asi 5 200 ton drahých kovov, ktorých sa Alexander a jeho vojaci zmocnili po dobytí Perzskej ríše.

Galia sa stala skutočnou základňou Caesarovej ďalšej politickej moci. Nielenže tu získal finančné prostriedky (zmocnil sa keltského „národného“ pokladu), ale predovšetkým si tu vybudoval a vycvičil kvalitné vojsko pozostávajúce napokon z desiatich légii. Jeho vojaci sa necvičili na cvičiskách či v kasárňach, ale v priamych bojoch s obávanými keltskými bojovníkmi. Na význam Caesarovho pobytu v Galii poukazuje nepriamo aj Canfora: jednotlivým

etapám Caesarovho života venuje 5 – 6 strán, ale jeho pobytu v Galii až trojnásobok (s. 110-128)!

Základným prameňom pre poznanie výbojov v Galii sú nepopierateľne Caesarove *Zápis-ky o vojne v Galii*, ktoré sa svojím neosobným štýlom tvária ako nezaujatý opis rímskych výbojov. Už v staroveku však viacerí autori, ktorých diela sa zachovali úplne (napr. Plinius Starší, Plutarchos), čiastočne alebo len vo fragmentoch (Appianos), odsudzovali Caesarovu politiku, jeho zámerné provokovanie keltského obyvateľstva, vyvražďovanie alebo podmaňovanie si celých kmeňov. Na dvojité videnie a hodnotenie Caesarovej politiky nadväzuje aj súčasná historiografia, ktorá sa buď prikláňa na stranu rímskych výbojov a obhajovala ich (Napoleon III.) alebo ich odsudzuje (C. Jullian, J. W. Goethe). Ale samozrejme, skutočnosť bola, a je, oveľa zložitejšia.

Zatiaľ čo sa Caesar sústreďoval na udalosti v Galii, v samotnom Ríme sa odohrávali veci, ktoré ho – z jeho pohľadu – ohrozovali pri ceste na vrchol moci: Pompeius sa zblíži so senátom, dostáva mimoriadne moci na potlačenie vnútropolitických nepokojov (v r. 52 konzul bez kolegu), od senátu dostáva príkaz na vojenské odvodvy po ceľej Itálii. Caesar to využil a takisto koná odvodvy po ceľej Galii, posilňuje svoje vojsko. Proticaesarovská strana v Ríme sa chystá proti nemu zasiahnuť, obviní ho z mnohých porušení zákonov. Schyluje sa k občianskej vojne.

Caesarovou nevýhodou bolo, že mu končila platnosť druhého prokonzulského impéria. Aby získal späť nejakú moc, musel sa pripravovať na voľby konzulov, tie však musel absolvovať osobne v Ríme, pričom by sa predtým musel vzdať prokonzulského impéria a rozpustiť vojsko. Bez vojska však nemal žiadnu moc a nemohol by sa postaviť proti Pompeiovi! Jeho lavírovanie a ponuky, že sa zbaví dobre vycvičeného galského vojska, nikto nebral vážne. Zložitú situáciu si neuvedomuje len Caesar a jeho najbližší priatelia, ale zhrozený je aj rečník a politik M. Tullius Cicero, ktorý akoby predvídal blížiacu sa občiansku vojnu. Uvedomoval si totiž, že či Caesar alebo Pompeius, v každom prípade sa rozhodovalo o konci rímskej republiky.

Luciano Canfora využíva všetky svoje znalosti antickej literatúry, aby citátmi z diel či aspoň fragmentmi z citátov vykreslil čitateľovi rozhodujúce okamihy pred prepuknutím občianskej vojny medzi Pompeiom a Caesarom (s. 149-156). Caesarovi i Caesarovi protivníci, skúsení politici i mladíci, ktorí do politiky vstupovali, v senáte i na uliciach a na námestiach vyslovujú svoje úsudky, ktoré neskorší historici často doslovne uvádzali, o budúcnosti rímskeho politického života. Situácia sa menila zo dňa na deň, niekedy z hodiny na hodinu. Caesar už čakal na hraniciach Itálie, Pompeius sa vyhráždal v Ríme tým, že „zadupe nohami“ a zo zeme sa vyroja vyzbrojené légie, ochotné brániť republiku. Keď sa však Caesar rozhodol rázne skončiť nič neriešiacu situáciu a prekročil riečku Rubicon, ukázalo sa, že proti nemu nestojí žiadna reálna moc: jeho súper Pompeius aj so svojou družinou ušiel do Grécka a cesta do Ríma bola pre Caesara voľná.

V tomto okamihu Caesar ohromil aj rímsky svet. Nenastúpil cestu Sullovských proskripcí, nelikvidoval násilne svojich politických súperov, ale hľadal cesty, ako sa s nimi uzmiereť. Mnohých Pompeiových stúpencov, ktorí upadli do zajatia už pri jeho postupe na Rím, omilostil, zmieril sa s nimi, alebo ich dokonca pribral do svojej družiny. Bola to politika, ktorá sa mu o päť rokov vypomstila!

V nasledujúcich mesiacoch Caesar opäť dokázal svoje vodcovské schopnosti. Najprv si zabezpečil moc v Ríme, potom sa snažil zlikvidovať Pompeiove sily v Hispánii, napokon sa stretol priamo so svojím súperom v bitke pri Farsale v Grécku. Zatiaľ čo Pompeiovi velitelia a členovia družiny sa medzi sebou hádali, kto sa zmocní ktorého úradu alebo územia,

Caesar s problémami, ale dôsledne šiel za svojím cieľom. Napriek nepriaznivým okolnostiam jeho vojsko zvíťazilo s neporovnateľne silnejším nepriateľom. Zatiaľ čo Caesar vytvrdol so svojimi vojakmi, Pompeius nevyužil príležitosť a v rozhodujúcom okamihu od vojska ušiel.

Pompeiovou násilnou smrťou pri egyptských brehoch skončilo nepriateľstvo medzi dvomi veľkými politikmi a z Caesara sa náhle stáva Pompeiov pomstiteľ. Zamiešal sa do dynastických sporov medzi Kleopatrou a jej bratom, vyvolá otvorené egyptské nepriateľstvo, ktoré ho takmer stálo život (okrem purpurového pláňa, ktorého sa v mori musel zbaviť, aby si zachránil život), ale v ťažkých pouličných bojoch jeho vojsko opäť zvíťazilo. Že pri týchto bojoch bola z veľkej časti zničená Alexandrijská knižnica, budovaná viac ako 250 rokov, to môžu lutovať len literáti a vzdelanci, vojakov a politikov to príliš netrápilo.

Caesar bol zamestnaný ďalšími problémami. Po vyriešení situácie v Egypte rázne skoncoval s odporom Mithradatovho syna Farnaka a jeho lakonické „Prišiel som, videl som, zvíťazil som!“ sa stalo symbolom bleskového riešenia politickej situácie na Východe. Rímska vnútropolitická situácia však ešte len čakala na riešenie. Pompeiovi stúpenci v Hispánii a Afrike ohrozovali zásobovanie Ríma obilím, proticaesarovská opozícia sa pomaly formovala aj priamo v Ríme.

Zahltený každodennou politikou a bojmi so svojimi protivníkmi Caesar nezabúdal ani na dynastickú politiku. Čoskoro sa po jeho boku (už počas bojov v Hispánii proti pompeiovcov) objavuje jeho prasnovec a budúci adoptovaný syn a nástupca Gaius Octavius. Canfora opäť na základe údajov antických autorov rekonštruje pomalý politický vzostup tohto mládenca a pokúša sa rozbiť niektoré neskoršie mýty o tom, ako sa pripravoval na budúce prevzatie moci v rímskom štáte (s. 246-256). Ďalšou osobou, ktorá vyrastala popri Caesarovi a v období nasledujúcom po Caesarovom zavraždení chcel hrať hlavnú úlohu v politike, bol Marcus Antonius (s. 280-286). Canfora už vopred upozorňuje na niektoré Antoniove činy, ktoré mohli kompromitovať Caesara alebo vyvolať voči nemu určitú averziu. Tretím mužom, ktorý zohral významnú úlohu v Caesarových posledných rokoch života, bol politik, rečník a spisovateľ M. Tullius Cicero. V jeho korešpondencii sa zachovali mnohé listy, ktoré mu Caesar napísal a ktoré obsahujú dôležité údaje o jeho zámeroch počas diktatúry. Či už to bol boj proti niektorým návrhom časti republikánskeho politického spektra alebo i o vzťahoch medzi Caesarom a Ciceronom alebo o chúlостivom Ciceronovom postavení, keď na jednej strane bol zástancom republiky, na druhej si uvedomoval postavenie, aké zaujal Caesar po víťazstve nad Pompeiom.

Závažným problémom pri skúmaní posledných mesiacov a dní Caesarovho života je otázka, kto všetko sa podieľal na jeho zavraždení. Canfora venuje tejto problematike veľkú pozornosť a minimálne v piatich kapitolách (s. 295-320) rozoberá účasť určitých politických skupín a konkrétnych jednotlivcov, ich ciele alebo príčiny na radikálnom riešení situácie. Bola to široká škála ľudí, ktorí niekedy stáli na Caesarovej strane, inokedy sa s ním rozchádzali v jeho názoroch na domácu i zahraničnú politiku Ríma či pri jej uskutočňovaní.

Záverčné kapitoly svojho pomerne rozsiahleho diela venuje Canfora už priamo „realizácii“ odstránenia „tyrana“, zaoberá sa príčinami, prečo Caesar nevenoval dostatočnú pozornosť náznakom blížiaceho sa sprisahania a napokon opisuje aj jeho rezignáciu v situácii, keď stál zoči-voči svojim vrahom, medzi ktorými poznal aj svojho „syna Bruta“ (Aj ty môj, syn?“).

Caesarovou smrťou by sa mohol skončiť výklad o politikovi, ktorý zmenil tvár rímskej republiky a pripravil cestu k nástupu nového politického systému. Mnohé veci však zostali nedopovedané, a preto Canfora pripojil k svojmu výkladu ešte päť ďalších kapitol, ktoré nazval

Dodatkami (s. 351-387) a v ktorých sa venuje charakteristike Caesarovho literárneho diela (nedochovaného, ale predovšetkým dochovaného – jeho *Zápisom o vojne v Galii a Zápisom o občianskej vojne*). Takisto si všima aj „literárnu opozíciu“, ktorá v nedochovaných dielach vyjadrovala názory republikánov, niekedy odlišné od Caesarových názorov, inokedy len s iným akcentom alebo uprednostňovaním iného spôsobu situácie v Ríme.

Na záver svojho diela Luciano Canfora pripojil dva príspevky svojich asistentov: Pasquale Massimo Pinto je autorom podrobnej a vyčerpávajúcej chronológie Caesarovho života (s. 389-408), kde niekedy (pokiaľ to umožňujú pramene) deň po dni sleduje Caesarove osudy, a tým aj osudy záverečných rokov rímskej republiky. Prehľad je podrobne dokumentovaný odkazmi na konkrétnych autorov, z ktorých mnohé má k dispozícii aj slovenský čitateľ či už v českých alebo slovenských prekladoch.

Druhým dôležitým doplnkom je dvojdielna časť, ktorú spracovala M. Stefania Montecalvová. V prvej sú uvedené životopisy asi štyridsiatich osobností, ktoré hrali nejakú úlohu v Caesarovom živote (ale nie sú uvedené všetky významné osobnosti, o ktorých sa píše podrobnejšie priamo v texte), druhá časť obsahuje päťdesiatdva hesiel z politického života (jednotlivé politické úrady a inštitúcie, fungovanie štátnej správy, niektoré geografické celky).

V talianskom origináli je ako predposledná časť uvedená Bibliografia. Je to skôr komentár k dielam antických autorov alebo k moderným autorom, ktoré Canfora stručne charakterizuje alebo hodnotí ich význam, prípadne uvádza (zväčša talianske) vydania antických autorov. Škoda, že prekladatelia neuverejnili pre českého i slovenského čitateľa preklady antických diel do češtiny a slovenčiny, ktoré – ako sme uviedli – sú už dostupné na trhu. Takýto súpis by bol oveľa dôležitejší, ako vedecké komentované vydania antických autorov, ku ktorým bežný čitateľ v našich podmienkach nemá často ani prístup.

Na záver je pripojený menný register, ktorý čitateľovi uľahčuje orientáciu v texte.

Český preklad diela Luciana Canforu významnou mierou obohatil knižný trh o životopis jednej z najvýznamnejších osobností starovekých (či vôbec svetových) dejín. Pred viac ako štyridsiatimi rokmi vyšlo u nás dielo „domáceho“ autora Jana Buriana (Praha 1963), pred viac ako dvadsiatimi piatimi rokmi vyšiel preklad Caesarovho životopisu, ktorý napísal sovietsky autor Sergej Utčenko (Bratislava 1981). Odvtedy český ani slovenský čitateľ nemal k dispozícii žiadny životopis tejto osobnosti, hoci jeho dielo vyšlo v českom (Praha 1972) i slovenskom (Bratislava 1988) preklade. Preložené dielo teda aspoň čiastočne vyplňa veľkú dieru, ktorú česká i slovenská historiografia v tomto smere majú. Čitatelia tým len získali kvalitný pohľad na dávnu minulosť, ktorá je stále živá.

Pavol Valachovič

MANN, J.: *ATTILA – BARBARSKÝ KRÁĽ, KTORÝ VYZVAL NA SÚBOJ RÍM*. Bratislava : Slovart, 2007, 263 s.

Krátko pred Vianocami roku 2007 prišla na slovenský trh kniha *Attila – barbarský kráľ, ktorý vyzval na súboj Rím* od Johna Manna, historika a cestovateľa, autora viacerých historických prác, životopisov, cestopisov. Z jeho monografií možno spomenúť *Kublai Khan, Genghis Khan: Life, Death, and Resurrection*, *Attila The Hun* a *The Knights of Islam: The Wars of the Mamluks*.

O Attilovi počul asi každý, ale kto to presne bol, už nie. Jeho meno však dodnes vyvoláva iracionálny strach. Je stelesnením zla, nočnej mory, ničivej sily, synonymom krutého bo-

jovníka, drsného barbara, nájazdníka a lúpežníka, iní si ho predstavujú iba ako bezohľadného vodcu divých kočovných jazdcov z ďalekej Ázie, ktorí vpadli do Európy, rozvrátili starý poriadok, dali mnohé masy obyvateľstva do pohybu a prispeli tak k úpadku Rímskej ríše. Jeho skutočný význam je však napriek tomu, alebo skôr práve preto, akoby v úzadí. Ako človek zostáva neznámy a rovnako aj svet, v ktorom žil, poznajú iba tí, ktorí sa venujú dejinám neskorej Rímskej ríše. Attila vytvoril ríšu, ktorá siahala od Čierneho mora k Rýnu a od Baltského mora k Dunaju. Zjednotil mnohé barbarské kmene a držal ich v poslušnosti spôsobom ako nikto pred ním a ani nikto po ňom. Jeho moc a autorita bola taká veľká, že nielen mohol, ale aj ohrozoval Rímsku ríšu, hoci nebolo v jeho silách, aby ju naozaj zničil. Žil však príliš krátko, aby dokázal upevniť svoju vlastnú ríšu, ale dosť dlho na to, aby nezvratne zmenil beh dejín.

Predmetom záujmu Johna Manna je človek, ktorý je v Európe možno až s výnimkou Maďarska stále vnímaný väčšinou negatívne, ale zaslúži si väčšiu pozornosť a rešpekt. Nikto ho nepovažuje za skvelého vojvodu, tobôž nie za svojho hrdinu a nikdy nedostal prívlastok Veľký, hoci ním nepochybne bol. Namiesto toho si vyslúžil nelichotivú prezývku Bič Boží, ktorá ešte znásobila strach, ktorý šírila. Niet sporu, že bol nemilosrdný tyran a despota, ale bol naozaj horší, ako iní krutovládovia alebo rozporuplné postavy v dejinách ľudstva? Bol naozaj horší ako Caesar, ktorý pripravil Galov o nezávislosť alebo Alexander, ktorý Peržanom zničil ríšu? Zaslúžil si svoju zlú povest právom? Alebo mu skôr vnútili úlohu, ktorá mu nepatrí, aby sa stal zosobnením našej „temnej strany“? Aby autor mohol odpovedať na tieto a iné otázky, musel, ako sám hovorí, na Attilu pozeráť z viacerých strán než len z pohľadu historika.

Náš obraz o Attilovi a Hunoch je pokrivený. Históriu píšu víťazi a Huni o sebe nenapísali nič. Všetko, čo o nich vieme, je z pera Rimanov, vtedy už zväčša kresťanov, ktorých svet bol v ohrození. Kniha Johna Manna sa dá považovať za pokus o demýtizovanie človeka, ktorého história zahnila do rohu, ako výstižne naznačuje už názov Úvodu (*Úvod: Beštia s rohami*). Tu autor načrtáva niektoré problémy, svoje ciele, príčiny Attilovho vzostupu i neúspechu. Čitateľa zoznamuje s najvýznamnejšími antickými autormi, Ammianom Marcellinom, Jordanom a Priskom. Opiera sa o práce archeológov, historikov, antropológov, ktoré uvádza v bibliografii, a – čo čitateľa istotne prekvapí – aj jedného športovca. Jadrom práce je kľúčových dvadsať rokov Attilovej vlády, počas ktorých autor sleduje jeho vzostup, krátke okamihy slávy a rýchly pád. Knihu rozdelil na dvanásť kapitol, ktoré združil do troch častí. Názvy kapitol sú jasné a vystihujú ich obsah. Zvolil chronologický postup, niektoré kapitoly sú však čisto tematické.

Samotné rozprávanie v prvej kapitole *Búrka predchádzajúca víchru* však nezačína Attilom a dokonca ani Hunmi, ale gótskymi utečencami, ktorí sa v panike snažili nájsť záchranu na rímskej strane Dunaja po tom, ako ríšu Ostrogótov rozvrátil dovtedy neznámy kmeň. Tento postup je však logický. Autor čitateľa zoznamuje s vtedajšou nepokojnou situáciou a niektorými dôležitými postavami. Kapitola vrcholí veľkou porážkou Rimanov pri Hadrianopole. Zrejme najväčší osobný prínos autora je badateľný v nasledujúcej kapitole *Von z Ázie*, v ktorej sa zaoberá pôvodom Hunov. Vychádza aj z vlastných skúseností a znalostí kultúry, tradícií a života kočovných pastierov stredoázijských stepí. Nemenej zaujímavou kapitolou je *Návrat jazdca lukostrelca*, kde sa zameriava na spôsob boja a taktiku Hunov. Jej základ tvoria jeho spomienky na stretnutie s maďarským lukostrelcom Lajosom Kassaiom, ktorý sa v Maďarsku zaslúžil o zmŕtvychvstanie zabudnutého umenia kočovných jazdcov.

Druhá časť *Súperi* začína usadením sa Hunov v Karpatskej kotline. Autor sleduje mocenský vzostup Hunov, nástup Attilu a jeho najväčšie a najslávnejšie výpravy proti Východo-

rímskej ríši. Všima si nielen historické udalosti, ale nezabúda naňho ako na človeka, ktorého jedni nasledovali z obdivu, iní zo strachu, ktorého vlastní ľudia milovali, ale podmanené obyvateľstvo nenávidelo, a v ktorom kresťania videli Boží trest za svoje hriechy. Čitateľ sa dozvedá, že Attilovi slúžili nielen Huni a podrobené kmene, ale svoje služby mu ponúkli dokonca aj vzdelaní Rimania, spoznáva dnes už zabudnuté kmene Alanov, Gótov, Gepidov alebo Skirov a stretáva viac či menej známe postavy, napríklad rímskeho vojvodu, Attilovho spojencu a neskôr nepriateľa Aetia, ambicióznou Gallu Placidu, Oresta, ktorý po rozpade Attilovej ríše odišiel do Itálie, kde dosadil svojho syna za posledného západorímskeho cisára, alebo Odoakara, ktorý ho roku 476 zosadil. Prvá kapitola *Svetadiel v chaos* v tejto časti chronologicky nadväzuje na úvodnú kapitolu a končí nástupom bratov Bledu a Attilu do čela Hunov. Kapitola *Na dvore kráľa Attilu* vychádza z čiastočne zachovaného svedectva od Priska, ktorý zapísal svoje spomienky na návštevu na dvore kráľa Attilu. Otvára sa nám tak celkom iný svet, svet oficiálnej i zákulisnej diplomacie, intríg a plánov, ktoré mali viesť až k Attilovej vražde. V kapitole *Barbar a princezná* autor prechádza od udalostí v Galii do italskej Ravenny, sídla západorímskych cisárov, a k Honorii, sestre cisára Valentinána III., ktorá uvažovala nad svadbou s Attilom. K svadbe síce nedošlo, Attila však jej ponuku neskôr využil ako zámienku k výprave proti Západorímskej ríši.

Témou poslednej tretej časti *Smrť a premena* sú prvé a zároveň posledné neúspechy Attilu ako vojvodu, jeho nečakaná smrť a rýchly rozpad jeho obrovskej ríše. Názov kapitoly o neúspešnom ťažení k Rímu *Mesto príliš ďaleko* historikom i záujemcom o históriu druhej svetovej vojny určite pripomenie známu frázu *Most príliš ďaleko* (*A bridge too far*), ktorá stručne, ale výstižne vystihuje základné príčiny neúspechu britsko-americkej výsadkovej operácie, ktorej posledným cieľom bolo obsadiť most v ArnHEME a otvoriť tak cestu do Nemecka. Arnhemský most sa však podobne, ako Rím pre Attilu, ukázal byť pre spojencov príliš ďaleko. Aj jeho výprava, hoci začala nádejne, skončila nezdarom, keď nielenže nedobyl Rím, ale o veľkú časť jeho vojska ho pripravili choroby. Krátka kapitola *Stopy tých, čo sa stratili* zachytáva udalosti po Attilovej smrti a rozpade jeho ohromnej ríše. Záverečná kapitola *Život po smrti: dobrý, zlý a beštiálny Hun* odкрýva stopy po Attilovi a Hunoch v literatúre, výtvarnom a hudobnom umení. Jeho meno sa totiž neobjavuje iba v rímskych a gréckych dielach, ale za svojho predka ho považovali aj starí Maďari, ako dokladajú niektoré ich staré kroniky. Jeho meno sa spomína aj v anglosaskej poézii zo 6. storočia a neskôr aj v severských ságach a nemeckom národnom epose *Pieseň o Nibelungoch*, ktorý opisuje zničenie ríše Burgundov Hunmi. Čitateľ sa v závere tiež dozvedá, prečo výbojných Prusov a neskôr Nemcov Francúzi a Angličania prirovnávali k Hunom a ich cisára k Attilovi. Každú z troch častí dopĺňa ilustračná mapa, na konci je krátky zoznam literatúry a register.

Attila – barbarický kráľ, ktorý vyzval na súboj Rím je dobre napísaná, ľahko čitateľná a zaujímavá kniha o pozoruhodnom človeku a jedinečnej dobe. Okrem historických faktov ponúka mnoho nešvedných detailov a prirovnaní. Dá sa vlastne povedať, že každá ďalšia strana prináša niečo nové a každá kapitola vďaka zvolenému prístupu k téme iný zážitok. Hoci nemôže v plnej miere nahradiť alebo sa vyrovnáť serióznym historickým prácam o Hunoch a ich kráľovi Attilovi, napríklad aj do češtiny preloženej knihy *Hunové* od E. A. Thompsona, ktorá vyšla v rámci edície *Dějiny národů* ešte v roku 1999, ponúka pomerne solidný úvod do problematiky nielen pre záujemcov o toto u nás pomerne málo známe a podceňované obdobie európskych dejín, v ktorom sa rúcal starý svet antiky a rodili sa dnešné národy. Na rozdiel od už spomínanej publikácie *Hunové* je kniha Johna Manna určená pre širšiu čitateľskú verejnú bez ohľadu na vek a vzdelanie, pre ktorú môže byť lákadlom už jej samotný titul. Uspokojí najmä tých, ktorí uprednostňujú voľnejšie rozprávanie pred strohou in-

terpretáciou a hodnotením písomných prameňov, nepotrebujú pracovať s poznámkovým aparátom, bez ktorého sú inak historické práce nemysliteľné, a nemajú ani záujem o podrobný prehľad archeologického výskumu. Vyhnúť by sa jej však nemali ani bádatelia zaoberajúci sa obdobím sťahovania národov, keďže autor pozerá na históriu Hunov z pohľadu znalca nomádskeho spôsobu života a kultúry ako aj niekoľkých súčasných kmeňových spoločenstiev.

Peter Bystrický

DANGL, V.: ARMÁDA A SPOLOČNOSŤ NA PRELOME 19. A 20. STOROČIA. Bratislava : Veda 2006, 256 s.

Vojtech Dangel je najlepším odborníkom na Slovensku na vojenské dejiny „dlhého“ 19. storočia. Ak súčasne poviem, že aj jediným, nezlahčujem tým vôbec predchádzajúcu vetu, ale skôr vyjadrujem neradostný stav, ktorý panuje aj v iných odvetviach historickej vedy. Nepočítam totiž za rovnocenných historikov, ktorí sa sem-tam alebo trvalejšie v tomto období „ocitnú“, ale vzhľadom na pramennú základňu a absenciu znalosti maďarčiny možno mať k profesionalite ich produktov vážne výhrady. Jedinečnosť V. Dangla teda spočíva v tom, že jeho závery a hodnotenia treba brať ako stanovisko profilujúceho historika, ktorý pozná zahraničnú literatúru, odráža sa z jej výskumov a sám ich prehľbuje prameňmi prakticky všetkého dostupného typu – od dennej tlače, prameňov miestneho, mestského i celoštátneho charakteru, inštitucionálnych a vojenských prameňov až po osobné pozostalosti. Vyzdvihol by som predovšetkým prácu s originálnymi zápismi parlamentných rokovaní, ktoré slovenská historiografia z jazykových dôvodov, pokiaľ možno takéto dôvody akceptovať, programovo obchádza. O kompatibilitu textov V. Dangla s prácami minimálne v stredoeurópskom rámci nikto nepochybuje. Napriek tomu zostáva povestná jeho vlastná skromnosť a bádateľská pokora voči historickým procesom, ktoré sú predovšetkým vo vojenských dejinách plné obetí a úvah nad ich zmyslom.

Recenzovaná práca tematicky i časovo zužuje kľúčovú oblasť vedeckého záujmu autora. Dominantný sa stal vzťah armády a spoločnosti v období dualizmu, čo presahuje klasické chápanie vojenských dejín a významne zasahuje nielen do politických súvislostí, od ktorých sa vojenské dejiny vlastne ani nedajú odtrhnúť, ale i do sociálneho kontextu. Sociálny rozmer je jedným z rozhodujúcich prínosov diela, ktoré len zdanlivo tvoria staršie texty autora. Jednak sú logicky navzájom veľmi umne prepojené a jednak ich autor prepracoval, dotiahol a obohatil o najnovšie poznatky svoje i celej vedeckej disciplíny. Vznikla tak ucelená monografická práca, ktorá – vychádzajúc z dominantného postavenia autora v problematike – prináša významné vedecké poznatky a rovnako naznačuje deficit, ktoré ešte pred historickým výskumom v tejto oblasti stoja. Ja by som rád upozornil aj na niektoré bádateľské impulzy, ktorými táto práca každého pozorného čitateľa osloví.

Prvá kapitola sa zaoberá mechanizmami fungovania armády, jej jednotlivými zložkami, formami vojenskej služby, systémom doplňovania a odvodmi. Tu je zaujímavý a pre postoj k armáde aj charakteristický jav, že počet tých, ktorí sa nedostavili k odvodovým komisiám, bol na území Slovenska mimoriadne vysoký a pohyboval sa približne v intervale 30 – 60%. Tento nespochybniteľný fakt je však v príkrom protiklade s tradičnou lojalitou a bojaskopnosťou slovenských vojakov vo vojnových konfliktoch monarchie. Rovnako je zaujímavý nízky podiel povolaných k základnej vojenskej službe zo všetkých odvedených (okolo 30%). Za ich „telesnou nevypelostou“ sa skrýva celý rad príčin z oblasti výživy, hygieny,

životnej úrovne a pod. Tu by bol určite vhodný podobný exaktný výskum, aký pre 18. storočie uskutočnil v známej práci John Komlos (*Komlos, J.: Nutrition and Economic Development in the Eighteenth- Century Habsburg Monarchy. An Anthropometric History. Princeton/ New Jersey 1989*).

Druhá kapitola si všíma mimoriadne zaujímavý jav asimilácie v armáde, a to z pohľadu maďarských koncepcií, ako aj slovenských reakcií. Autor vychádzajúc z najnovších zahraničných výskumov tvrdí, že národnostný problém v armádnom mechanizme netreba preceňovať a ani zďaleka nie je taký určujúci, ako sa predpokladalo. Na druhej strane sa pri nevelkých úspechoch celoštátnej maďarizácie vkladali práve do asimilačných funkcií armády z maďarskej strany nemalé nádeje. Rovnako nejednoznačne však vyzerali aj slovenské postoje, keď časť politických elít bola schopná sa v rámci politických dohôd zmieriť s posilným maďarčiny a jej uznaním za veliaci jazyk.

Postavenie a prestíž dôstojníckeho zboru sú predmetom záujmu veľmi príťažlivej tretej kapitoly, ktorú tak možno celkom jednoznačne zaradiť k sociálnym dejinám. Ide predovšetkým o mentalitu, životné postoje a štýl, vzorce správania dôstojníctva ako veľmi špecifickej sociálnej vrstvy v monarchii (napr. lojalita a úzke prepojenie na panovníka a dynastiu, dôstojnícka česť, súboje, tykanie, trestnoprávna zodpovednosť). Možno sa tu dal viac uplatniť aparát a kategórie sociálnych dejín, ak však autor nechcel, aby mu táto kapitola vypadla z celkového konceptu knihy, rozhodol sa zostať na úrovni viacerých veľmi zaujímavých konštatovaní. Možno by v súlade s takýmto charakterom kapitoly bolo produktívne siahnuť po veľmi prístupných a charakteristických prameňoch v podobe dobových literárnych diel (romány J. Rotha *Radetzského pochod* a *Kapucínska krypta*, R. Musila *Muž bez vlastností*, F. Werfela *Nie vrah, zavraždený je vinný*, F. Mikszátha *Prípady mladého Nosztyho s Marikou Tóthovou* a pod.), ktorých výpovedná hodnota je mimoriadna, hoci pre problematiku armády stále nevyužitá. Veľmi zaujímavé sú paralely medzi svetom mešťanov a dôstojníctva. V súvislosti s vojenskými lekármi a ich osobitosťami (s. 70 – 71) by sa asi patrilo zdôrazniť, že drvivú väčšinu z nich tvorili Židia. V súvislosti s početným stavom poslancov parlamentu s dôstojníckou kariérou, ktorý V. Dangl preberá od Tibora Hajdu (s. 75), chcem upozorniť na úplne iné výsledky, ku ktorým dospeli kolektívi sociológov v práci *Képviselek Magyarországon I. Szerk. Ilonszki G. Budapest 2005*. Podľa nich roku 1884 sedelo v parlamente len 6,1 % poslancov, ktorí si vykazali dôstojnícky „background“ a roku 1910 dokonca len 3 % (s. 213). Rozdiel bude určite v metodike vyhodnocovania výsledkov, ja chcem na tomto mieste len poukázať na skutočnosť, aké zraniteľné môžu byť niektoré údaje.

Štvrtá kapitola hovorí o mestách, kasárňach a posádkach na Slovensku, teda o vzťahu mestského spoločenstva a armády, ako aj o dislokácii armády na území Slovenska. Tu záber autora zasahuje výrazne aj do hospodárskych dejín a výstižne upozorňuje na medzerovitost, až fragmentárnosť slovenského výskumu. Pritom sám výrazne posunul hranice nášho poznania v historickom období, ktoré predchádzalo bádateľskému záberu dnes už klasickej štúdie Lubomíra Liptáka. Je pozoruhodné, do akej miery bola prítomnosť stálej posádky významná pre hospodársky a kultúrny život mesta v období dualizmu a za akú cenu sa mestá usilovali takúto posádku získať. Na druhej strane aj tu treba vidieť protirečivosť historických javov, keď V. Dangl upozorňuje na rozdiely vo vnímaní spoločnej armády a honvédov, ale aj na napäté vzťahy a konfliktnosť spoluzitia. S tým úzko súvisí aj národnostná otázka v armáde a v jej rámci sa viacerými témami (napr. štatistická maďarizácia a germanizácia) autor znovu dostáva k asimilačnej problematike. Minimálny podiel Slovákov na dôstojníckom zbore je do značnej miery prejavom absencie tradície tohto povolania a určite aj prejavom vzťahu k nemu.

Nasledujúce kapitoly opisujú rast štátneho militarizmu v období balkánskych vojen a prejavu antimilitarizmu zo strany slovenského obyvateľstva a slovenských politických elít, správaný aj rozmachom ideí Slovanstva a slovanskej vzájomnosti. Tu je autorský prínos V. Dangla najhlbší. Ide do jednotlivých regiónov a obe kapitoly sú postavené predovšetkým na pôvodnom výskume.

Posledná kapitola si všima vojnové plány Rakúsko-Uhorska v lete 1914 a ich modifikácie v závislosti od diplomatického a vojenského vývoja v prvých týždňoch vojny. Monarchia nepočítala s neúspechom útoku voči Srbsku, ako ani s tým, že Rusko začne ofenzívu ešte pred skončením svojej mobilizácie. Už prvé mesiace vojny navyše rukolapne odhalili zastaraný stav techniky, deficity v budovaní moderných častí armád, ako aj v organizačnej štruktúre vojsk a vo vojenskej taktike veliteľského zboru. Signifikantným sa v tomto smere ukázal krach bleskovej vojny proti Srbsku a nezmyselné útoky jazdeckva zoči-voči guľometnej paľbe ruských vojsk na haličskom fronte. Z hľadiska vzťahu spoločnosti a armády by bolo určite zaujímavou témou spomenúť do historického mýtu stelesnené a v maďarskej historiografii stále populárne tvrdenie popierajúce zodpovednosť Uhorska za vznik vojny a opierajúce sa o záporný postoj ministerského predsedu Istvána Tiszu k jej vyhláseniu. V tomto smere sa ako najobjektívnejšia javí práca I. Bertényiho ml. *Tisza István és az I. világháború. In: Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről. Szerk. I. Romsics. Budapest 2005, s. 28 – 86.* Tento rozmer nepochybne súvisí aj so stanoviskom V. Dangla, ktoré sformuloval v závere publikácie, že vzťah armády a spoločnosti počas vojny je naliehavou úlohou, ktorá stojí pred slovenskou historiografiou. Predložená publikácia je nepochybne tým najlepším impulzom k vedeckému uchopeniu tejto témy.

V závere publikácie možno pozitívne hodnotiť rozsahom nadštandardné nemecké resumé. Mimoriadne zaujímavá obrazová príloha však mohla byť určite riešená podobne veľkorysým spôsobom.

Je škoda, že na texte vidieť zanedbané korektúry a nemalý počet štylistických i vecných chýb, ktorým sa pri pozornejšom čítaní dalo zabrániť. Rozkolísané sú terminologické pojmy (rakúsko-uhorské a rakúsko-maďarské vyrovnanie, arcivojvoda – arciknieža, snem – parlament), písanie jednotlivých zákonov (rímskymi alebo arabskými číslami), prekvapujú chyby v cudzojazyčných názvoch, ale i v hlavnom slovenskom texte (napr. *Slovenský hlásnik* namiesto správneho *Národný hlásnik* na s. 20; *Nyugatmagyarország Hírlap* namiesto správneho *Nyugatmagyarországi Híradó* na s. 80; chybný dátum 9. júna namiesto 9. júla na s. 146 a pod.). Autor sa mohol vyhnúť tvarom „meštiacka opozícia“ alebo „meštiacke politickej strany“, ktoré nezodpovedajú uhorským reáliám, rovnako namiesto pojmov „služobná reč“ a „štátna reč“ (s. 54) je lepšie hovoriť o jazyku. Nedôslednosti ako historické Fiume (s. 25) a „bývalé Sedmohradsko v Rumunsku“ (s. 26). Na s. 31 by sa žiadala prehľadná tabuľka a vecné chyby a zjednodušenia sa dajú nájsť v časti o nobilitáciách dôstojníkov v súvislosti s radmi a vyznamenaniami (s. 75).

Dielo Vojtecha Dangla je napriek niektorým kritickým poznámkam nepochybniteľným prínosom a do istej miery uzatvára (aj generačne) skúmanú problematiku. Minimálne v tom, že vymedzuje stupeň nášho súčasného poznania a možnosti vyťažiť maximum z prác zahraničných autorov. Sám autor však na viacerých miestach upozornil na bádateľské deficity, ktoré za slovenskú historiografiu nikto iný nespraví. Aj preto by ním kladené otázky a hľadané odpovede mohli vyvolať zvýšený záujem o problémy vzťahu spoločnosti a armády. Tým by predložená monografia nepochybne do dôsledkov naplnila svoj cieľ a splnila by určite najtajnejšie želanie V. Dangla, ktorý práve na tomto poli vyoral najhlbšiu brázdou.

Roman Holec

MIKLUŠOVÁ, L.: EPOPEJA ZABUDNUTÝCH. (SPOMIENKA NA ÚČASTNÍKOV VOJNOVÝCH UDALOSTÍ V R. 1939-1945 POCHÁDZAJÚCICH Z OBCÍ BÝVALÉHO NOTARIÁTU BOLEŠOV V OKRESE ILAVA). Trenčín : Vlastným nákladom, 2007, 102 s.

Ako už naznačuje názov publikácie, jej autorka, nedávna absolventka odboru história na FHV UMB v Banskej Bystrici, sa zamerala na zmapovanie vojnových osudov bývalých príslušníkov československej armády (resp. odboja), ale aj civilných obyvateľov, ktorí boli nejakým spôsobom spätí s regiónom Bolešova, presnejšie obvodom bývalého notárskeho úradu Bolešov. Tento obvod tvorili v rokoch vojny obce Bolešov, Borčice, Piechov, Kameničany, Slávnica a Sedmerovec. Za 1. Slovenskej republiky boli súčasťou okresu Púchov, dnes okresu Ilava.

Ako sama píše v predslove, chce knižkou pripomenúť mladým, že mnohí z generácií tých, čo žili v rokoch druhej svetovej vojny, „prežívali najkrajšie a najplodnejšie roky života v krutosti doby“ (s. 4). Práci tak už hneď na začiatku vtlačá silný aktualizačný rozmer. Jej cieľom je teda primárne „dokumentačno-záchranárska“ práca. Hoci zdôrazňuje, že nechce prinášať žiadne hodnotenia, len „predkladať fakty“ (s. 7) ani niektorým hodnoteniam sa pri takejto téme nedá celkom vyhnúť.

Je len potešiteľné, že jedna z mnohých stoviek absolventov odboru história s touto disciplínou neskončila zložením štátnej skúšky – prípadne ešte skôr, ako to pozorujem v každomodennej praxi vysokoškolského pedagóga – ale má ambíciu svojím dielom prispieť do pomyselných kronik slovenskej vojnovnej histórie. Tým súčasne potvrdzuje, že obdobie druhej sv. vojny a 1. Slovenskej republiky je stále živým obdobím.

Ako autorka sama uvádza, impulzom do jej výskumnej a dokumentačnej činnosti bol príklad niekdajších historikov-pedagógov. Najprv prof. Karola Fremala z Katedry histórie FHV UMB, no predovšetkým vedenie i všestranná pomoc miestneho historika Mgr. Adolfa Kobelu z Borčíc. Okrem publikovanej literatúry a vlastného terénneho výskumu sa pri pátraní po vojnových osudoch opierala o údaje z pobočky štátneho archívu v Považskej Bystrici, Vojenského archívu v Trnave, VHA v Bratislave, ako aj bývalého archívu ZŤS v Dubnici nad Váhom.

Výsledkom jej dlhodobého snaženia je práca, ktorú tvoria tri časti. V prvej, ťažiskovej a najrozsiahlejšej kapitole s názvom *Bojovníci proti fašizmu*, sú kratšie či obsiahlejšie medailóniky 85 občanov. (V niektorých prípadoch ich dopĺňa či už portrétová fotografia, alebo aspoň snímka náhrobníka.) Osudom väčšiny z nich sa – či už z politických dôvodov alebo z púhej ľudskej ľahostajnosti – nevenovala pozornosť. Je to konečne vidno aj zo skutočnosti, že pri niektorých menách sa v písomných prameňoch či literatúre nezachovali žiadne údaje. Tam, kde nemá konkrétne informácie o jednotlivcovi, priestor niekedy vyplňa všeobecným, celoslovenským rámcom (s. 36).

Zvyšné dve kapitoly – 2. a 3. – sú oproti prvej svojím rozsahom nepatrné. 2. kapitola spomína tragédiu židovského obyvateľstva notariátu (s. 82-87). Kapitolkou uzatvára úvaha pracovníčky Múzea SNP v B. Bystrici Tatiany Babušíkovej.

Posledná, 3. kapitola, je venovaná francúzskym partizánom v regióne (s. 88-92). Škoda len, že autorka akosi ušla pravdepodobne najvýznamnejšia publikácia, ktorá francúzskych partizánov na Slovensku opisuje (D. Halaj – L. Moncoľ – J. Stanislav: *Francúzi v SNP*. B. Bystrica 2003) a v ktorej sa pomerne často spomína práve región Dubnice a okolia.

Medailóny dopĺňajú aj dva tabuľkové zoznamy účastníkov odboja z regiónu (s. 76-79) a tiež anglické i nemecké resumé.

Napriek tomuto pozitívnemu oceneniu autorkinej výskumnej práce i publikácie samotnej si dovoľím upozorniť na viacero nedostatkov.

Z hľadiska koncepcného sa pri „odkrývaní bielych miest“ vojnového obdobia mohla autorka zamerať aj na bývalých príslušníkov slovenskej armády 1939 – 1945. Veď nielen účastníci odboja trpeli; aj slovenskí vojaci boli obeťami druhej svetovej vojny, hoci ich historici i spoločnosť obchádzali najviac. Boli priam vyhodení z dejín. Vidno to nielen zo spisby spreď roka 1989. História druhej sv. vojny bola v komunistickom bloku len históriou odboja, aj to len jeho komunistickej časti. Ignorácia sa nekončila ani na pietnych miestach. Stačí si pozrieť vybudované pomníky či pamätné tabule – nenájdeme tam meno azda ani jedného padlého slovenského vojaka. Z pohľadu, že autorka systematicky nevyhľadávala túto kategóriu vojnových obetí vyznieva trochu zvláštne, že v knihe našla miesto pre medailónik padlému nemeckému pilotovi (s. 61).

Na druhej strane treba oceniť, že autorka si špeciálne v 2. kapitole všima kategóriu raso-vo prenasledovaných – Židov, ktorí v SR trpeli najviac. Škoda len, že v tejto časti (konkrétne s. 82) neurobila odbornú selekciu, ale do textu jednoducho zahrnula všetky dostupné informácie o miestnych Židoch, bez ohľadu na ich význam a dôležitosť.

Pri niektorých menách osobností neuvádza rok ani miesto narodenia. V týchto prípadoch mohla krátko doplniť, či sa jej to nepodarilo, lebo inak môže u čitateľa nastať dojem, že chýbajúce údaje jednoducho prehliadla. Základné údaje chýbajú najmä pri menách padlých, napr. V. Petrínek (s. 51) – chýba miesto smrti, či J. Kvasnicová (s. 43) – tu absentuje nielen rodisko dotýčnej, ale i údaj, v ktorej obci zahynula.

Historik musí oceniť takisto fakt, že autorka sa snaží o objektívnu interpretáciu okolností vojnových obetí, nezamlčuje ani prípadné zločiny zo strany partizánskeho odboja („...medzi partizánmi boli aj bandíti“ – s. 8). Realisticky a bez romantizujúcich príkras marxistickej historiografie hodnotí aj postavenie radových dedinčanov podhorských obcí manévrujúcich medzi okupačným vojskom a partizánskym hnutím – „obyvateľstvo sa dostalo medzi dva mlynské kamene“ (s. 52), s čím možno len súhlasiť.

Z „technických“ údajov je nedostatkom zastarané uvádzanie názvov niektorých archívov, konkrétne bývalého Štátneho okresného archívu v Považskej Bystrici či archívu dnes nejestvujúcich ZŤS v Dubnici n. Váhom. To môže vyvolať otázku, či autorka v daných archívoch robila výskum sama, alebo mala informácie z nich poskytnuté inou osobou.

Nachádzame aj niektoré terminologické chyby. Zamieňa pojmy „ruský“ a „sovietsky“, ktoré používa ako synonymá, čo nie je celkom fér (s. 9, s. 23). Zaisťovacia divízia bol vlastný názov slovenskej formácie, preto sa písala s veľkým „Z“ (s. 26, s. 27), obdobne aj Rýchla divízia (s. 44, s. 71). Obec, ktorú spomína v súvislosti so slovenskými partizánmi v Bielorusku, sa nazývala Smoleviči, nie Smolevičia (s. 30) ani Smoleniči (s. 54). Podobne taliansky generál, ktorý velil čs. legionárom, sa nenazýval Grazioni, ale Grazianni. Väčší prešlap je to však už pri menách súčasných žijúcich historikov (Cséfalvay – Csáfalvay, Krekovič – Krakovič, Babušiková – Babašiková).

Nemali by sa používať čisto české slová („svačina“ – s. 34). Poplietla aj názov Einsatzkomanda 13 (s. 53), pričom mohla aspoň veľmi stručne objasniť podstatu týchto útvarov.

Nevyhla sa ani niektorým menej šťastným formuláciám („mnohé obdobia druhej sv. vojny v našom regióne sú ešte nepreskúmané“ – s. 8), „po vypuknutí SNP.. bojoval na strane Slovenska“ (s. 13), „podobne ako všetci jeho vrstovníci prežili SNP“ (s. 31) a pod.

Komplex surových protizidovských nariadení ľudáckeho režimu by som osobne neoznačoval eufemizmom typu „nariadenia o židoch“ (s. 72).

Nevhodne a nesúrodo s predošlým textom (medailón V. Prekopa) vyznieva „reklamná“ upútavka na časopis *Vojenská história* (s. 53).

Autorka nevysvetľuje skratky, ktoré v texte používa (OVZ, SPTŠ, ŠDZ a i.). Nepochybujem o tom, že každej z nich rozumie, no pochybujem, že by ich vedeli rozlúštiť všetci čitatelia – príslušníci generácie, ktorá nezažila obdobie vojny, komunizmu a neabsolvovala ani povinnú vojenčinu.

Naostatok spomeniem aj niektoré menšie faktografické omyly či údaje nekriticky prebrané zo staršej literatúry. V radoch sovietskych partizánov na Bielorusku nemohli v roku 1943 pôsobiť vlasovci, keď armáda gen. Vlasova sa sformovala až koncom roka 1944 v Nemecku. Bojovo nasadená bola len dvakrát – v Prahe a v Berlíne r. 1945. Do čs. armády v zahraničí mohli slovenskí vojaci len sotva prejsť priamo – najprv boli zajatcami ČA, až po preverení ich mohli zaradiť do čs. zahraničných jednotiek (s. 57). Topoľčianska posádka sa ako celok nezapojila do SNP, len jej malá časť (s. 80).

Keď odkazuje na doplňujúcu literatúru, nerobí to jednotným spôsobom. Nestačia ani odkazy typu „viď *Trenčianske noviny*“, bez akéhokoľvek ďalšieho upresnenia (s. 31). Najlepšiu vizitku absolventke odboru história nerobí ani chybné, nejednotné a najmä neúplné uvádzanie bibliografických údajov, no i samotných názvov použitej literatúry. Použitú odbornú literatúru v súhrnnom zozname na konci knihy navyše neodlišuje nielen od periodík, rukopisov, ale ani od archívov. Pri archívoch neuvádza použité fondy či zbierky, ale len ich názvy (s. 100-101).

Pokiaľ ide o grafickú stránku práce, dosť nevhodne a náročne pôsobí na čitateľa miniatúrna veľkosť písma v texte. Isté šetrenie je pochopiteľné vzhľadom na podmienky vydania publikácie – autorka si ju totiž vydávala na vlastné náklady, doslova na kolene. Žiaľ, taká je situácia väčšiny dnešných bádateľov a dôverne ju poznám aj z vlastnej skúsenosti.

Celkovo sa domnievam, že napriek svojmu skromnému rozsahu a neraz torzovitosti údajov sa jej podarilo z hľadiska regionálneho vytvoriť hodnotné dielko, ktoré sa však plne ocení až v budúcnosti, keď bude pamiatka účastníkov vojny v spoločnosti zabudnutá úplne.

Na záver mi neostáva iné, len dúfať, že moja kritika autorku neodradí, naopak bude mať ešte viac chuti a energie do ďalšieho výskumu a nových publikácií, možno aj ďalších regiónov.

Martin Lacko

HISTORICKÉ REFLEXIE

K PRIJÍMANIU JEDNÉHO ZÁKONA O HISTORICKEJ PAMÄTI

11. decembra minulého roku uverejnil španielsky *Boletín Oficial del Estado* (Štátny úradný vestník) znenie zákona o historickej pamäti, ktorý deň predtým schválila horná komora španielskeho parlamentu. Podľa ústavy tým zákon nadobudol platnosť. Ukončil sa tak niekoľko mesiacov trvajúci proces, ktorý v istých fázach silne rozčeril hladinu verejnej mienky a poskytol stranám priestor na manévre a významnú možnosť na ďalšiu sebadefiníciu. Pretože zákon o historickej pamäti sa týka v Španielsku stále veľmi citlivo vnímaného obdobia občianskej vojny a nasledujúcej pravicovej diktatúry.

Legislatívny proces v Španielsku je podobný ako v iných krajinách s dvojkomorovým parlamentom – návrh zákona prerokuje (dolná) Poslanecká snemovňa, v prípade jej súhlasu postupuje návrh do Senátu. Ten má na jeho prerokovanie návrhu osem týždňov. Senát môže zákon vetovať, doplniť ho, prípadne odsúhlasiť bezo zmeny. Keďže dolná komora má v prípade senátneho veta opravné právo, najdôležitejšie okamihy týkajúce sa podoby a osudu zákonov sa odohrávajú práve tam.

Nie inak tomu bolo v prípade zákona o historickej pamäti. Tri októbrové týždne, keď sa o ňom (po pätnástich mesiacoch čakania) rozhodovalo v Poslaneckej snemovni, rámcovoala intenzívna pozornosť tlače, televízie a rozhlasu.

Návrh zákona, ak vezmeme do úvahy termín jeho prerokovania, sa, samozrejme, stal súčasťou predvolebnej manipulácie, no nepochybne mal aj čestnejší cieľ. Bol predložený, aby pomohol spoločnosti vysporiadať sa s dedičstvom občianskej vojny a následnej diktatúry, uznať a rozšíriť práva tých, ktorí boli nejakým spôsobom v danom období postihnutí, a stanoviť inštitucionálny rámec pre vytvorenie čo najlepších podmienok pre širokú informovanosť o udalostiach, ktorým sa spoločnosť chce navždy a aj touto pomocou vyhnúť.

V tomto zmysle možno jeho ustanovenia rozdeliť do troch skupín. V politickej rovine sa zákon opiera o deklaráciu ústavnej parlamentnej komisie z novembra 2002 o nelegitímnosti násilného vnučovania politického presvedčenia a diktatúry a o odsúdenie frankizmu v správe Parlamentného zhromaždenia Rady Európy z marca 2006. Zákon sám sa odvoláva na ducha španielskej ústavy z roku 1978 a demokratizácie španielskej spoločnosti po Francovej smrti (1975). V týchto intenciách vyhlasuje frankistické politické súdy a vojenské rady počas vojny za nelegitímne a ich rozsudky, tresty a iné násilné politicky, ideologicky či nábožensky motivované násilné činy za nespravodlivé. Menovite ruší účinnosť aj viacerých kľúčových zákonov a nariadení týkajúcich sa verejného života prijatých od vypuknutia občianskej vojny a počas diktatúry. Vzhľadom na čas, ktorý uplynul, ide skôr o morálny aspekt celej veci, v demontáži pozostatkov frankizmu však zákon počíta aj s praktickými opatreniami, akými je odstránenie pripomienok a symbolov diktatúry a iných verejných objektov, ktoré „oslavujú vojenské povstanie proti legitímnej vláde, občiansku vojnu alebo represálie za diktatúry“. (V Španielsku doteraz vzhľadom na osobitosti posledného obdobia diktatúry, charakter prechodu k demokracii a v neposlednom rade aj ako výraz ponaučenia z 30. rokov, bolo možné nájsť ulice či námestia pomenované po protagonistoch vojenského pro-

tivládneho povstania a diktatúry.¹⁾ Zákon „z umeleckých a architektonických dôvodov“ predpokladá v tomto smere výnimky, ale jednoznačne určuje aj nástroje na vynútenie si plnenia týchto ustanovení. Počíta sa aj s depolitizáciou Údolia padlých (Valle de los Caídos), monumentu postaveného politickými väzňami za diktatúry, kde sú pochovaní padlí z občianskej vojny, ale aj Franco a jeden zo zakladateľov Falangy J. A. Primo de Rivera.

Druhou skupinou článkov zákona sú ustanovenia o osobnej rehabilitácii, odškodnení a zlepšení postavenia obetí vojny a diktatúry. Rozširuje sa znenie niektorých už platných zákonov a zvyšujú sa už priznané penzie, lekárska starostlivosť a sociálna pomoc postihnutým, vdovám, deťom alebo ďalším príbuzným obetí občianskej vojny a diktatúry aj v jej poslednom období s presahom až do augusta 1977 a amnestovaným podľa zákona z októbra 1977 sa priznáva jednorazové odškodné taxatívne podľa doby, ktorú strávili vo väzení. Vláda stanovuje povinnosť miestnych orgánov pomáhať pri lokalizácii, identifikácii a pri prenose pozostatkov obetí, zavraždených a zmiznutých počas vojny a v následných rokoch diktatúry. Keďže pôjde o verejný záujem, pamätá sa na všetko – v prípade potreby môžu úrady postupovať v zhode s ustanoveniami zákona o násilnom vyvlastnení a dočasne obsadiť pozemky, kde o výkon pôjde. V súvislosti s ešte žijúcimi interbrigadistami zákon pre nich podstatne uľahčuje eventuality získanie španielskeho občianstva (keď sa nebudú musieť vzdať pôvodnej príslušnosti ako iní uchádzači o španielske občianstvo).

Konečne v tretej oblasti, ktorej zákon venuje pozornosť, je zriadenie Dokumentačného centra historickej pamäti v Salamanke pri Ústrednom archíve občianskej vojny. Centrum má udržiavať a rozvíjať Ústredný archív vytvorený v roku 1999, „kde sa zhromažďia všetky dokumenty alebo ich overené kópie týkajúce sa občianskej vojny a politických represálií z ostatných štátnych inštitúcií v Španielsku, kde ostane ich digitalizovaná kópia. Súčasne ústredná štátna správa prikróči k zozbieraniu ústnych svedectiev týkajúcich sa spomínaného historického obdobia... a sústredí ich v Ústrednom archíve.“ Dokumentačné fondy a sekundárne pramene o vojne, diktatúre, partizánskom odboji, exile a väznení Španielov v koncentračných táboroch za svetovej vojny budú k dispozícii bádateľom. Dokumentačné centrum bude podporovať výskum daných tém a poskytovať informácie o podobných procesoch v zahraničí. Ústredné štátne orgány každoročne schvália program dohôd na akvizíciu nových materiálov. Lehota na vypracovanie týchto pracovných podmienok je jeden rok od vstúpenia zákona do platnosti.

Vládna Socialistická strana (PSOE) v snahe o čo najširšiu dohodu sústredila okolo seba väčšinu ďalších parlamentných strán od Zjednotenej ľavice (IU), cez menšie regionálne strany až po katalánsku Convergencia i Unió (CiU) a Baskickú národnú stranu (PNV) – reprezentantov dvoch historických autonómií, ktoré svojho času frankizmus potlačil. Výsledkom kompromisov bol veľmi mierny návrh zákona, ktorý „nikoho neuspokojil“.

Zľava bol zákon kritizovaný pre svoju umiernenosť (napríklad Zjednotená ľavica /komunisti/ žiadala revíziu frankistických súdnych procesov, čo by bolo pravdepodobne nad sily akéhokoľvek aparátu). Za nedostatočný, čo sa týka garancií práv obetí, a formálny v zmysle vyhlásenia nelegitímnosti frankistických súdov, považuje zákon aj Amnesty International.

Medzi pravavicou, ktorá sa v Španielsku označuje za strážcu demokracie, vyvolal návrh veľ-

1 Prerokovanie zákona sprevádzala o. i. kampaň „Očisti svoje ulice od fašizmu“. V samotnom hlavnom meste bolo koncom roka ešte vyše 160 ulíc a námestí, povedzme, spätých s občianskou vojnou, pretože do zoznamu sa okrem vedúcich osobností protivládneho povstania a padlých na strane Franca dostali napríklad aj „Martyri z Paracuellos“, čo sú však obeť republikánskych popráv z novembra 1936, o čom by iste svoje vedel povedať „otec“ eurokomunizmu Santiago Carillo, už vtedy jeden z lídrov Komunistickej strany Španielska. Sú na zozname, lebo ich kedysi pripomínali frankisti.

ké rozhorčenie, stúpcov zákona obviňovali z opätovného prebúdzania vášní, z neschopnosti odpúšťať, hoci táto právna norma má pomôcť rehabilitovať a odškodniť poškodených. Silnú kampaň proti „nepotrebnému“ zákonu viedla predovšetkým opozičná Ľudová strana².

Návrh kritizovali aj mnohí starí ľudia, a tam nešlo ani tak o dávnych stúpcov frankizmu, robili tak často jednoducho z obavy, že by sa niečo z minulosti mohlo oživiť – nemuselo ísť vždy hneď o maslo na hlavu, ale pravdou je, že aj v Španielsku sa udávalo a strieľalo nielen z politických, ale povedzme aj z rôznych iných, napríklad „dlžobných“ príčin.

Nikoho neprekvapilo, že zo spoločensky relevantných síl v Španielsku bola proti prijatiu zákona o politickej pamäti cirkev. Tá poskytla už počas občianskej vojny frankistom morálnu záštitu a podporu. Diktatúra si našla v nacionálnom katolicizme aj v zahraničí akceptabilné ideologické zázemie a konečne, po svetovej vojne získal diktátorský režim sprostredkovane cez Opus Dei a ďalšie organizácie aj potrebné intelektuálne kádre do štátnej exekutívy a administratívy. Po druhom vatikánskom koncile španielska cirkev začala svoju, do istej miery aj sebazáchovnú rozluku s frankizmom, čo v roku 1971 vyústilo do vyhlásenia, v ktorom odmietla režimom neustále konzervovaný model rozdelenia krajiny na víťazov a porazených a priznala zlyhanie v jednej zo svojich hlavných funkcií, byť faktorom uzmierenia. Vývoj po Francovi napriek tomu presiahol hranice jej sebareflexie a aj neustále potvrdzovanie smerovania Španielska k systému dvoch silných strán (z ktorých jednou sú socialisti) len uľahčuje hierarchii jej umiestnenie v základnom rozdelení.

Dnes sú v krajine legalizované rozvody, potraty, garantované práva homosexuálov a ústava zakotvuje odľuku cirkvi od štátu. Vo vzťahoch medzi socialistickou vládou a cirkvou panuje oficiálne prímierie, o postoji hierarchie však v tomto prípade nebolo pochyb a podobne ako v súvislosti so zaraďovaním občianskej náuky do vyučovania aj teraz mobilizovala na svoju stranu veriacich. Mnohí z nich vnímajú niektoré zákony presadzované socialistami ako útok na tradičné hodnoty spoločnosti, a tým aj na cirkev (hoci v prípade zákona o historickej pamäti práve preto, že podvedome uvažujú v rovine cirkvi – konzervativizmus – frankizmus).

Argumentácia cirkvi bola veľmi podobná tej, čo použila Ľudová strana – zákon je proti duchu prechodu k demokracii, odsúdenie diktatúry otvorí staré rany... Španielsky prechod k demokracii bol aj preto taký úspešný, že bol viac reformou ako prerušením väzieb (ruptúrou) s bývalým režimom. Franco je však mŕtvy už 32 rokov, čo by malo byť dosť na zmenu prístupu.

Biskupi boli voči projektu Socialistickej strany veľmi kritickí a ako odpoveď na prijímanie zákona prebehla v súčinnosti s Vatikánom 28. októbra v Ríme doteraz najväčšia skupinová beatifikácia, keď v priebehu jedného dňa blahoslavili 498 španielskych duchovných –

2 Ľudová strana (Partido Popular, PP) je konzervatívna strana, predovšetkým v období po páde diktatúry (ešte pod názvom Ľudové spojenectvo – Alianza Popular, AP) aj personálne spätá s bývalým režimom. Dnes reprezentuje modernú demokratickú postfrankistickú pravicu občas nezabúdajúcu na niekdajšie korene. V marci 2004 po dvoch volebných obdobiach prehrala parlamentné voľby po manipulácii s informáciami o vyšetrovaní bombových atentátov na prímestské vlaky v Madride a po pokuse ovplyvniť v tomto smere nezávislé médiá. Vo vláde sa kompromitovala vyslaním vojakov do Afganistanu a Iraku a extrémnym proamerikanizmom, dnes už bývalého predsedu strany a expremiéra Aznara. V nedávnych parlamentných voľbách 9. marca t.r. PP opätovne proti PSOE premiéra Zapatera neuspela, keď k pozitívam socialistickej strany, ako ich vnímali voliči, možno prirátat práve aj témy, o ktorých tu hovoríme – prístup k vysporiadaniu sa s frankizmom a zbavovanie sa nálepky „katolíckeho“ Španielska, čo našlo svoj odraz v liberálnej legislatíve (ak máme na mysli tradičné cirkvou tabuizované a zatracované témy ako je homosexualita a rozvody) a v školstve (narušenie dominantného postavenia náboženstva ako „mienkotvorného“ predmetu).

obetí občianskej vojny. V Ríme bolo prítomných sedemdesiat aktívnych i penzionovaných španielskych biskupov a množstvo veriacich spoza Pyrenej. Madridská vláda vyslala delegáciu vedenú ministrom zahraničia, všetky prejavy na námestí aj večer na recepcii boli veľmi ústretové, ale medzi Berniniho stĺpmi veriaci a pozostali rozvinuli aj frankistické zástavy. Vzhľadom na okolnosti sa to dalo očakávať a bolo to pochopiteľné, treba však silnú dávku politickej ignorancie, aby niekto uveril vyhláseniam španielskych biskupov alebo vatikánskych hodnostárov, že akt nesúvisí s prijímaním zákona v Madride, že ide len o oslavu viery bez politického kontextu a motivácie.

Blahoslavení zomreli za svoju vieru ako reprezentanti cirkvi, ktorá sa (a jej objekty) od karlistických vojen v 19. storočí pri španielskych revoltách stávala permanentným terčom vzbúrených davov, až možno hovoriť o tradičnom ľudovom antiklerikalizme. Ten sa pri dominancii katolíckej viery v krajine vysvetľuje ako odozva na sústavnú späťnosť cirkvi s vládnucimi, resp. v každom prípade s konzervatívnymi, vrstvami. Túto dobovú alergiu voči cirkvi treba registrovať s paralelným jestvovaním v tých časoch hlbokého náboženského cítenia obyvateľstva, čo je zaujímavým dokladom o rozdielnom nazeraní spoločnosti na vieru a inštitúciu, ktorá z nej ťaží. Napriek vžitým postupom intenzita proticirkevných pogromov, lepšie povedané pogromov zameraných proti predstaviteľom a objektom katolíckej cirkvi³ v občianskej vojne v roku 1936, nemala obdoby. Tieto zverstvá boli, okrem tradície, aj odozvou na zástoj cirkvi vo vtedy prepolitizovanej a silne polarizovanej spoločnosti a súčasne brutálnou reakciou na vzdialenie sa cirkvi svojim veriacim. „*Je povinnosťou veriacich podporovať svoju cirkev*“, nechal sa počuť aj nedávno istý španielsky biskup. To je, zdá sa, všeobecný omyl, do ktorého upadli aj hierarchie „rekatolizovaných“ bývalých socialistických štátov. Lebo v opačnom smere v tomto vzťahu bol vždy v centre hájenia momentálny osud inštitúcie, potom dogmy a spása duše a až kdesi za nimi spolupatričnosť s každodennými aj existenčnými problémami veriacich. Jeden radový kňaz, ktorému sa podarilo utiecť z revolučného Katalánska do zahraničia to pred sedemdesiatimi rokmi povedal výstižne: „*Červeňi zničili naše kostoly, ale predtým sme my zničili cirkev.*“

Nehľadiac na motívy, utrpenie duchovných a sestričiek v prvých mesiacoch vojny v republikánskej zóne bolo miestami bezmedzné, ako je to vždy, keď sa spodina odtrhne z reťazí a nekontrolovaná úradmi lynčuje, hoci sestričky, až na výnimky, neboli znásilňované. Absolútna neúcta k životu, majetku, aj voči mŕtvym telám bola bezprecedentná. Je to neospravedliteľné a podľa frankistických prameňov zahynulo takmer sedem tisíc kňazov. Väčšinou naozaj len preto, že boli duchovní, hoci boli aj kňazi, čo sa exponovali pri podpore Falangy či na ktorých udavačstvo doplatili životmi ich spoluobčania.

Cirkev cítila potrebu reagovať na socialistickou vládou presadzovaný zákon o historickej pamäti odsudzujúci frankistickú diktatúru. Proti zákonu a proti prevahe obetí a pozostalých, ktorých je toľko, že sa väčšina parlamentnej zostavy zhodla na potrebe uznania ich ujmy, postavila cirkev seba samu ako inštitúciu, ktorá bola prenasledovaná, a keďže tu je aj teraz, tento obraz predkladá svojim terajším stúpencom. Odpovedala masívnou beatifikáciou obetí zo svojich radov, avšak výlučne z republikánskej zóny, kde vtedy najsilnejšou stranou boli práve socialisti a nesú teda za to svoj diel politickej, dnes historickej zodpovednosti. (Vy si dovoľujete pranierovať ultrakonzervatívny autoritársky režim, ktorý sme my plne podporovali? Pripomenieme ľuďom, ako neľudsky sa takí ako vy a vám podobní chovali voči našim členom – veď na jar sú voľby.)

Medzi vyzdvihnutými duchovnými teda nebola žiadna z obetí zväle druhého tábora,

3 Protestantských kostolov v Španielsku bolo v 30. rokoch síce málo, ale tie vypálené neboli.

nikto. Ale v Baskicku zabíjali kňazov frankisti, kňazov, ktorí stáli na strane legálnej vlády. Vyzerá to ako priťažujúca okolnosť, aspoň pri tejto beatifikácii. S odpoveďou prispel hovorca španielskej episkopálnej konferencie jezuita J. A. Martínez: „*Prečo nie sú medzi blahoslavenými kňazi, ktorých zavraždili vo frankistickom tábore? Pretože pre tieto prípady, a ja poznám viaceré, nikto nereklamoval začiatok procesu beatifikácie.*“ (!)

Zomrelo však aj niekoľko stotisíc ďalších civilov. Zabíjali ich kombantanti z oboch táborov. Aj vo frankistami obsadenej časti krajiny sa konali nekontrolované popravy a na rozdiel od republikánskej zóny bol teror súčasťou armádneho operačného plánu, t. j. sprevádzal celý, takmer trojročný priebeh dobývania Španielska – s požehnaním frankistických zbraní v mene „obranu viery“. Šlo snáď o obeť druhej kategórie?

V médiách i v parlamente sa pretriasala otázka termínov – socialistom vytýkali, že zákon o historickej pamäti dali do obehu pri dvadsiatom piatom výročí príchodu Felipeho Gonzáleza k moci. Cirkev zase prišla s 28. októbrom. Pravdepodobne preto, že vyšiel na víkend, ale čo tu inak povedať? Šlo o obeť občianskej vojny, ktorá skončila víťazstvom v tej dobe zjavne fašizoidného režimu a neprekážalo, že beatifikácia sa konala vo výročný deň musoliniovského pochodu na Rím (a teraz práve na tomto námestí viali zástavy diktatúry), len aby bola v predvečer schvaľovania zákona v Madride.

Bolo to deklarovanie postoja, na osud hlasovania to nemohlo mať a ani nemalo vplyv. Na poslednú chvíľu ešte PSOE a CiU presadila do návrhu dodatok, ktorý zaisťuje, že frankistické symboly na cirkevných budovách sa nebudú ničiť, ak „vyhovejú“ už spomínaným umeleckým a historickým kritériám.

31. októbra v Poslaneckej snemovni návrh zákona o historickej pamäti schválili.

Proti jeho prijatiu hlasovali poslanci opozičnej Ľudovej strany. Boli síce proti prijatiu, ale podporili sedem z jeho ustanovení týkajúcich sa napríklad odškodnenia obetí vojny a diktatúry alebo depolitizácie Valle de los Caídos. Druhou parlamentnou stranou, ktorá sa postavila proti socialistami presadzovanému zákonu, bola historická katalánska Esquerra (Esquerra Republicana de Catalunya, ERC – Katalánska republikánska ľavica). Stalo sa tak z opačných ideologických východísk ako v prípade Ľudovej strany a dôvody Esquerry sú minimálne dva. Za prvé nebol prijatý za základ rokovania jej ďaleko radikálnejší návrh zákona a za druhé, aj týmto spôsobom sa prezentovala ako stúpenec samostatného Katalánska. Tak sa v parlamente v jednom rade odporcov stretli ešte väčší antagonisti, než je to v prípade Ľudovej a Socialistickej strany.

Následne v decembri prišiel návrh zákona do Senátu. A hoci ani tam sa súperiace zoskupenia nevyhli vzájomnému osočovaniu, po troch schôdzach svojich výborov na plenárnom zasadaní ho senátori schválili v podobe, ako prišiel z Poslaneckej snemovne. Proti boli zástupcovia opozičnej Ľudovej strany a štyria senátori za Esquerru. V odmietavom súručenstve PP a Esquerry v Senáte sa tak len zopakoval hlasovací scenár z októbra z Poslaneckej snemovne.

Čo sa týka španielskych historikov, ich postoje a hodnotenia zákona kolíšu viac-menej podľa ich „civilných“ politických názorov, treba však povedať, že zlomové miesta nedávnej domácej histórie sú v Španielsku vnímané živšie, aj verejnosti sú predkladané častejšie ako u nás (v prípade občianskej vojny nepretržite). Počas frankizmu boli dejiny občianskej vojny interpretované s cieľom legitimizácie diktatúry a sama vojna vysvetľovaná ako pokračovanie tradičného rozdelenia krajiny (v tradícii 19. storočia) v boji „Španielska a anti-Španielska, katolíckych a liberálnych hodnôt, boja medzi tradíciou a modernou, ideou hispani-

dad a európskostí“.⁴ To slúžilo viac integrite vládnuceho tábora, než celonárodnému vyrovnaniu sa s ešte živou minulosťou. Na nižšej úrovni sprostredkovania prežitého – v učebniciach rozdelenie na dobrých a zlých bolo veľmi schematické, a to pochopiteľne, živilo záujem o objektivitu, ale aj o tému vôbec. Tento stav záujmu (popri nevyhnutnej ignorancii časti mládeže pretrval dodnes a keďže po línii pozostalých a príbuzenstva sa občianska vojna dodnes dotýka prevažnej väčšiny španielskeho obyvateľstva, je doteraz považovaná za tému tešiacu sa prioritnému záujmu. Na druhej strane dnešná politická reprezentácia je natolko vyspelá, že do sféry vlastnej historikom nezasahuje svojimi nekvalifikovanými vyjadreniami a pred vlastnými občanmi a zahraničím sa neblamuje predkladaním a prijímaním až takých absurdných návrhov zákonov ako sa to stalo nedávno u nás v súvislosti s úmyslom naktrojovať ľuďom kontroverzného platonického rodiča, ktorého pôvodné zásluhy prekrýva jeho činnosť v tridsiatych rokoch a ani smrť ho nevyvlečie zo spoluzodpovednosti za protisemitské zameranie jeho strany a novín a paktovanie s nacistami.

Zákon o politickej pamäti v Španielsku aspoň na chvíľu pripomenul celej tamojšej spoločnosti jej tragické dejiny a vyvolal vlnu nesúhlasu najmä v konzervatívnej časti spoločensko-politického spektra. Volby naznačili, kto ako zúročil z toho plynúci politický kapitál. Lenže nezávisle od toho jestvuje veľmi mnoho ľudí, ktorí naozaj a oprávnene chcú vedieť aspoň, kde je „to miesto“, na ktoré majú položiť kvety. Existujú pamätníky so zoznamami padlých a zabitých, ale vzhľadom na takmer štyri desaťročia diktatúry po vojne sú na nich takmer vždy len mená obetí z radov frankistov. Povojnová perzekúcia bola totiž často horšia ako občianska vojna a republikáni svojich padlých v tej dobe radšej nepripomínali, vrhalo to na ich rodiny zlé svetlo. Zákon by mal v tomto smere konečne urobiť nápravu. To sú naozaj elementárne a pozitívne ciele.

Peter Száraz

---

4 PRESTON, P.: *La política de la venganza*. Barcelona 2004, s. 110.

ANOTÁCIE

MIOTTO, M.: *Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΡΙΑΣ. ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΕΧΑΣΕ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ ΤΟΥ* (Muslimské ovládnutie Sýrie. Ako a prečo Byzancia stratila svoje východné provincie). Atény : ΑΔΕΛΦΟΙ ΒΛΑΣΣΗ 2007, 176 s.

Slabinou súčasnej historickej tvorby – domácej, ako aj celosvetovej – sú práce, ktorých úlohou je pokrývať prechodné oblasti medzi jednotlivými smermi historického bádania. Toto konštatovanie v pomerne výraznej miere platí napríklad aj pre dva také príbuzné odbory – arabistiky a byzantológie. Je bežným javom, že dnešní byzantológovia, ktorí sa venujú arabsko-byzantským vzťahom, obvykle neovládajú arabský jazyk, čo im následne neumožňuje využívať informácie arabských, či arabsky písaných prameňov. V svojich dielach sa potom spoliehajú výlučne na svedectvo byzantských a iných písomných prameňov, čo musí nutne viesť k vyvodzovaniu skreslených a mylných záverov, týkajúcich sa často aj kľúčových historických udalostí. Z tohto dôvodu predstavuje objavenie sa akejkoľvek vedeckej publikácie, ktorá spomínané nedostatky prekonáva, dôležitú udalosť.

Vzhľadovo pomerne nenápadná a rozsahom nevelká publikácia mladého talianskeho bádateľa Marca Miotta *Muslimské ovládnutie Sýrie. Ako a prečo Byzancia stratila svoje východné provincie* predstavuje pokus, ktorý je výrazom nastupujúcej tendencie uvedené nedostatky napraviť. Autor sa v nej podrobne zaoberá začiatkami byzantsko-arabského zápasu a na podporenie svojho výkladu udalostí čerpá informácie nielen z byzantských písomných prameňov, ale aj z arabských. Veľkým prínosom je aj skutočnosť, že k štúdiu uvedených arabských prameňov autor nepoužil staršie a často ne-

presné vydania a preklady do hlavných európskych jazykov, ale priamo ich novšie edície v arabčine. Samotná kniha sa delí na sedem kapitol. Za textom je zaradený chronologický prehľad najdôležitejších historických udalostí a po ňom nasleduje deväť čiernobielych mapiek.

V prvej kapitole čitateľ nájde veľmi podrobný prehľad písomných prameňov, arabských aj nearabských, ktoré sa vzťahujú k danej problematike. Po tejto príprave potom nasleduje v podstate úvodná 2. kapitola *Založenie islamského štátu a zmeny, ktoré spôsobilo v arabskom svete*, s opisom situácie v Arábii v predislamskom období, ako aj zmien spôsobených vznikom islamu. V predislamskom období malo pod kontrolou takmer celý juh Arabského polostrova kráľovstvo *Himjār* (do roku 525), zatiaľ čo jeho stred a sever ovládali konfederácie rôzne silných arabských kmeňov. Jedna z takýchto konfederácií na čele s predstaviteľmi najsilnejšieho kmeňa Kurajšovcov (*Banū Qurayš*) vládla nad dôležitým kultovným centrom všetkých Arabov – Mekkou. Na severe sa politicky nejednotné arabské kmene dostávali do stáleho kontaktu s dvoma veľkými „supervermocami“ tej doby; Byzantskou a Novoperzskou (Sásánovskou) ríšou. Obe ríše si vytvorili vďaka systému klientských vzťahov pomerne stabilné styky s viacerými severoarabskými kmeňmi, ktoré potom vykonávali ochranu ich hraníc. V 6. storočí bol hlavným byzantským spojencom kmeň Ghasánovcov a perzským kmeň Lakhmovcov. Táto storočia trvajúca situácia sa od základu zmenila roku 620 vznikom islamského štátu, pričom prvoradým cieľom tohto nového štátneho útvaru počas prvých rokov jeho existencie bolo zjednotenie všetkých arabských kmeňov a šírenie islamu medzi nimi. Hlásateľom islamu a zároveň aj pr-

vým kalifom rýchlo rozrastajúcej sa obce muslimských veriacich (*umma*) bol bývalý chudobný kupec z Mekky Mohamed. Nástrojom šírenia islamu bolo hlavne vojsko. Jeho hlavná sila nespočívala v tomto ranom období v jazdectve, ale vo využití disciplinovanej a náboženským zápalom motivovanej pechoty, bojujúcej v zovretých šikoch.

Tretia kapitola *Byzantský Východ na začiatku 7. storočia* prináša stručný prehľad situácie v byzantských východných provinciách v období predchádzajúcom arabskú expanziu. Pozornosť je venovaná najmä vojenskému a administratívne členeniu tohto rozsiahleho územia, ktoré sa od reforiem cisára Justiniána I. (527 – 565) delilo na dovedna sedem provincií. Za ich vojenskú ochranu bol zodpovedný *magister militum per Orientem*, ktorý mal k dispozícii približne 20-tisíc mužov. Na pomoc mu v prípade potreby mohlo teoreticky prísť 12-tisíc mužov z Arménie, ktorých viedol *magister militum per Armeniam*, ako aj 30-tisíc mužov obmedzenej bojovej hodnoty z Egypta. V prípade veľmi vážneho ohrozenia mohlo do oblasti pritiahnúť ešte ďalších 20-tisíc elitných vojakov z Konštantínopola a okolia, ktorým velil *magister militum praesentalis*. Byzantská obranná stratégia sa opierať najmä o do hĺbky členenú obrannú líniu, tvorenú početnými opevnenými bodmi a o pomoc spojeneckých arabských kmeňov. Výzbroj a výstroj pre byzantskú armádu zabezpečovali miestne dielne (*fabricae*). Celý systém však poznačovali vážne problémy vznikajúce z nedostatku financií v štátnej pokladnici, ktoré boli dôsledkom práve skončenej nákladnej vojny s Perziou (629). K nim sa pripojovali aj nepokoje náboženského rázu. Počas obdobia okupácie Sýrie a Palestíny Peržanmi totiž vzrástol význam miestnych monofyzitských cirkví, ktoré boli z cirkevného hľadiska v trvalej opozícii voči oficiálnemu ortodoxnému chalkedónskemu smeru kresťanstva. Otvorené nepriateľstvo voči byzantskému štátnemu aparátu

deklarovali tiež mnohí Židia a, najmä, Samaritánci.

V štvrtej kapitole *Prvá fáza vojny. Islamský vpád* autor opisuje prvé ozbrojené stretnutia Arabov s Byzantíncami od roku 629 až do marca 635. Prvá bitka pri meste Mu'ta, ktorá sa skončila porážkou arabských síl, sa odohrala ešte za Mohamedovho života. Mohamed sa neúspechom nedal odradiť a v októbri 630 vytiahol na čele islamského vojska na novú výpravu namierenú proti byzantskej provincii Arábia. No jeho smrť 8. júna 632, ako aj následné vojny (*ridda*), ktoré musel jeho nástupca kalif Abú Bakr (632 – 634) viesť proti arabským kmeňom usilujúcim sa o svoje pôvodné nezávislé postavenie, však arabský nápor na čas prerušili. O to mohutnejšie však bolo jeho obnovenie na jar roku 634. Kalif Abú Bakr vyslal do boja proti Byzantíncom až štyri islamské vojská súčasne. Pri tomto útoku padlo hneď spočiatku do arabských rúk hlavné mesto provincie Arábia Bustra a byzantská armáda utrpela ďalšiu porážku v bitke pri Aġnādayne (asi 37 km juhozápadne od Jeruzalema) dňa 30. júla 634. Tesne po tomto víťazstve zomrel kalif Abú Bakr a novým kalifom sa stal Omar (634 – 644). Boj však pokračoval. Zostávajúce byzantské oddiely sa s Arabmi v päťach stiahli na sever, aby našli útočisko za hradbami Damašku a ďalších sýrskych miest. Po novej porážke Byzantíncov v bitke pri Marġ as-Suffare medzi 25. februárom až 26. marcom 635 bolo víťazovi nad Peržanmi – cisárovi Herakleiovi (610 – 641) – jasné, že byzantská obrana pri obrane Sýrie a Palestíny začala vážne zlyhávať.

Piata kapitola *Druhá fáza vojny. Dobytie Damašku a ostatných sýrskych miest, veľký byzantský protiútok a bitka pri Jarmúku* obsahuje opis rozhodujúcej fázy vojny odohrávajúcej sa od marca 635 až do augusta 636. V nej autor veľmi presvedčivým spôsobom dokazuje inovatívnosť arabskej stratégie, ktorá spočívala v obchádzaní byzantských opevnení a hradieb chránených miest

a namiesto toho kládla dôraz na fyzickú likvidáciu všetkých ozbrojených síl protivníka, nachádzajúcich sa v oblasti. S týmto postupom si byzantská stratégia obrany do hĺbky nedokázala poradiť. Arabi ničili byzantské oddiely a po ovládnutí krajiny v okolí sýrskych a palestínskych miest im ich obyvatelia radšej ochotne otvorili brány. Takto sa postupne do januára 636 vzdali do rúk Arabov všetky sýrske mestá až po Antiochiu na severe, vrátane Damašku (september 635). Za tejto situácie sa Herakleios rozhodol pre zorganizovanie byzantskej protiofenzívy. Na jar 636 preto začala celá byzantská armáda postupovať od Antiochie a Aleppa smerom na juh k Damašku. Arabi pred touto silnou armádou ustupovali a postupujúci Byzantínci opäť ovládli sýrske mestá, ktoré sa krátko predtým vzdali Arabom. Ústup islamskej armády sa zastavil na rieke Jarmúk v južnej časti Golanských výšin, kde zaujali silné obranné postavenie a zablokovali tak cestu postupujúcim Byzantíncom. Byzantský hlavný veliteľ arménskeho pôvodu Vahan (Bāhān) sa po niekoľkodňovom otáľaní napokon rozhodol zaútočiť. Arabom pod vedením Abū 'Ubaydu, ale najmä zásluhou Khālida ibn al-Walīda, ktorý velil arabskej jazde, sa však vďaka väčšiemu strategickému a taktickému majstrovstvu a dokonalému využitiu vlastností okolitého terénu podarilo v nasledovnej viacdňovej bitke (bitka sa skončila 20. augusta 536) početnejších a lepšie vyzbrojených Byzantíncov úplne rozdrviť a spôsobiť im obrovské straty na životoch.

V nasledujúcej kapitole *Tretia fáza vojny. Završenie ovládnutia Sýrie a Palestíny (636 – 644)* sa čitateľ môže zoznámiť s priamym dopadom a dôsledkami katastrofálnej porážky byzantskej armády v bitke pri Jarmúku. Jedným z dôsledkov bola skutočnosť, že Byzantínci už v oblasti Sýrie a Palestíny nemali dostatočne veľké vojsko, aby sa mohli znovu Arabom postaviť v otvorenej bitke. Zvyšné byzantské oddiely pritom nemohli hľadať útočisko za hradbami miest, lebo by

im hrozilo, že ich Arabi obklúčia a postupne zničia. Namiesto toho sa cisár Herakleios rozhodol stiahnuť všetky zostávajúce vojenské sily za pohorie Taurus a vytvoriť medzi nimi a postupujúcimi Arabmi „bezpečnostnú zónu“, ktorá by im sťažovala ďalšie prenikanie do srdca byzantských maloázijských provincií. Tým však ostala Sýria a Palestína úplne nechránená, a netrvalo dlho a Arabi sa zmocnili aj tých miest, ktoré im ešte odolávali. Roku 638/639 padol Jeruzalem a o niečo neskôr aj posledné mestá na pobreží, ktoré sa ešte držali vďaka námornému zásobovaniu byzantskými loďami (posledný padol do rúk Arabov prístav Tripolis až v roku 644). V podstate však bolo ovládnutie Sýrie a Palestíny islamskými Arabmi završené už roku 640.

V poslednej, siedmej kapitole „*Epilóg*“ autor hodnotí a sumarizuje dlhodobé dôsledky islamského záboru Palestíny a Sýrie na politický vývoj na Blízkom východe v ranom stredoveku. Konštatuje, že niekoľko storočí trvajúca rovnováha síl v tejto oblasti medzi Byzanciou a Perziou prestala jestvovať a nahradila ju úplne nová situácia, v ktorej sa územne zmenšená a úmerne tomu ekonomicky oslabená Byzantská ríša musela brániť novému neúmerne silnejšiemu a územne rozsiahlejšiemu štátnemu útvaru – arabskému kalifátu. Navyše Arabi v krátkom čase vybudovali v dobytých sýrskych a libanonských prístavoch silnú námornú flotilu, ktorá onedlho prevzala z rúk Byzantíncov aj námornú hegemoniu vo východnom Stredomorí, čo pozíciu Byzantskej ríše opäť len zhoršilo. Dobytie Sýrie a Palestíny oddelilo od jadra byzantského územia ďalšiu významnú provinciu – Egypt, ktorý sa potom tiež stal ľahkou korisťou islamských dobyvateľov. Celý tento vývoj nebol pritom dôsledkom „únavy“ byzantských vojenských síl v Sýrii a v Palestíne vyčerpaných vojnou s Perziou. Byzantským veliteľom nechýbala ani skúsenosť ani schopnosť energicky reagovať a rozhodovať v súlade s dobovými vojenskými zvyklosťami, a netre-

ba tiež zabúdať na fakt, že byzantské oddiely v Sýrii a Palestíne tvorili súčasť armády, ktorá len niekoľko rokov predtým porazila mocnú perzskú armádu. Avšak ich stratégia a taktika bola postavená na kontrole siete opevnených lokalít. Táto stratégia vynikajúco fungovala proti Peržanom. Na druhej strane Arabi, tým že sa obliehaniu miest v prvej fáze svojho vpádu vyhýbali, túto byzantskú stratégiu úspešne negovali. Vcelku sa arabské vojská v teréne pohybovali rýchlejšie ako ich byzantskí protivníci a navyše im nové náboženstvo dodávalo taký bojový zápal a takú vysokú úroveň disciplíny, akú predtým Arabi nikdy nedosahovali. Cisár Herakleios správne odhadol situáciu a pochopil, že ostatné byzantské provincie ďalej na sever môže zachrániť iba vytvorenie pásu „spálenej zeme“, ktorý by ďalší arabský postup spomalil. Preto sa aj posledné roky jeho vlády po bitke pri Jarmúku (636 – 641) oprávnene považujú za rozhodujúce pre pretrvanie Byzantskej ríše v ďalších storočiach a pre zastavenie islamského náporu priamo do srdca Európy. Čo sa týka osudov stratených provincií, Palestína a Sýria boli arabským záborom vyňaté z rímsko-helenistického sveta a stali sa už natrvalo súčasťou islamského východu. Po nástupe dynastie Umájjovcov sa navyše práve do tejto oblasti prenieslo ťažisko arabského kalifátu, ktorého hlavné mesto sa prenieslo do sýrskeho Damašku a celá oblasť zažívala nový obrovský ekonomický aj kultúrny rozmach.

Publikácia Marca Miotta *Muslimské ovládnutie Sýrie. Ako a prečo Byzancia stratila svoje východné provincie*, predstavuje prínosný príspevok k začiatkom arabskej expanzie v druhej štvrtine 7. storočia. Komentuje, analyzuje a potom predkladá nové pohľady na dovtedy povrchné, či nedostatočne systematicky riešené historické problémy a uvádza na pravú mieru aj niektoré zavádzajúce tvrdenia, ktoré sa zakladajú na nesprávnej interpretácii výlučne nearabských prameňov. Text knihy tvorí koherentný a dobre zrozumiteľný výklad, poukazuju-

ci na zasvätenosť autora a jeho vysokú úroveň poznania primárnych, najmä arabských písomných prameňov. Jediné slabé miesto predstavuje opis priebehu bitky pri Jarmúku, z ktorého *a priori* nevyplýva skutočnosť, že táto rozhodujúca bitka trvala niekoľko dní, a že sa často rozpadala na súhrn stretnutí iba častí armád oboch protivníkov. Podobne aj úroveň spracovania mapiek nezodpovedá štandardnej úrovni podobných publikácií. Text knihy obsahuje množstvo cudzokrajných miestnych názvov, pričom mnohé z nich sa na pripojených mapkách nenachádzajú. Tento fakt následne sťažuje čitateľovi sledovanie pohybov byzantských aj arabských vojsk počas priebehu jednotlivých ťažení.

M. Meško

MACMILLIANOVÁ, M.: MÍROTVORCI. PARÍŽSKA KONFERENCA 1919. Praha : Academia, 2004, 551 s.

Po ukončení Veľkej vojny, ktorá svojou ničivou silou zasiahla takmer celý svet, sa pozornosť svetovej verejnosti upriamila v očakávaní trvalého pokoja na mierové rokovania v Paríži, ktoré mali tento tak dlho očakávaný mier priniesť. Rokovania sa však nestali počiatkom porozumenia, ale v konečnom dôsledku sa konferencia skončila fatálnym neúspechom, ktorý o dvadsať rokov neskôr vyústil do ďalšieho celosvetového konfliktu.

Knihy Margaret Macmillianovej, ktorá nám túto významnú konferenciu približuje, bola ocenená dvomi britskými cenami – cenou Duffa Coopera a cenou M. Hessel Tillmanovej, čo poukazuje na to, že aj v dnešnej dobe je táto téma stále aktuálna a nestratila nič zo svojej príťažlivosti.

Knihy je rozdelená na osem častí, z ktorých každá sa delí na viacero kapitol venujúcich sa problémom, ktoré na konferencii odzneli.

Autorka v publikácii sleduje ovzdušie ro-

kovaní od príchodu dvoch z hlavných protagonistov konferencie – Woodrowa Wilsona a Lloyd Georga až po podpísanie mierovej zmluvy s Nemeckom v Zrkadlovej sieňi vo Versailles 28. júla 1919.

V prvej časti nám približuje predstavy, s akými na konferenciu prišli predstavitelia Veľkej štvorky – Wilson, Lloyd George, Clemenceau a Orlando. Každý z nich prišiel do Paríža so svojou predstavou o usporiadaní Európy, a práve snaha o ich uspokojenie viedla k napätiu, ktoré poznamenalo prvú polovicu 20. storočia. V diele zachytáva nielen priebeh jednotlivých rokovaní a snahu o zosúladenie ich mnohokrát rozdielných názorov na riešenie jednotlivých otázok, ale aj atmosféru konferencie, ktorou bol ovplyvnený nielen Paríž, ale aj celý svet. Nezameriava sa len na hlavné rokovania, no sleduje aj ich zákulisie a osoby, ktoré v ňom pôsobili, vývoj vzájomných vzťahov hlavných protagonistov konferencie.

V nasledujúcej časti sa venuje vývoju v Rusku, v ktorom práve prebiehala občianska vojna, a hoci na konferencii chýbali zástupcovia tejto krajiny, viedli sa tu rozsiahle diskusie o zasahovaní či nezasahovaní Dohody do vnútorného vývoja tejto nepokojnej krajiny.

Rovnako rozsiahle boli diskusie aj o vytvorení Spoločnosti národov – na vytvorení ktorej trval predovšetkým Woodrow Willson, o jej úlohe a členoch, či diskusie o rozdelení mandátov nad bývalými nemeckými kolóniami.

Ďalšie časti sú venované konkrétnym požiadavkám, ktoré vzniesli novovytvorené nástupnícke štáty nielen v Európe, ale aj na Strednom východe. Samostatná časť je venovaná vývoju na Balkáne, kde vzniklo Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov, ktoré si robilo územné nároky na časť bývalej habsburskej monarchie. Svoje nároky na konferencii vzniesli tiež Rumunsko i Bulharsko, Grécko i Taliansko.

Rozsahom krátka kapitola je venovaná jednému z najdôležitejších bodov konferen-

cie vo Versailles – rokovaniam o výške nemeckých reparácií. Práve na rokovaníach o tejto otázke sa najviac prejavili rozdielne názory predstaviteľov jednotlivých víťazných štátov, čo by si určite zaslúžilo väčšiu pozornosť autorky a aj väčší rozsah kapitoly.

Ďalšia časť je venovaná rokovaniam o osude krajín, ktoré vyrástli na troskách bývalej Rakúsko-uhorskej monarchie – Poľsku, Rakúsku, Maďarsku a v neposlednom rade aj Česko-Slovensku a jeho účasti na mierovej konferencii. Autorka sa však zameriava predovšetkým na význam českého odboja a jeho hlavných predstaviteľov – Masaryka a Beneša na vzniku Česko-Slovenska a len veľmi okrajovo spomína Slovákov a takú významnú osobnosť slovenského odboja, akou nesporne bol M. R. Štefánik, ktorý sa zaslúžil o vznik republiky.

Samostatné kapitoly sú venované aj takým dňom pre Európu okrajovým záležitosťami (na konferencii však odzneli), akými sú otázky nárokov Japonska, ktoré vo vojne bojovalo na strane Dohody a patrilo teda medzi víťazné mocnosti, na Tichomorské ostrovy a jeho pokus o zasahovanie do Číny či naopak nárok Číny (taktiež v 1917 vyhlásila vojnu Nemecku) na Šantungský polostrov, ktorý napokon získalo pod svoj vplyv Japonsko.

Časť diela je venovaná aj vývoju na Strednom východe, kde na troskách bývalej Osmanskej ríše vznikali nové štáty, ktoré sa mali prostredníctvom mandátov dostať pod vplyv Británie a Francúzska. Na ich rozdelení sa Británia a Francúzsko dohodli už v roku 1916, ale na konferencii sa opäť stali predmetom sporov. Záujem o toto územie vyplýval hlavne z veľkých nálezísk ropy, ktoré sa tu v tomto čase našli a z poznania, že ropa sa stala strategickou surovinou nielen v priemysle, ale aj pre úspešné vedenie modernej vojny. Hoci sa im podarilo dostať toto územie pod určitú závislosť, napätie na tomto území stále pretrvávalo a Británia

i Francúzsko sa museli neskôr vzdať svojho vplyvu na vývoj týchto štátov.

Záverečná časť je venovaná podpisu mierovej zmluvy s Nemeckom 28. 7. 1919 v Zrakadlovej sieni vo Versailles a atmosfére, ktorá túto udalosť spravádzala.

Približuje nám emócie, ktoré vyvolalo predloženie konečnej verzie zmluvy nielen medzi zástupcami Nemecka a aj v samotnom Nemecku, ktoré sa spoliehalo na to, že mierové podmienky nebudú voči nemu príliš tvrdé a Nemecko nebude oslabené. Táto nádej Nemecka bola zmarená, keďže mierová zmluva bola postavená práve na jeho mocenskom oslabení.

Kniha Margaret Macmillianovej nám približuje úsilie mierotvorcov o vytvorenie takého poriadku, nielen v Európe aj mimo nej, ktorý mal vyhovieť v čo najväčšej miere požiadavkám jednotlivých štátov a zároveň mal byť predpokladom trvalého mieru. Dá sa povedať, že práve táto snaha spolu s úsilím o úplné oslabenie Nemecka viedli k napätiu v Európe, ktoré sa prejavilo v kataklizme druhej svetovej vojny.

J. Zaťková

GLANTZ, D. M.: OBLÉHÁNÍ LENINGRADU 1941 – 44, 900 DNŮ HRŮZY. PRAHA – PLZEŇ : Nakladatelství Pavel Dobrovský – BETA a Jiří Ševčík, 2007, podľa originálu *The Siege of Leningrad* Caseell 2001, preložila Daria Dvořáková, 270 s.

Príbeh rozpráva o najtragickejších stránkach Veľkej vlasteneckej vojny pri obliehaní Leningradu, o veľkých bojoch o Petrovo a Leninovo mesto. Blokáda trvala od 8. septembra 1941 do 18. januára 1944, v ktorej proti sebe stáli nemecká *armádna skupina Sever* a sovietsky *Leningradský front* (krátko *Severný front* aj *Volchovský front*). Boje o Leningrad a Pobaltsko boli vedené podľa pôvodného nemeckého plánu *Barbarossa* (Červená brada), neskôr *Noordbrand* (Bahenný plameň), *Bettelstab* (Žobrákov štáb)

a *Operation Nordlicht* (operácia Polárna žiara). Zúčastnilo sa ich 930 000 mužov Červenej armády (ČA) a 725 000 mužov Wehrmachtu.

Dramatický priebeh bojov o Leningrad zaznamenalo množstvo kníh napísaných v Rusku i na Západe, ktoré opisujú hrdinské činy jeho obrancov a stavajú pomník nesmiernemu utrpeniu jeho obyvateľom. Avšak až dodnes zostáva zahmlený vojenský rozmer bitky o Leningrad. Sovietski vojenski historici o celých bojoch aj jednotlivých vojenských operáciách vydali desiatky štúdií, ale zostalo množstvo bielych miest, ktoré sú výsledkom politického alebo vojenského strápnenia, namyslenosti či sklonu Sovietskeho zväzu k utajovaniu v záujme štátnej bezpečnosti, zachovania si vojenskej a politickej reputácie, zahrňujú niektoré najzúfalejšie a napäté obdobia bojov behom dlhej blokády. Biele miesta nevyplňajú ani nemeckí účastníci bojov, či historici, čo platí najmä pre vojnové operácie, v ktorých neuspeli. Obe strany (ako to už býva od nepamäti zvykom) zveličovali svoje úspechy a „bagatelizovali“ nevydarené výsledky.

Táto nevelká kniha podáva predovšetkým históriu vojenských operácií, neopakuje opisy nevidaných útrap ľudí spôsobených blokádou. Jednoducho sa snaží vytvoriť solídnejší a presnejší prehľad bojov a všetkého, čo sa v Leningrade a okolo neho odohrávalo. Predstavuje skromný začiatok nepochybne dlhého procesu, ktorý má v očiach verejnosti oživiť udalosti, ku ktorým došlo počas oných deväťsto dní, v ktorých bol Leningrad podrobený tej ničím neprekonanej skúšky ohňom. Táto práca hodnotí utrpenie 1,6 – 2 miliónov vojakov i civilov, ktorí pri obliehaní zahynuli, 2,4 milióna zranených vojakov a 1,6 milióna civilov, ktorí boli evakuovaní či ušli, alebo blokádu prežili. Nemecké straty nie sú známe.

Vlastná kniha obsahuje 178 strán, v ktorej je skromne uverejnených 28 dobových fotografií a 5 plánikov – náčrtkov bojových situácií – ktoré by lepšie pôsobili farebne.

Po predhovore sú uvedené účinkujúce osoby – 40 generálov, maršalov a 1 admirál za sovietsku stranu a 12 generálov a poľných maršalov za nemeckú stranu. Kniha obsahuje 9 kapitol a záver. Potom nasleduje 45 strán poznámok s vysvetlivkami k jednotlivým kapitolám. Za nimi sú uvedené 4 prílohy (Bojové zostavy ČA, Nemecké bojové zostavy, Porovnanie zväzkov ČA a Wehrmachtu, Sovietske vojenské a civilné straty). Knihu uzatvára Bibliografia (uvádza 4 ruské zborníky a 24 ruských autorov, západných 16 autorov) a Register.

Celá práca sa hemží útvarmi, zväzkami a zväzmi (často označovanými iba ako jednotky) a pomerne ťažko sa na prvý pohľad rozlišujú označenia – číslovania „jednotiek“ bojujúcich strán či rôznych počtov – najmä, ak sú čísla vyjadrené slovne, no mnohokrát v jednej vete slovne aj číslom. Text je vyslovene odborný, dosť náročne sa číta a miestami chýbajú čiarky či spojky, z generálmajora V. A. Frolova je urobený poručík... Skratky sú málo rozpísané alebo vôbec nie, lepšie by poslužil ich prehľad: NKVD, VKG, MPVO, VNOS, VMF, LOG, NOG, OKH, OKW... – pre laika sú málo zrozumiteľné. K prekladaniu takejto problematiky je potrebná znalosť vojenskej terminológie.

David M. Glantz, plk. v zál. armády USA je vojnový historik uznávaný doma i v Rusku, ktorý sa celý svoj život zaoberal dejinami ČA aj Sovietskej armády a štúdiom ruskej i sovietskej vojenskej stratégie. V knihe neustranne a bez emócií, chronologicky a podrobne opisuje vojenské operácie jednej z významných kapitol druhej svetovej vojny. Nevynecháva ani utrpenie civilného obyvateľstva. Autor seriózne opisuje vojenské úspechy i neúspechy oboch bojujúcich strán. Vyhyba sa akýmkoľvek propagandistickým hodnoteniam, obeťou ktorých sa táto téma a problematika v minulosti stávala. Ďalej napísal: *Od Donu k Dnepru – Sovietska ofenzíva* (2003), *Najväčšia Žukovova porážka* (2005), *Súboj titanov* (2005), *Charikov 1942* (2006), *Augustová búrka* (2006).

Aj keď bitka o Leningrad zohrala v konečnom výsledku vojny významnú úlohu, vo vojenskom zmysle však nebola rozhodujúca. Pokiaľ ide o dramatickosť, symbolickosť a bezbrehé ľudské utrpenie, nič sa jej nevyrovná ani vo Veľkej vlasteneckej vojne, ani v žiadnej inej modernej vojne. Kniha bude určite prínosom pre vážnych záujemcov o vojenskú či vojnovú históriu.

L. Jančo

BEEVOR, A. – VINOGRADOVÁ, L.: *SPISOVATEL VE VÁLCE, VASILIJ GROSSMAN s Rudou armádou 1941 – 1945*. PRAHA – PLZEŇ : Nakladatelství Pavel Dobrovský – BETA a Jiří Ševčík 2007, 336 s.

Antony Beevor je známy historik zameriavajúci sa na moderné dejiny. Najväčšie uznanie si získal knihou *Stalingrad – Osudové stretnutie 1942 – 1943*. Práve pri práci na tejto publikácii sa podrobnejšie zoznámil s pozostalosťou – zápiskami a reportážami – sovietskeho publicistu a spisovateľa Vasilija Grossmana. To ho inšpirovalo na usporiadanie a vydanie tejto knihy, ktorá vyšla až štyridsaťjeden rok po autorovej smrti v angličtine pod názvom *A Writer a War*, vydanej nakladateľstvom The Harvill Press, Londýn 2005. Medzi jeho ďalšie práce patria: *Berlín – Okamžiky skazy 1945*, *Paríž po oslobodení 1944 – 1949*, *Tajomstvá Olgy Čechovovej*, *Od Donu k Dnepru – Sovietska ofenzíva*, *Červená armáda vo vojne 1941 – 1943*, *Pred Stalingradom* a *Červená búrka nad Balkánom*. V posledných rokoch spolupracuje s Ľubou Vinogradovou, ktorá je prekladateľkou a novinárkou na voľnej nohe. Na Moskovskej univerzite študovala biológiu a v roku 2000 zložila doktorát z mikrobiológie.

Vasilij Semionovič Grossman sa narodil 12. decembra 1905 v Berdišove na Ukrajine. Vyštudoval chémiu a pracoval ako banšský inžinier v Donbase. Jeho prvé diela *Glú-*

kauf (Zdar boh! 1934) a *Stepan Kolčugin* (1937-1940) sú budovateľské romány, poplatné socialistickému realizmu. V roku 1941 po napadnutí Sovietskeho zväzu nacistickým Nemeckom, hoci fyzicky typický nevojak, dobrovoľne vstúpil do Červenej armády a stal sa reportérom. Viac než tri roky strávil na frontoch, kde prežíval na vlastnej koži veľké porážky (Stalin rozkazom č. 227 z 30. júla 1942 vytvoril „blokovacie útvary“ NKVD) a neskôr ešte väčšie víťazstvá Červenej armády. Od 5. augusta 1941 pracoval ako vojnový korešpondent pre armádne noviny *Krasnaja zvezda*; etabloval sa ako „hlavný hlásateľ“ z frontu, cenený vojnový dopisovateľ a v podstate sa stal legendou. Neustále si robil záznamy, ktoré mu slúžili ako podklad pre jeho vojnovú publicistiku. Jeho reportáže a hlásenia, plné krvavej reality a beznádeje však boli vtedy prísne cenzurované. Keď mal dostať za rok 1942 cenu za literatúru, Stalin jeho meno osobne preškrtnol. Po vojne sa dostával do čoraz väčšej nemilosti. Keď mu v roku 1961 KGB zhabala rukopis knihy *Za spravodlivú vec*, v ktorej otvorene hovoril o bojoch pri Stalingrade, hlavný ideológ Michail Suslov sa vyjadril, že táto kniha nevyjde nasledujúcich 200 rokov. Jeho najvýznamnejšia kniha *Život a osud*, dokončená v roku 1960, bola z politických dôvodov vydaná temer o tridsať rokov neskôr. Jeho posledným dielom je *Panta rhei*, príbeh sovietskeho gulagovského väzňa, dokončený v roku 1963, ktoré vyšlo až v roku 1970 v Nemecku. Postihol ho krutý osud proskribovaného autora. Zomrel na rakovinu žalúdka 14. septembra 1964, presvedčený, že jeho veľká práca je navždy umlčaná. Ďalej napísal *Lud je nesmrteľný* a *Za spravodlivú vec*.

Je to veľmi dobrá kniha o vojnovom novinárovi, doplnená celým radom nepublikovaných poznámok, postrehov a dobových popisov, výborne supluje renomované práce, pojednávajúce o druhej svetovej vojne. Podáva čitateľovi dôležité detaily, farebný a panoramatický pohľad na vtedajšie

udalosti – správy z bojov pod Moskvou, pri Stalingrade, Kursku, z dobývania Berlína či z návštevy oslobodenej Treblinky (svedectvo o koncentračných táboroch *Peklo Treblinky* bolo zaradené medzi oficiálne dokumenty pri norimberských procesoch) – slúžia ako modelový príklad vojrovej reportáže. Opisuje každodennú frontovú realitu, zozbieranú z rozhovorov so širokým spektrom ľudí v rovnošatách – od radových vojakov v zákopoch až po najvyšších veliteľov – i s civilným obyvateľstvom.

Poznámky pod čiarou sú uvádzané priebežne, nie až na konci knihy. 4 mapy a 42 fotografií, na ktorých má hodnotnosť podplukovníka, vyvolávajú dojem „dējã vu“. Nedá sa s určitou povedať, či ide o Grossmanove zápisky, ktoré Anthony Beevor a Luba Vinogradovová sprevádzajú podrobnými komentármi a vysvetlivkami, alebo či autori napísali dejiny Veľkej vlasteneckej vojny, ilustrované jeho zápiskami. Ono je to vlastne jedno – podstatné je, že vznikol literárne zaujímavý a čitateľsky príťažlivý pohľad na vojnové roky 1941 – 1945, ktorý predstavuje „neúprosnú pravdu vojny“!

L. Jančo

LUŇÁK, P.: PLÁNOVÁNÍ NEMYSLITELNÉHO – ČESKOSLOVENSKÉ VÁLEČNÉ PLÁNY 1950 – 1990. Praha : Vydavatelství Dokořán, s. r. o., Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2007, 439 s.

Knihla vznikla v rámci medzinárodného projektu *Parallel History Projekt on Cooperative Security (The former Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact)* a vyšla v spolupráci s ÚSD AV ČR.

Československá armáda mala od 60. až do konca 80. rokov schválené vojnové plány, ktoré v prípade vojenského konfliktu so Západom počítali s jadrovými útokmi východného bloku proti západoeurópskym krajinám i následnou okupáciou západnej

Európy. Napríklad československá armáda, ktorá tvorila ČsF (Československý Front), mala v priebehu siedmich dní obsadiť svoj vyčlenený sektor v oblasti francúzskeho Lyonu. Rýchlosť obsadenia Západu bola dôležitá, pretože sa vychádzalo z toho, že USA budú potrebovať na prepravenie svojich síl do Európy viac ako týždeň. „*Plánování nemyslitelného-Československé válečné plány 1950-1990*“ – lepšie povedané

priam nezmyselného, naivného, bolo hrať sa na papierových vojakov, veď priam nepredstaviteľné použitie 260 – 325 úderov jadrových zbraní mohutnosti 10 kt – 5 Mt by znamenalo koniec civilizácie.

Petr Luňák v svojej knihe tvrdí, že v ČS-SR boli v dobách studenej vojny umiestnené jadrové hlavice. Odvoláva sa pritom na archívne dokumenty – zmluvu so ZSSR o rozmiestnení jadrových zbraní z roku 1965 a na výpovede predstaviteľov vtedajšej generality. Sklady jadrovej munície boli tri: v **Bělej pod Bezdězem** (Mimoň) – okres Česká Lípa, v **Bíline** (Červený Újezd u Lovosic) – okres Teplice a vo vojenskom priestore neďaleko obce **Míšov-Borovno** (Jince) – okres Příbram. Boli to špeciálne objekty na skladovanie jadrových hlavíc pre operačno-taktické a taktické rakety, postavené v rámci akcie „Javor“. V Bělej pod Bezdězem bol dislokovaný aj 563. samostatný ženijný prápor Strednej skupiny vojsk. O skladoch vedel iba veľmi obmedzený počet československých predstaviteľov a vojakov a o tom, že sú tam jadrové hlavice, vedelo iba niekoľko jednotlivcov. Po roku 1989 armáda robila na miestach bývalých skladov merania, ale žiadnu zvýšenú rádioaktivitu experti nemerali. Luňák v tom rozpor nevidí a pripomína, že jadrová munícia rádioaktivitu prakticky neuvolňuje, a to málo, čo sa uvoľňuje, zachytávajú špeciálne obaly. O tom, či tu bola alebo nebola umiestnená jadrová munícia, nejestvuje zatiaľ žiadny dôkaz – Sovietsi boli vždy majstrami utajenia.

Publikácia obsahuje 14 unikátnych, doteraz nezverejnených dokumentov z českých

vojenských archívov. Ide o vojnové operačné plány Československej ľudovej armády (rokov 1951, 1953, 1957, 1960, 1964, 1965, 1968, 1974, 1977, 1986 a 1990) a ich zhrnutie. Dokumenty sú zasadené do historického kontextu. Texty ukazujú, že do polovice 50. rokov sa východné vojenské plánovanie sústredilo na obranné operácie s cieľom preniesť prípadný konflikt na územie protivníka. Až transformácia sovietskej stratégie s príchodom jadrových zbraní a bezprostredná skúsenosť s napätím okolo Berlína na prelome 50. a 60. rokov preniesli dôraz na ofenzívne operácie, ktoré mali viesť k obsadeniu západnej Európy. Československej armáde pripadla podľa sovietskych plánov ambiciózna a ťažko uskutočniteľná úloha – zvíťaziť nad kvalitnými západnými vojskami v južnej časti SRN a v priebehu týždňa operovať pri francúzskych hraniciach. Konceptcia operačných plánov vychádzala z doktrín NATO, ktorými postupne boli: *Doktrína oslobodzovania a zatlačovania*, *Konceptcia zdržovania*, *Doktrína masovej odvety*, *Doktrína pružnej reakcie*, *Teória obmedzených vojen a Stratégia pružnej reakcie*. Alebo aj opačne?!

Ako prílohy sú pripojené: nedávno objavený dokument z roku 1961 „*Snahy o minimalizáciu dôsledkov zničenia vltavskej kaskády v prípadnom konflikte*“ (zníženie vodných hladín a výroba ťažkých mostových súprav na prepravu cez Vltavu a Labe) a „*Rozhovory [so 14] československými generálmi, uskutočnené v rokoch 2003 – 2004*“.

Na konci knihy je uvedený Zoznam skratiek (sú uvádzané tiež priebežne, zakaždým aj s rozpisom), čo veľmi uľahčuje čítanie.

Petr Luňák je docentom moderných dejín Fakulty sociálnych vied Univerzity Karlovy a špecializuje sa na históriu medzinárodných vzťahov behom studenej vojny. Je autorom niekoľkých odborných a populárno-náučných kníh a článkov v tuzemských i zahraničných periodikách a zborníkoch. V ústave pre súdobé dejiny ÚSD bol spoluautorom knihy *Studená vojna 1954 –*

1964. Od roku 2000 pôsobí v medzinárodnom sekretariáte Organizácie Severoatlantickej zmluvy.

L. Jančo

SEGEŠ, V. a kol.: *SLOVENSKO – VOJENSKÁ KRONIKA*. Bratislava : Perfekt, Vojenský historický ústav, 2007, 200 s.

Koncom minulého roka kolektív autorov Vojenského historického ústavu pod vedením Vladimíra Segeša vydal populárnovedeckú publikáciu o vojenských dejinách Slovenska od najstarších čias až po súčasnosť. Ide o prvé syntetické spracovanie historického prierezu vojenskými dejinami Slovenska a Slovákov od praveku až po rok 2006. Publikácia má dovedna 15 kapitol. Je štruktúrovaná vo forme kroniky, hlavný text je doplnený biografickými náčrtmi významných osobností toho-ktorého obdobia, prípadne iným ilustratívnym materiálom. Na margu knihy sú najvýznamnejšie udalosti radené chronologicky. Prvá kapitola: *Slovensko na úsvite dejín* sa začína historickým exkurzom *od praveku po 5. storočie*, keď sa od prírodno-spoločenských podmienok dostáva k náčrtu dávnovekých zbraní a prvým historickým civilizáciám. *Stahovanie národov a slovienska doba (5. – 10. storočie)* je názov druhej kapitoly. Všíma si Hunov, Slovanov a Avarov. Približuje boje starých Slovanov, vznik Nitrianskeho kniežatstva a Veľkej Moravy a napokon príchod starých Maďarov. Rovnako ako autorom prvých dvoch kapitol aj tretiu kapitolu *Uhorské obdobie slovenských dejín (11. stor. – 1526)* spracoval V. Segeš. *V tieni polmesiaca a vo víre stavovských povstaní 1526 – 1711* je názov 4. kapitoly, autorom ktorej je Vojtech Dangel. Samostatnú podkapitolu tvorí časť o *vlnách osmanského náporu*, ďalej *protihabsburské povstanie Štefana Bočkaja, Gabriela Betlena a Juraja Rákociho*, ako aj *súvislosti osmanskej expanzie a povstanie Imricha Tököliho* a napokon *povstanie Františka II. Rákociho*.

Storočie dynastických vojen 1711 – 1792, ako aj *Koaličné a napoleonské vojny a ich dôsledky 1792 – 1848* opäť spracoval V. Segeš v ďalšej, šiestej, kapitole. V nej sa sústreďuje jednak na *prevratné zmeny vojenstva*, priebeh jednotlivých vojen a bitiek a napokon náčrt všeobecnej situácie *po Viedenskom kongrese*, tiež vplyv na zbrojársky priemysel jednak na Slovensku a tiež na celkovú situáciu v habsburskej armáde. Udalosti dokresľuje aj súveká karikatúra účastníkov Viedenského kongresu, ktorý rozhodoval o usporiadaní Európy po napoleonských vojnách. 7. kapitola sa venuje rozsiahlemu obdobiu od revolučných rokov 1848 až po začiatok 1. sv. vojny. Jej autorom je V. Dangel. Na stránkach tejto kapitoly je načrtnutý priebeh *revolúcie meruôsmych rokov* na Slovensku, všeobecnej situácie po roku 1848 – 1849 v *monarchii v spleti neúspešných vojen* – s dôrazom na rakúsko-talianko-francúzsku vojnu (1859) a rakúsko-prusko-talianku vojnu (1866). Roku 1866 sa Pražským mierom definitívne rozplynul sen Habsburgovcov o veľkej Nemeckej ríši pod ich nadvládou. Zároveň znamenal oslabenie mocenského postavenia habsburskej monarchie, predel vo vnútropolitickom vývoji a vytvorenie dualistického štátneho útvaru. Podkapitola *Na ceste k svetovej vojne* sa zameriava jednak na priblíženie brannej moci monarchie, jej zloženia, výdavkov na zbrojenie a vyostrenie situácie na Balkáne. Prvú svetovú vojnu a Slovensko v medzivojnovej Československej republike 1918 – 1939 v dvoch kapitolách spracoval Miloslav Čaplovič. V ôsmej kapitole venovanej prvej svetovej vojne sa v samostatnej podkapitole venuje všeobecnému kontextu vzniku vojny, ako aj celkovému zhodnoteniu síl jednotlivých krajín, ktoré sa v dvoch blokoch zúčastnili na priebehu jednotlivých bojov, s ilustráciou početnosti armád hlavných mocností, s ktorými vstupovali do bojov 1. svetovej vojny. Podkapitola *Slováci v uniformách habsburskej monarchie* načrtáva všeobecnú mobilizáciu v Uhorsku 26. júla 1914

a jej prejav na Slovensku, ako aj organizáciu dvoch slovenských zborov c. a k. armády na začiatku vojny. *Zahraničný odboj a československé légie* je najrozsiahlejšou podkapitolou venovanou prvej svetovej vojne. Popri náčrtu formovania čs. odboja v Rusku, Francúzsku a Taliansku približuje aj medailón Dr. Milana Rastislava Štefánika, ako aj údaje vojnej bilancie – straty na životoch vojakov, civilistov, námornými a leteckými útokmi, vyvražďovaním, ako aj španielskou chrípkou. Na ilustráciu je uvedený početný stav výroby zbraní a vojenského materiálu hlavných mocností v rokoch 1914 – 1918. Na margu knihy sú farebne zobrazené vojenské vyznamenania účastníkov prvého čs. odboja 1914 – 1918. Deviatá kapitola *Slovensko v medzivojnovej Československej republike 1918 – 1939* približuje *Boje o Slovensko 1918/1919*. Otázka zjednotenia čs. domáceho a čs. zahraničného vojska a vznik Čs. brannej moci je témou podkapitoly *Unifikácia a organizácia čs. armády, vojenský význam Slovenska*, ako aj zastúpenie Slovákov v dôstojníckom zbore. Problematika obrannej koncepcie ČSR od druhej polovice 30. rokov bezprostredne súvisela s *nástupom a expanziou nacizmu*. Osobitnú podkapitolu tvorí *dramatický rok 1938 a septembrová mobilizácia čs. armády*. Tematiku Prvej Slovenskej republiky a jej armády 1939 – 1945 priblížil v desiatej kapitole Igor Baka. Jej náplňou sú dve rozsiahle podkapitoly: *Vývoj a organizácia armády*, ako aj *Vojská slovenskej armády na frontoch druhej svetovej vojny*. Autor načrtnol problémy, za akých sa slovenská armáda budovala a musela reagovať aj na situáciu a skúsenosti, ktoré súviseli s maďarsko-slovenským konfliktom v marci 1939. Detailne načrtnol štruktúru armády od jej schválenia vládou v máji 1939, ako aj postupné organizačné zmeny, ktoré nasledovali a súviseli s účasťou slovenskej armády na ťažení proti Poľsku, v októbri 1939. S otázkou armády bezprostredne súvisel aj Branný zákon z januára 1940. Autor pokračuje prestavbou armá-

dy z októbra 1940 podľa nemeckého vzoru. Dôležitou organizačnou zložkou bol aj Pracovný zbor MNO, vytvorený v januári 1941 a od apríla 1943 pretvorený na Pracovný zbor NO. Ďalšia reorganizácia súvisela s účasťou armády na východnom fronte. Po neúspechoch slovenskej armády na východnom fronte si nemecká strana vyžiadala novú organizáciu armád, ktorá vstúpila do platnosti vo februári 1944. S otázkou armády súvisela výchova a výcvik dôstojníckeho zboru, otázka národnostných menšín, modernizácia výzbroje. Nová branná moc po vypuknutí SNP je načrtnutá v závere tejto podkapitoly. Táto kapitola obsahuje početne najviac medailónov venovaných hlavným predstaviteľom slovenskej armády. Bojovej činnosti slovenskej armády za druhej svetovej vojny sa venuje druhá podkapitola, ktorá chronologicky približuje jej účasť na jej frontoch. V dvoch kapitolách (11. a 12.) sa František Cséfalvay zaoberá *druhým čs. zahraničným vojenským odbojom 1939 – 1945* a *domácim ozbrojeným odbojom a Povstaním na Slovensku*. Pričom v jedenástej približuje v samostatných podkapitolách *Československý vojenský odboj v Poľsku, Československý vojenský odboj na Západe a Blízkom východe, Čs. vojenský odboj na Východe a v ďalších častiach Európy*. V dvanástej kapitole sa autor venuje *domácejmu vojenskému odboju (1939 – 1945), Vojenským prípravám Povstania, povstaleckým bojom*, ako aj *partizánskej vojne (november 1944 – máj 1945)*. Autorom trinástej kapitoly *Slovensko v rokoch 1945 – 1967* je Jan Štaigl. V nej sa v podkapitolách zamerá na *Obnovu, vývoj a činnosť čs. armády na Slovensku 1945 – 1948*, pričom vychádza z faktu, že základné východiská a ciele novej čs. armády stanovil program prvej povojnovej vlády ČSR, vyhlásený 5. apríla 1945. 25. mája 1945 vláda schválila tzv. dočasnú mierovú organizáciu armády. Územie členila na štyri teritoriálne organizačné celky – vojenské oblasti – s rovnakou organizačnou štruktúrou vojsk. Autor ďalej približuje zmeny na základe tzv.

zdokonalenej organizácie čs. brannej moci z októbra 1945 a ďalšie z roku 1947. Všíma si národnostný pomer dôstojníkov, úlohy, ktoré armáda v tomto období riešila pri obnove vojnou zničeného hospodárstva. *Ozbrojené sily na Slovensku v podmienkach komunistického režimu a studenej vojny (1948 – 1967)* je názov podkapitoly, ktorá predovšetkým zahŕňa problematiku politických perzekúcií v armáde a vznik pomocných technických práporov. Taktiež rozoberá rýchlo narastajúce organizačné a dislokačné zmeny v druhej polovici 50. rokov. *Čas úprimných snažení a krutá realita 1968 – 1992* je názov 14. kapitoly a jej autormi sú Michal Štefanský a Alexander Maskalík. Prvý z nich priblížil *podstatu a limity spoločenskej reformy*, ako aj dôsledky intervencie vojsk Varšavskej zmluvy roku 1968 a osobitne prejavy normalizácie v spoločnosti až do pádu režimu v roku 1989. Na ilustráciu je uvedená pasáž s vojenskou prisahou príslušníka ČSLA v rokoch 1960 – 1990, informácie o zbrojnej výrobe. Alex Maskalík priblížil zmeny, ktoré nastali v spoločnosti

a armáde po roku 1989 až do vzniku Slovenskej republiky 1993. *Súčasná Slovenská republika 1993 – 2006* je náplňou poslednej, 15. kapitoly. Jej autor, Imrich Purdek v širokom kontexte priblížil vznik Slovenskej republiky a jej armády. Ďalšie podkapitoly sa sústredili na vypichnutie hlavných problémov súvisiacich s transformáciou armády až po reformu Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Čo všetko predchádzalo vstupu SR do Európskej únie a NATO rieši ďalšia podkapitola. Dôležitou súčasťou prezentácie úrovne našich ozbrojených síl je aj účasť Slovákov v zahraničí na zabezpečovaní mieru a rozširovaní pásma stability. Neazanedbateľnou je aj otázka účasti v boji proti terorizmu. *Profesionalizácia Ozbrojených síl SR a nové prostredie* je názvom poslednej podkapitoly.

Publikácia obsahuje rozsiahlu časť príloh hodnotných označení a rozlišovacích odznakov zbraní a služieb, zoznam použitej literatúry a edovaných prameňov, ako aj miestny a menný register.

M. Stanová

KRONIKA

MESTÁ A ŠLACHTA, MEŠŤANIA A ŠLACHTICI

Slovenská historická spoločnosť pri Slovenskej akadémii vied, Sekcia pre dejiny miest, Sekcia pre rodové štúdie v spolupráci s Ministerstvom vnútra SR, Štátnym archívom v Nitre, pobočkou v Leviciach a Tekovským múzeom v Leviciach usporiadali v dňoch 3. – 5. októbra 2007 v areáli levického hradu vedeckú konferenciu *Mestá a šľachta, mešťania a šľachtici*.

Rokovanie historikov a archivárov bolo pre veľký záujem referujúcich rozdelené do ôsmich blokov, z ktorých dva prebiehali paralelne v Dobóovskom kaštieli a Kapitánskej budove. Moderátormi konferencie boli tradične Vladimír Segeš a Leon Sokolovský.

Úvodnú prednášku na tému *Mestá a šľachta v slovenských dejinách* predniesol Ferdinand Uličný. Vladimír Segeš sa venoval *mestám a šľachte v stredovekej uhorskej spoločnosti*, Blanka Szeghyová zasa *problémom spolužitia šľachty a mešťanstva v 16. storočí*. Prvý blok rokovania uzavrela Marie Marečková príspevkom *K postavení žien v manželstve z hľadiska osobnoprávnych a majetkoprávnych vzťahů v raném novoveku*. Druhý blok prednášok otvoril maďarský historik Attila Zsoldos príspevkom *Székesfehérvár kiváltáságlevele. Privilegium Stoličného Belehradu*. Tünde Lengyelová sa venovala *pánom a paniam mesta – vzťahom šľachty k zemepanským mestám v ranom novoveku*. Pred prestávkou dostal slovo ďalší maďarský historik István Németh s príspevkom, nazvaným *Városi nemes vagy nemes polgár? Nemesek a koraujkori szabad királyi városokban. Meštiansky šľachtic alebo šľachtický mešťan? Šľachtici v slobodných kráľovských mestách v ranom novoveku* a popradská archivárka Zuzana Kollárová prezentovala tému *Význam a postavenie dedinskej šľachty na Spiši*. Tretí blok rokovania otvoril prednáškou *Najstaršia nobilita v stredovekej Bratislave – mešťania, či šľachtici?* Juraj Šedivý. Príspevok *Bratislava a svätajurskí a pezinskí grófi* prezentoval Ján Lukačka, Antonín Konečný pokračoval *vzťahmi šľachty a mešťanov v stredovekej Skalici*. Prednáška Frederika Federmayera, nazvaná *Šľachta v hlavnom meste Uhorska v pomoháčskom období (1526-1711)*, uzavrela prvý rokovací deň. Po diskusii sa účastníci konferencie presunuli do amfiteátra – bývalej delovej bašty Levického hradu, kde na nich čakala folklórna skupina z obce Čajkov a etnografka Katarína Holbová, ktorá v krátkosti opísala tekovský kroj a porozprávala o zvykoch v danom regióne.

Štvrtkové predpoludňajšie rokovanie otvorila príspevkom *K problematike šľachty v Trnave v 17. storočí* Diana Dikácová. Michal Duchoň sa zaoberal *šľachtou v malokarpatských slobodných kráľovských mestách v ranom novoveku*. Ján Kúkel sa venoval *územnému sporu mesta Bratislavy a panstva Stupava*, František Žifčák informoval o *usadzovaní šľachty v Levoči v polovici 16. storočia*. Pred prestávkou zaujal svojím príspevkom *Páni z Lomnice a spišské mestá* Ján Endrödy. Nasledujúce dva bloky prebiehali paralelne. V Kapitánskej budove odzneli prednášky Petra Keresteša – *Šľachtická stolica verus slobodné kráľovské mesto. Na margo vzťahov a antagonizmu Nitrianskej stolice a mešťanov Skalice.*, Viery Bernátovej – *Spory*

mesta Trenčína so šľachticmi, Veroniky Novákovej ml. – *Rod Pálffy a správa mestečka Šamorín od konca 16. do polovice 18. storočia.*, Kláry Komorovej – *Blatnica ako centrum vzdelanosti Turca avzťah Révaiovcov k turčianskym zemianskym rodinám.*, Maroša Mačuhu – *Aristokrat medzi vidieckou rezidenciou a mestom. Peter Révai v prvej štvrtine 17. storočia.* a Júlie Ragačovej – *Točkovci z Kláštora pod Znievom.* Rokovanie v Dobóovskom kaštieli otvoril príspevok Márie Grófovej Hlohovec a Ilockovci. Veronika Kucharská referovala o *Kežmarku a Zápoľských ako jeho zemepánoch.* Literárnovedný príspevok predniesla Erika Brtáňová – *Traktát o pokání z hľadiska dobových kritérií literárnosti.* Knihovedné príspevky odznali v podaní Lívie Fábryovej – *Oponice – Apponiovci a ich knižnica* a Heleny Saktorovej – *Príspevok k poznaniu knižnice aristokratickej rodiny Steinlein Saalenenstein v Horných Semerovciach.*

V skoré popoludnie čakali na účastníkov konferencie dva autobusy, ktoré ich odviezli do obce Brhlovce, známej skalnými obydliami, o ktorých podala vyčerpávajúce informácie Klára Holbová. V Pukanci, bývalom kráľovskom banskom meste, si účastníci prehliadli Striebornú baňu, ktorá dnes slúži ako vína pivnica, kde im jej majiteľ Ján Rosenberger ponúkol ochutnať rôzne druhy vína a tiež mali možnosť pochutiť si na miestnej špecialite – pukanských párancoch, cestovine upravenej na sladko s tvarohom i na slano s bryndzou a zemiakmi. O vinohradníctve v Pukanci ich informoval riaditeľ miestnej základnej školy Dušan Bahna. V gotickom rímskokatolíckom kostole počas sprievodného slova katechétu Michala Slivku pozornosť púťali nielen architektonické riešenie kostola, ale najmä neskorogotické tabuľové oltáre, Boží hrob, vzácne knihy z farského archívu a najstarší náhrobný kameň s nápisom na Slovensku. Spoločenský večer v hoteli Golden Eagle si nenechal ujsť žiaden z účastníkov konferencie.

Tretí rokovací deň otvorila Elena Kašiarová svojím príspevkom *Život mešťanov a šľachticov podnikajúcich v baníctve. O zemanoch, mešťanoch a libertínoch v Dolnom Kubíne a ich podiele na správe stoličného mestečka v rokoch 1684-1870* informovala Soňa Maťugová. Eva Šmelková a Július Barczy sa venovali *Andrášiovcovi a Rožňave.* Rokovací blok uzavrela prednáška Petra Ivaniča nazvaná *Vzťahy medzi Dóciovcami a mestami na hornom a strednom Pohroní na konci stredoveku.* Po prestávke nasledoval tzv. regionálny blok, ktorý sa začal prednáškou Jozefa Hoššu a Petry Kmetovej – *Výsledky archeologického výskumu na ploche priemyselného parku v Leviciach – Géni.* Ďalší hosť z Maďarska – Klára Dóka predniesla príspevok nazvaný *Köznemesek Léván. Zemaniam v Leviciach. Vplyvu rodiny Schoellerovcov na rozvoj mesta Levice od druhej polovice 19. storočia* sa venovala Jarmila Bátovská. Záverečný príspevok *Šľachta a mestá, heraldicko-genealogické aspekty* predniesol Jozef Novák.

V záverečnom príhovore zhodnotil Vladimír Segeš priebeh konferencie, ocenil aj literárnovedné príspevky, ktoré nie celkom korešpondovali s témou konferencie a boli skôr venované jednotlivým šľachtickým rodom a ich knižniciam, než šľachte a mestám. Vzhľadom na pretrvávajúce problémy v terminológii prisľúbil riešenie tohto problému v priebehu prvého polroku roku 2008 na zasadnutí terminologickej komisie. Nezostáva nič iné, než sa tešiť na nasledujúce stretnutie nielen slovenských historikov a archivárov, ale aj historikov zo susedných krajín.

M. Grófová

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÁ HISTÓRIA SLOVENSKA

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA XIII. – 2005

DO ROKU 1526

- DANGL, Vojtech:** Bitky a bojiská v našich dejinách : Od Samovej ríše po vznik stálej armády. – Bratislava : Perfekt, a.s., 2005. – 243 s. : obr., reg., lit.
- DVOŘÁK, Pavel:** Stopy dávnej minulosti 4 : Slovensko v Uhorskom kráľovstve / Zodp. red.: Blahová, Anna – Budmerice : Rak, 2005. – 237 s. : fotogr., obr., lit., reg.
- SEGEŠ, Vladimír:** Prešporský pitaval : Zločin a trest v stredovekej Bratislave / Zodp. red.: Škvarnová, Otilia – Bratislava : Perfekt, a.s., 2005. – 218 s. : obr., pram. a lit., reg.

* * *

- BYSTRICKÝ, Peter:** Mocenský zápas o neskoroantické Sirmium. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 3-21 : mp.
- CHMELOVÁ, Jana:** Uhorsko a križiacke výpravy od konca 11. storočia do druhého desaťročia 13. storočia. – In: Historica XLVI. Zborník FiF Univerzity Komenského. – Bratislava : Univerzita Komenského, 2005, s. 15-49.
- JUROK, Jiří:** Čeští husitští a katolíctí kondotiéri z Moravy na Slovensku v 15. století (období husitství). – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 3-25.
- JUROK, Jiří:** Čeští husitští a katolíctí kondotiéri z Moravy na Slovensku v 15. století (období bratříků). – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 3-15.
- KUČERA, Matúš:** Otázky husitstva a husitizmu. – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost. M. Lacko, M. Duchoň, I. Varšo. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 27-49.
- LYSÝ, Miroslav:** Nemecké výboje v Uhorsku v 11. storočí. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 22-44.
- RÁBIK, Vladimír:** Mestské hradby vo svetle stredovekých písomných prameňov. In: Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok 16. Príspevky z medzinárodnej vedeckej konferencie „Kultúrne pamiatky v zrkadle archívnych prameňov“. – Bratislava : Pamiatkový úrad, 2005, s. 207-218 : obr.
- SEGEŠ, Vladimír:** A zsoldosok fegyelmezése és élelmezése a középkorban. – In: Bártfátol Pozsonyig. Városok a 13-17. században / E. Csukovits, T. Lengyel – Budapest : MTA Történettudományi Intézete, 2005, s. 245-252.
- SEGEŠ, Vladimír:** Uhorské stredoveké právo a legislatívny rámec vojenstva za vlády Arpádovcov. – In: Od federácie k samostatnosti Slovenskej republiky a jej rozvoj. Pocta pro-

fesorovi Jaroslavovi Chovancovi. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou k 70. narodeninám prof. JUDr. Jaroslava Chovanca, CSc. v dňoch 28. – 29. apríla 2005 v Topoľčiankach / Ed.: Palúš, Igor. – Bratislava : Procom – Právnická fakulta UMB, 2005, s. 396-411.

* * *

DOLEŽALOVÁ, Zdenka M.: Krutý či holubičí národ? : Starí Slovania. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 5-6 (2005), s. 14-17 : obr.

HULÍNEK, Drahoslav: Hradiská slovanského Nitrianska : Pravda a hypotézy o pevnostiach včasného stredoveku. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 3 (2005), s. 4-6.

LEGEŇOVÁ, Dana: Avarsko-slovanské kontakty. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 1 (2005), s. 4-7, fotogr.

TURČAN, Vladimír: Meč – najúčinnnejšia zbraň dávnoveku. – In: Pamiatky a múzeá. – Roč. 53, č. 2 (2005), s. 15-17 : obr. /Kelti, Veľkomoravská ríša/.

VOLLMANN, Milan: Kumáni a Uhorsko. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 11 (2005), s. 14-15 : obr.

1526 – 1914

BÁNKÚTI, Imre, összeállította: A Rákóczi-szabadságharc dokumentumai Abaúj-Torna, Borsod, Gömör-Kishont és Zemplén megyékből I. – IV. – Miskolc, 2003 – 2005, 264 s., 318 s., 304 s., 252 s.

DVOŘÁK, Pavel, ed.: Turci v Uhorsku I. Život v Uhorskom kráľovstve počas tureckých vojen od tragickej bitky pri Moháči až do Bratislavského snemu : Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VII. / Ved. red. zv.: Čičaj, Viliam, zodp. red.: Madarásová, Jitka; Kónya, Peter – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2005. – 364 s. : obr., pram. a lit., reg.

FIDLER, Jiří: Slavkovská encyklopedie : Válka roku 1805 a bitva u Slavkova. – Brno : Jota, 2005. – 278 s. : fotogr., tabl.

HRADSKÝ, Juraj: Napoleon a Bratislava 1805, 1809. – Bratislava : Albert Marenčin – Vyd. PT, 2005. – 134 s. : obr., tabl., mp.

SKALA, Harald: Slávne časy cisárskej jazdy v 17. – 19. storočí / Red.: Lipka, Martin, ilustr.: Skala, Harald – Prešov : Universum, 2005. – 371 s. : fotogr.

* * *

HAUSNER, Gábor: Vojenská spisba v ranonovovekom Uhorsku. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 67-82.

KOWALSKÁ, Eva: Ozbrojená moc v procese rekatolizácie : (Náčrt problematiky). – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 45-54.

TAKÁTSOVÁ, Júlia: Vojenské mapovanie – zdroj nevyčerpatelných informácií pre pamiatkovú starostlivosť. In: Monumentorum tutela. Ochrana pamiatok 16. Príspevky z medzinárodnej vedeckej konferencie „Kultúrne pamiatky v zrkadle archívnych prameňov“. – Bratislava : Pamiatkový úrad, 2005, s. 89-96 : mp.

* * *

ADAMOV, Norbert: Odboj proti monarchii. Zahranično-politická orientácia českej a slovenskej politiky v rokoch 1848 – 1849. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 1 (2005), s. 27-29, fotogr.

- ČAPLOVIČ, Radovan:** Ján Francisci-Rimavský – revolucionár štúrovskej generácie. – In: Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť. – Roč. 12, č. 3 (2005), s. 14-15 : fotogr.
- ČESNEK, Stanislav:** Polzbroy z Oravského múzea. – In: Pamiatky a múzeá. – Roč. 53, č. 1 (2005), s. 10-11, fotogr.
- HORBULÁK, Zsolt:** V službách francúzskeho kráľa : Príbeh husárskeho generála Andreja Tótha. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 5-6 (2005), s. 28-29 : obr.
- HOZA, Robert:** Görgeyho tunel : Legendárny vojenský prechod Kremnického pohoria. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 9 (2005), s. 32-35. /r. 1848/49/
- HOZA, Robert:** Letná dobrovoľnícka výprava, I.-II. : Boj za národné práva a nezávislosť Slovákov v Uhorsku v rokoch 1848 – 1849. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 4, 5-6 (2005), s. 23-25, 30-31 : obr.
- HRONSKÝ, Alexander:** Bitka troch cisárov : Bitka, ktorá predelila dejiny a čo jej predchádzalo. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 10 (2005), s. 23-24 : obr.
- HUPKO, Daniel:** Kurucký kráľ : Imrich Tököli – jeho cesta k sláve a pád. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 10 (2005), s. 14-16.
- HUPKO, Daniel:** Mikuláš II. Pálfi : šľachtic, vojak, hrdina. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 3 (2005), s. 20-23 : fotogr.
- RUSNÁKOVÁ, Helena:** Ladislav Očkaj z Očkova : Príbeh zradného kuruckého generála. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 11 (2005), s. 19 : obr.
- SEGEŠ, Vladimír:** Najstarší vojak na svete. – In: Obrana. – Roč. 13, č. 2 (2005), s. 17, fotogr. (L. Škultéty-Gábriš)
- VALACHOVIČ, Pavol:** Bratislavská puškárska škola. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 2 (2005), s. 8-9.
- VOLLMANN, Milan:** Jagelovci na uhorskom tróne. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 2 (2005), s. 18-19, obr.
- VONDROVSKÝ, Ivo:** Nedobytné pevnosti : Giuseppe Priami – veľký, ale neznámy fortifikátor. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 10 (2005), s. 30-31 /opevnenia a hrady v Čechách a na Slovensku/

1914 – 1918

- APFEL, Viliam:** Čas bez rozlúčky : Prvá svetová vojna a taliansky front na Piave 1915 – 1918. – Martin : Vyd. Matice slovenskej, 2005. – 133 s. : fotogr., pram. a lit.
- BATOR, Juliusz:** Wojna galicyjska. Działania armii austro-węgierskiej na froncie północnym (galicyjskim) w latach 1914 – 1915. – Kraków 2005.
- HORČIČKA, Václav:** Rakousko-uherská politika vůči sovětskému Rusku v letech 1917 – 1918. – Praha : Univerzita Karlova, 2005. – 257 s.
- KLČO, Marián:** Pomníky padlým v 1. svetovej vojne na území piešťanského okresu. – Piešťany : Balneologické múzeum v Piešťanoch, 2005 – 2006. – 84 s. : zozn., fotogr., lit., resumé
- KLIMENT, Josef:** Zápisky legionářovy. Ze života a bojů na Rusi ve světové válce v letech 1914 – 1919. – Středokluky : Zdeněk Susa, 2005. – 159 s.
- MIKITA, Miron, zost.:** Prvá svetová vojna. Pozabudnuté cintoríny : Pierwsza wojna światowa. Zapomniane cmentarze. – Svidník : Regionálna rozvojová agentúra Svidník, [2005]. – 220 s. : fotogr., tabl., bibliogr.

* * *

- KRBCOVÁ, Ilona:** Slovný kapitán čs. legií František Kupka. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1 (2005), s. 121-123, fotogr.
- KUDELA, Ivan:** O slavné bitvě u Zborova. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 14 (46), č. 1 (2005), s. 139-149.

* * *

- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Vo víre vojny. – In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 5, č. 2 (2005), s. 22-24 : fotogr.
- MAREK, Vladimír:** Legie podle legionářů : Od bitvy u francouzského Arrasu, do které se zapojila rota Nazdar, uplynulo v těchto dnech devadesát let. – In: A-report. – Roč. 16, č. 9 (2005), s. 26-27 : fotogr.
- VLČKOVÁ, Lucie:** Válečné plakáty Vojtěcha Preissiga. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1 (2005), s. 124-128, fotogr.

1918 – 1939

- BENEŠ, Jaroslav:** Finanční stráž československá 1918 – 1938. – Dvůr Králové nad Labem : Jan Škoda – Fortprint, 2005. – 183 s. : fotogr., mp., tabl.
- DEÁK, Ladislav – FARKAŠOVÁ, Jana,** zodp. red.: Viedenská arbitráž – 2. november 1938 : Dokumenty III. Rokovania (3. november 1938 – 4. apríl 1939). – Bratislava : Matica slovenská, 2005. – 453 s. : reg.
- FIDLER, Jiří:** Na čele armády. Náčelníci Hlavního štábu branné moci 1919 – 1939. – Praha : Naše vojsko, 2005. – 132 s., fotogr., pram. a lit.
- TOMÁŠEK, Dušan:** Nevyhlášená válka : Boje o Slovensko 1918 – 1920. – Praha : Epoque, 2005. – 260 s. : fotogr., kalendárium, biogr.

* * *

- BŘACH, Radko:** Dohoda z 18. února 1919 o podřízení čs. ozbrojených sil vrchnímu velení maršála Focha. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1 (2005), s. 30-39, fotogr.
- ČANÁDY, Bruno:** Trianon – právné a historické aspekty. In: Historický zborník 15, č. 2 / Zost.: Bobák, Ján. – Bratislava : Matica slovenská, 2005, s. 31-49.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Armáda a propaganda : Formovanie obrazu o československej brannej moci. – In: Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií. / Zost.: Bystrický, Valerián; Roguľová, Jaroslava. – Bratislava : AEPress, 2005, s. 95-102 : fotogr.
- ČAPLOVIČ, Miloslav:** Reflexie odkazu generála M. R. Štefánika v českej a slovenskej spoločnosti (1919 – 1939). – In: M. R. Štefánik, T. G. Masaryk a vznik Česko-Slovenska. Zborník z konferencie 23. júla 2005 v Brezovej pod Bradlom. – Brezová pod Bradlom : Mesto Brezová pod Bradlom, 2005, s. 17-28.
- DIKÁČZOVÁ, Diana:** Boje o Nové Zámky v rokoch 1918 – 1919. – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost.: Lacko, M.; Duchoň, M.; Varšo, I. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 111-143.
- FERIANCOVÁ, Alena:** Československo-francúzska zmluva z januára 1924 a „odhalenie“ jej tajného dodatku v nemeckých novinách. – In: Studia Historica Nitriensia 12. / Ed. Wiedermann, Egon. – Nitra : Katedra histórie, archeológie a muzeológie FF Univerzity Konštantína Filozofa, 2005, s. 85-108.
- FRIEDL, Jiří – ŠRÁMEK, Pavel:** Pokus o československo-polské vojenské sblížení v březnu 1938. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 92-101.

- HRONSKÝ, Marián:** K pôsobeniu talianskej vojenskej misie na Slovensku (december 1918 – máj 1919). – In: „Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmú...“ / Zodp. red.: Borčín, Emil; Drličková, Marta. – Bratislava : Veda, 2005, s. 44-74.
- CHORVÁT, Peter:** Poľská armáda na prahu druhej svetovej vojny a jej obranné zoskupenia na hraniciach so Slovenskom. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 102-115
- KURIC, Jozef:** Predohra Viedenskej arbitráže : Komárňanské rokovania 9. – 13. októbra 1938. – In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 5, č. 6 (2005), s. 9-10 : fotogr.
- SOKOLOVIČ, Peter:** Národný výbor v Trnave a jeho vzťahy k Hlinkovej garde v roku 1938. – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost.: Lacko, M.; Duchoň, M.; Varšo, I. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 157-174.
- STEHLÍK, Eduard:** Československé opevňovací programy 1936 – 1938. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1 (2005), s. 4-29, fotogr.
- SZÁRAZ, Peter:** Poskytovanie azylu španielskym utečencom na československom vyslanectve v Madride a v Československu v rokoch 1936 – 1937. – In: Historický časopis. – Roč. 53, č. 2 (2005), s. 255-282.
- ŠRÁMEK, Pavel:** Obranyschopnosť Československa v roce 1938 : Poznámky k názorům o nepřipravenosti na válku. – In: Český časopis historický. – Roč. 12, č. 1 (2005), s. 128-139.

* * *

- BLAHUŠ, Petr:** Zabudnutá vojna 1.-3. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 6 – 8 (2005), s. 8. /Malá vojna/
- ČAPLOVIČ, Dušan:** K otázke počiatkov doby neslobody v slovenských dejinách 20. storočia. – In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 1, č. 1 (2005), s. 4-7.
- KOLMAN, Petr:** Bohemia B.5. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 81, č. 3 (2005), s. 38-41, fotogr.
- MÁČE, Jan:** Nėnaplnėné nadėje 1.-4. Poslednė stїhačka; Letov Š. 50; Prototypy bombardėrů; „Rám“ z Pragovky. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 2 – 3, č. 3 – 4, 6 (2005), s. 56-59, 59-61, 57-59, 58-61 : fotogr.
- MÁČE, Jan:** „Stovková“ Aera – pokroku navzdory. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 1 (2005), s. 58-61, fotogr.
- TESAŘ, Petr Aharon:** 3. Vörös Repülősázad. 3. rudý letecký oddíl. – In: REVI. Dvumėsíčník o letadlech a letcích. – Roč. 12, č. 58 (2005), s. 10-14 : fotogr. /maď. ČA, aj východné Slovensko/

1939 – 1945

- BROŽ, Miroslav:** Hrdinové od Sokolova : 1. čs. samostatný polní prapor v SSSR. Seznam příslušníků praporu a účastníků bitvy u Sokolova 8. března 1943 – Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2005. – 376 s., příl. : fotogr.
- BROŽ, Miroslav:** Válečné dokumenty vypovídají : Čs. vojenská jednotka v SSSR v dokumentech, exponátech a fotografií / Odp. red.: Polívka, Michal – Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2005. – 125 s. : fotogr.
- ČORDÁŠOVÁ, Silvia:** Pracovný zbor národnej obrany 1940 – 1945 : Inventár. – Trnava : Vojenský historický archív, 2005. – 92 s.

- Edvard Beneš** kontra gen. Wladyslaw Sikorski. Polityka wladz czechoslowackich na emigracji wobec rządu polskiego na uchodźstwie 1939 – 1943 / Kamiński, Marek Kazmierz – Warszawa : Neriton, 2005. – 386 s.
- FRIEDL, Jiří:** Na jedné frontě : Vztahy československé a polské armády (polskie siły zbrojne) za druhé světové války / Red.: Janišová, Milena. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005. – 384 s. : pram. a lit., reg., resumé
- GABLECH, Imrich:** „Hallo, Airfield-Control, go ahead!“ Spomienky vojnového pilota. – Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2005. – 66 s., príl. fotogr., dok.
- HRDLIČKA, Jozef,** zost.: 60. výročie oslobodenia Slovenska 1945 – 2005 : (Vybrané kapitoly). – Bratislava : Historicko-dokumentačno-osvetová komisia pri ÚR SZPB, 2005. – 48 s.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena,** usp. a k vyd. přípr.: Po Židech Cigáni : Svědectví Romů ze Slovenska 1939 – 1945. I. díl (1939 – srpen 1944). – Praha : Triáda, 2005. – 898 s. : fotogr., 1 samost. příl.
- HURT, Zdeněk:** Češi a Slováci v RAF za druhé světové války / Odp. red.: Emmert, František; Pácl, Libor, přel.: Jirků, Tomáš. – Brno : Computer Press, 2005. – 96 s. : fotogr.
- JAKL, Tomáš:** Boj za svobodu 1938 – 1945 : Obrazová kronika / Odp. red.: Roušar, Jaroslav – Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2005. – 111 s. fotogr. : mp., chronológia
- KOŠOVAN, Štefan – VONTORČÍK, Emil:** Nitra, slovenské Coventry? – Nitra : Effeta, 2005. – 155 s. : fotogr., dok.
- KRALČÁK, Peter:** Fondové oddelenie Spisy tajné 1939 – 1944 : Fond Ministerstva národnej obrany Slovenskej republiky 1939 – 1945. – Trnava : Vojenský historický archív, 2005. – 59 s.
- KRALČÁK, Peter:** Vzdušné zbrane slovenskej armády 1940 – 1945 : Združený inventár. – Trnava : Vojenský historický archív, 2005. – 31 s.
- KUDRNA, Ladislav:** Českoslovenští letci v německém zajetí 1940 – 1945 / Odp. red.: Hlaváček, Libor – Praha : Naše vojsko, 2005. – 437 s. : fotogr., pram. a lit.
- LÁNÍK, Jaroslav,** ved. red.: Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. – Praha : VHÚ Praha – VHÚ Bratislava, 2005. – 348 s.
- MATÚŠŮ, Marie:** Muži pro speciální operace / Techn. red.: Romanovský, Miroslav – Praha : Naše vojsko, 2005. – 269 s. : fotogr., lit., reg.
- MINTALOVÁ, Zora – TELGÁRSKY, Bohdan:** Červený kríž na Slovensku v rokoch 1939 – 1947 : (pri príležitosti 85. výročia vzniku Červeného kríža na Slovensku). – Martin : Vyd. Matice slovenskej v spolup. so Slovenským Červeným krížom, 2005. – 173 s. : fotogr., reg.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Holokaust na Slovensku 6. Deportácie v roku 1942. – Bratislava : Dokumentačné stredisko holokaustu; Nadácia Milana Šimečku, 2005. – 645 s. : reg.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard:** Holokaust na Slovensku 7. Vzťah slovenskej majority a židovskej minority (náčrt problému). – Bratislava : Dokumentačné stredisko holokaustu; Nadácia Milana Šimečku; Katedra všeobecných dejín FF UK, 2005. – 119 s. : reg.
- OTIPKA, Martin,** ed.: Šedesát let ostravsko-opavské operace : Vzpomínky účastníků bojů / Ostrava – Mariánské Hory : Montanex, 2005. – 72 s. : fotogr., lit.
- RICHTER, Karel:** Dobývání domova : Osvobození Československa bez cenzury a legend (I. – II. část). – Praha : Ostrov, 2005. – 279 s., 303 s. : fotogr., pram. a lit., reg.
- RJABIK, Michal:** Muž pod cudzím menom / Zodp. red.: Janík, Pavol – Bratislava : CCW, 2005. – 77 s. /Slováci v Bielorusku/

- RJABIK, Michal:** Osudy bývalých slovenských bieloruských partizánov / Zodp. red.: Janík, Pavol – Bratislava : CCW, 2005. – 91 s. : fotogr.
- ŠMIGEL, Michal – MIČKO, Peter,** eds.: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov IV. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Banská Bystrica 14. – 15. apríla 2005 – Banská Bystrica : Katedra histórie FHV UMB – Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005. – 479 s.
- [Obsah:] *Arpáš, Róbert:* Od autonómie k samostatnosti, s. 8-19; *Suk, Pavel:* Prezident Emil Hácha na Slovensku v prosinci 1938, s. 20-28; *Hrodek, Dominik:* Cestou k totalitě. Výchoďiska a obrazy vzťahů Slováků a Čechů v předvečer 2. světové války, s. 29-38; *Podolec, Ondřej:* Charakter legislatívnej činnosti v Slovenskej republike 1939 – 1945, s. 39-51; *Mičko, Peter:* Vplyv nacistického Nemecka na slovenské hospodárstvo v rokoch 1939 – 1945, s. 52-63; *Pecník, Marcel:* Peňažníctvo na Slovensku v rokoch 1939 – 1945, s. 64-73; *Neupauer, František:* Školská politika v období Slovenskej republiky 1939 – 1945, s. 74-88; *Karpáty, Vojtech:* Obnovenie Rodobrany a vývoj jej organizačnej štruktúry v rokoch 1938 – 1945, s. 88-100; *Schvarc, Michal:* Organizačná štruktúra Deutsche Partei 1938 – 1945, s. 101- 118; *Rychlík, Jan:* Perzekúcia odporcov režimu na Slovensku 1938 – 1945. (K problematike charakteru ľudáckeho režimu), s. 119-134; *Vicen, Jozef:* K problematike Zaisťovacieho tábora Ilava v rokoch 1939 – 1945. (Perzekučno-represívny prostriedok), s. 135-143; *Michálek, Slavomír:* Vstup do niektorých problémov slovensko-amerických vzťahov (1939 – 1945), s. 144-155; *Friedl, Jiří:* Slovenská otázka v československé armáde na Západe a Polsko, s. 156-164; *Syrný, Marek:* Slovenská otázka v občiansko-demokratickom odboji na Slovensku v rokoch 1939 – 1945, s. 165-180; *Mičianik, Pavel:* Sformovanie Rýchlej divízie a jej nasadenie do bitky o Kyjev, s. 181-210; *Kaftan, Oleksij:* Notatki do pitanija pro učast' slovac'kich vijsk u bojach proti Radanskogo Sojuzu, s. 211-222; *Vajskebr, Jan:* Zásah nemeckých vojenských sil z Protektorátu proti Slovenskému národnému povstání, s. 223-228; *Uhrin, Marian:* Výzbroj, výstroj a dopravné prostriedky 2. slovenskej partizánskej brigády M. R. Štefánika. Ich získavanie, použitie a dodávky, s. 229-237; *Lacko, Martin:* Prípád poručíka Antona Hirnera a spol. (O jednom mýte slovenskej vojenskej historiografie), s. 238-248; *Kaššák, Peter – Hrodegh, Marián – Súdny, Boris:* Zajatecký tábor v Grinave, s. 249-257; *Fedorová, Iveta:* Protifašistické letáky, ich úloha a význam na Slovensku v rokoch 1938 – 1945, s. 258-270; *Borza, Peter:* Biskup P. P. Gojdič a Gréckokatolícka cirkev v období Slovenskej republiky (1939 – 1945), s. 271-282; *Konečný, Stanislav:* Rusínska a ukrajinská menšina po vzniku prvej Slovenskej republiky, s. 283-291; *Pekár, Martin:* Rusínska otázka na Slovensku v rokoch 1939 – 1945 a alternatívy jej riešenia, s. 292-302; *Kredátus, Juraj:* Politicko-vojenské akcie II. Rzeczpospolity na Podkarpatskej Rusi a východnom Slovensku na prelome rokov 1938 – 1939, s. 303-316; *Holák, Martin:* Slovensko-poľské vzťahy od marca do septembra 1939, s. 317-333; *Janek, István:* Maďarsko-slovenské diplomatické vzťahy v rokoch 1939 – 1941, s. 334-351; *Janas, Karol:* Rozklad župného zriadenia v rokoch 1944 – 1945 na príklade Trenčianskej župy, s. 352-360; *Rusková-Sučanská, Mária:* Využívanie „národných stereotypov“ a lavírovanie komunistickej strany v otázke česko-slovenského pomeru v období druhej svetovej vojny (krátky exkurz), s. 361-371; *Kmeť, Miroslav:* História 1. slovenskej republiky vo výučbe dejepisu, s. 372-380; *Martuliak, Pavol:* Ukrajinskí utečenci na Slovensku na konci 2. svetovej vojny. (Niekoľko poznámok k realizácii grantového projektu VEGA č. 1/1214/04, s. 382-387; *Fremal, Karol:* 14. Waffen-Grenadier Division der SS (Galizien Nr. 1) v historickej spisbe o slovenskom hnutí odporu v rokoch druhej svetovej vojny, s. 388-399; *Mičko, Peter:* Ukrajinskí, poľskí a ruskí utečenci na Slovensku na konci druhej svetovej vojny, s. 400-413; *Šmigel, Michal:* Príchod ukrajin-

ských utečencov na Slovensko v roku 1944, ich štruktúra a rozmiestnenie na území republiky, s. 414-428; *Hetényi, Martin*: Náčrt problematiky utečencov z Maďarska v okrese Nitra 1938 – 1945, s. 429-442; *Halczak, Bohdan*: Działalność Ukraińskiej Powstańczej Armii na pograniczu polsko-słowackim w latach 1944 – 1947, s. 443-453; *Koutek, Ondřej*: Postup StB proti ukrajinskému nacionalismu a pronásledování ukrajinských běženců v Československu v letech 1945 – 1953, s. 454-463; *Plachý, Jiří*: Československo jako tranzitní země polské emigrace po roce 1945, s. 464-469.

ŠOLC, Jiří: Podpalte Československo! : Kapitoly z historie československého zahraničního odboje a domácího odboje (1939 – 1945) / Odp. red. Hlaváček, Libor – Praha : Naše vojsko, 2005. – 353 s. : fotogr.

ŠOLC, Jiří: Půjdem za svítání : Diverze v neregulární válce československého odboje v letech 1939 – 1945 / Odp. red.: Konečný, Vratislav – Praha : Naše vojsko, 2005. – 266 s. : fotogr., reg.

ŠUMICHRAST, Peter, ved. red.: Pamäti generála Tótha : Slovenskí letci v Povstaní / Zodp. red.: Tropp, Dušan – Bratislava : Vyd. Spolku slov. spisovateľov, 2005. – 254 s. : fotogr.

TĚŠÍNSKÝ, Zdeněk a i.: Hrdinové mlčí. – Most : Ring group, a.s., 2005. – 370 s. : fotogr., lit. /čs. zahraničný odboj/

VÁŇA, Josef – RAIL, Jan: Českoslovenští letci ve Francii 1939 – 1940. – Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2005. – 109 s. : fotogr.

VRANÝ, Jiří: Letov Š-328 : 2. díl: Luftwaffe, slovenské a bulharské letectvo, Slovenské národné povstání. Vol. 2: The Luftwaffe, Slovak Air Force and Bulgarian Air Force, Slovak National Uprising – Nevojice : Jakab, 2005. – 104 s. : fotogr., tabl.

* * *

BAKA, Igor: Návrat odtrhnutých bratov : Protipolská propaganda roku 1939. – In: Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií. / Zost.: Bystrický, Valerián; Roguľová, Jaroslava. – Bratislava : AEPRESS, 2005, s. 131-140 : fotogr.

BAKA, Igor: Slovensko vo vojne proti Poľsku v roku 1939. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 26-46.

BÍLEK, Jiří: Československo a jeho armáda v roce 1945 : (Deset tezí k 60. výročí konce druhé světové války). – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 2 (2005), s. 37-49 : fotogr.

BYSTRICKÝ, Jozef: Niekoľko poznámok k najnovšej historiografii Karpatsko-duklianskej operácie. – In: Moderní dějiny 13. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 309-332.

FRIEDL, Jiří: Polské aspekty Karpatsko-dukelské operace. – In: Moderní dějiny 13. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 333-340.

FRIEDL, Jiří: Účast slovenské armády v záříjové kampani. – In: Na jedné frontě. Vztahy československé a polské armády (Polskie siły zbrojne) za druhé světové války. Sešity ÚSD AV ČR, sv. 40. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 127-138.

HETÉNYI, Martin: Ilegálne prechody štátnej hranice v nitrianskom úseku v rokoch 1938 – 1945. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 55-71 : tabl.

HETÉNYI, Martin: Promaďarské duchovenstvo a náboženské pomery na pozadí vzťahu štátneho aparátu a maďarskej menšiny na Slovensku 1938 – 1945. – In: Studia Historica Nitriensia 12. / Ed. Wiedermann, Egon. – Nitra : Katedra histórie, archeológie a muzeológie FF Univerzity Konštantína Filozofa, 2005, s. 109-147.

HLAVINKA, Ján: Vlaky nádeje : Prípád organizovanej záchrany pred deportáciami. – In:

- Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 2, č. 4 (2005), s. 16-25 : fotogr.
- CHORVÁT, Peter:** Generál Branislav Manica (1894 – 1980). – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 82-98.
- CHRENA, Ondrej:** Územnosprávne členenie Slovenska v rokoch 1939 – 1945. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 40, č. 1 (2005), s. 51-76.
- JANAS, Karol:** Boj o župné sídla na Slovensku (1939 – 1940). – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost. Lacko, M.; Duchoň, M.; Varšo, I. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 175-184.
- KAMENEC, Ivan:** Dvojsečnosť mýtov o Slovenskom národnom povstaní. – In: Mýty naše slovenské / Zost. Krekovič, Eduard; Mannová, Elena; Krekovičová, Eva – Bratislava : AEP, 2005, s. 199-206 : fotogr.
- KAMENEC, Ivan:** Keď strieľajú aj slová : Funkcia, metódy a ciele antisemitskej propagandy na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. – In: Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií. / Zost.: Bystrický, Valerián; Roguľová, Jaroslava. – Bratislava : AEP, 2005, s. 103-114.
- KAMENEC, Ivan:** Slovenská republika 1939 – 1945 a jej mýty. – In: Mýty naše slovenské / Krekovič, Eduard; Mannová, Elena; Krekovičová, Eva – Bratislava : AEP, 2005, s. 181-189 : fotogr.
- KÁRPÁTY, Vojtech:** Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy 1944 – 1945 (organizácia a aktivita). – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 44-59.
- KÁRPÁTY, Vojtech:** Vývoj organizačnej štruktúry Hlinkovej gardy v rokoch 1938 – 1945. – In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 2, č. 4 (2005), s. 6-14 : fotogr.
- KATREBA, Zoltán:** Beštia z východu : Ťaženie proti ZSSR v slovenskej štátnej propagande. – In: Storočie propagandy. Slovensko v osídľach ideológií. / Zost.: Bystrický, Valerián; Roguľová, Jaroslava. – Bratislava : AEP, 2005, s. 141-148 : fotogr.
- KOPECKÝ, Milan:** Dělostřelci a tankisté 1. československého armádního sboru u Jasla (18. prosince 1944 – 19. ledna 1945). – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1 (2005), s. 51-59, fotogr.
- KOPECKÝ, Milan:** Závěrečné boje 1. československé samostatné tankové brigády v Ostravské operaci : (21. dubna – 5. května 1945). – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 2 (2005), s. 76-88.
- LACKO, Martin:** Dojmy Slovákov zo situácie v obsadenej časti ZSSR 1941 – 1942 : (O jednom neznámom prameni). – In: Slovanský přehled. – Roč. 91, č. 4 (2005), s. 511-517.
- LACKO, Martin:** Generál s legendou na začiatku kariéry (Pavol Marcelý a jeho pád do zajatia v januári 1943 na Kaukaze). – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 16-29.
- LACKO, Martin:** O niektorých menej známych povstaleckých dokumentoch. – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost. Lacko, M.; Duchoň, M.; Varšo, I. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 317-324.
- LACKO, Martin:** Pôsobenie a osud partizánskeho oddielu Bohdan Chmelnický. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 72-91 : tabl.
- LACKO, Martin:** Slovenskí vojaci a sovietsky raj : (Dotyky Slovákov s komunizmom v lete 1941). – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost. Lacko, M.; Duchoň, M.; Varšo, I. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 185-198.
- MARŠÁLEK, Zdenko:** Niektoré vojenské aspekty formování a organizace 1. českosloven-

- ského armádneho sboru v SSSR. – In: Moderní dějiny 13. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 341-360.
- MÍČIANIK, Pavel:** Slovenská Rýchla brigáda a bitka pri Lipovci. – In: Historické rozhľady II. Zborník príspevkov Katedry histórie FF UCM v Trnave / Zost. Lacko, M.; Duchoň, M.; Varšo, I. – Trnava : Katedra histórie FF UCM, 2005, s. 199-248.
- MŮCKE, Pavel:** Vlast a domov ve vzpomínkách vojáků druhého čs. zahraničního odboje. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 4 (2005), s. 36-49 : fotogr.
- NĚMEČEK, Jan:** Československá vláda a nasazení československých jednotek na Dukle. – In: Moderní dějiny 13. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 295-302.
- PEJS, Oldřich:** Vojenští duchovní v čs. samostatné obrněné brigáde ve Velké Británii (1943 – 1945). – In: Vojenská historie. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 30-43 : tabl.
- PETRUŠ, Pavol – SEGEŠ, Dušan:** Memorandum Karola Sidora Slovenská otázka z júna 1943. – In: Historický časopis. – Roč. 53, č. 1 (2005), s. 123-150.
- PODOLEC, Ondrej:** Vojna na vlnách éteru : Londýn verzus Bratislava. – In: Storočie propagandy. Slovensko v osídlach ideológií. / Zost.: Bystrický, Valerián; Rogulová, Jaroslava. – Bratislava : AEPRESS, 2005, s. 121-130 : fotogr.
- RAJLICH, Jiří:** Českoslovenští příslušníci Royal Air Force v německém zajetí v letech 1940 – 1945. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 2 (2005), s. 60-75 : fotogr., tabl.
- SABOL, Miroslav:** Elektrifikácia Slovenska v rokoch 1938 – 1943 a vznik celoštátneho elektrárenského podniku. – In: Historický časopis. – Roč. 53, č. 2 (2005), s. 327-338.
- SCHVARC, Michal:** Správa Franza Karmasina pre Volksdeutsche Mittelstelle o jeho pobyte na východnom fronte v dňoch 1. – 14. júla 1941. – In: Vojenská historie. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 102-108.
- SLEPCOV, Igor:** Obete Dukly vo svetle sporu o počte ľudských strát Červenej armády v druhej svetovej vojne. – In: Vojenská historie. – Roč. 9, č. 2 (2005), s. 116-122 : tabl.
- ŠUMICHRAST, Peter:** Letovy Š-328 v slovenských Vzdušných zbraniach 1939 – 1944. – In: Vojenská historie. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 65-81.
- VANĚK, Oldřich:** Orgány riadenia spravodajských, partizánskych a špeciálnych výsadvkových skupín na území bývalého Československa. – In: Vojenská historie. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 105-129 : fotogr.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica:** K osudu Miroslava Bedřicha Švandu (a kapitolám československej spravodajskej služby na Slovensku). – In: „Spoznal som svetlo a už viac nechcem tmú...“ / Zodp. red.: Borčín, Emil; Drličková, Marta. – Bratislava : Veda, 2005, s. 104-112.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica:** Karpatsko-duklianska operácia v povedomí československej a českej spoločnosti po roku 1989. – In: Moderní dějiny 13. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 361-367.

* * *

- BAKA, Igor:** S kolektívnou vinou Nemcov nesúhlasím. – In: Národná obroda, 7. 5. 2005, príl. Víkend, s. 2.
- BARIČ, Miro:** Takmer zabudnuté slovenské eso. – In: Národná obroda, 7. 5. 2005, príl. Víkend, s. 5, fotogr. /13. letka, J. Režňák/
- BERNÁTH, Viliam:** Cirkev a holokaust na Slovensku. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 6 (2005), s. 8, fotogr.
- BORIK, Saša:** Kamenínska mozaika. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 9 (2005), s. 8-9 : fotogr.
- BYSTRICKÝ, Jozef:** Z histórie bojov pri oslobodzovaní Slovenska 1944/1945. 1. Karpatsko-

- pražský smer. 2. Krutá daň – vyše 70 000 obetí. – In: Obrana. – Roč. 13, č. 4 – 5 (2005), s. 24-25, fotogr.
- DOBIÁŠ, Rudolf**, sprac.: Spomienky generála Antona Petráka. – In: Bojovník.- Roč. 50, č. 9 (2005), s. 13.
- DOBIÁŠ, Rudolf**: Strelec Pavol Pukančík. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 5 (2005), s. 7, fotogr.
- GAJDOŠ, Milan**: Generál, na ktorého sa zabúda. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 13 (2005), s. /Perko Emil/
- GAJDOŠ, Milan**: Ich smrť je dodnes neobjasnená. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 4 (2005), s. 6. (R. Viest, J. Golian)
- GAJDOŠ, Milan**: Prínos kúpeľov Sliač pre Povstanie. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 18 (2005), s. 6.
- GAJDOŠ, Milan**: Smutná „story“ Američanov a Britov. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 26 (2005), s. 7.
- GAJDOŠ, Milan**: Vojenský povstalecký manažment 1.-2. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 18, č. 19 (2005), s. 6, 7.
- HALAJ, Dušan**: Z histórie spoločného boja proti fašizmu: Paul Haimez. André Wattrée; Roger Nael; Albert Poupet. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 1 – 3 (2005), s. 6, fotogr.; č. 22 – 23 (2005), s. 6 /Francúzi v SNP/
- HRADSKÁ, Katarína**: Príbeh odvážnej ženy. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 23 (2005), s. 10 : fotogr. /G. Fleischmannová/
- JAMBRICH, Jozef**: Politické vedenie SNP : Medzi povstaním a oslobodením. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 5-6 (2005), s. 38-39 : fotogr.
- JUREČKA, Michal**: Boli medzi prvými... 1.-3. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 2 – 4 (2005), s. 8, 7, fotogr. (slov. letci v SNP)
- KAMENEC, Ivan**: Nechcený hrdina, 1.-2. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 2 – 3 (2005), s. 10, 7, fotogr. (odboj protifašistický, Židia)
- KOLLER, Martin V.**: Renault UE. Obrnené vozidlo druhého odboje. – In: ATM – Armádní technický magazín. – Roč. 37, č. 4 (2005), s. 2-5.
- KOPECKÝ, Milan**: Bojové operace 1. československého armádního sboru v SSSR, září 1944 – květen 1945: Západokarpatská operace; Osвобоzení východního a středního Slovenska; Boje o Liptovský Mikuláš a Velkou Fatru; Ostravská operace; Přes Malou Fatru a Moravu do Prahy. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 1 – 5 (2005), s. 62-63, 66-67, 66-67, 66-67, 64-65 : fotogr.
- KRIŠKA, Samuel**: Tisovec sa zapísal do histórie SNP 1.-3. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 2 – 4 (2005), s. 7, 8, fotogr.
- LUŽICA, René**: Vylúčenie Cigánov / Rómov v Slovenskej republike. – In: Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 1, č. 2 (2005), s. 6-12 : fotogr.
- MÁČE, Jan**: Letecká válka nad Československem 1944-45, 2.-3. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 1 – 2 (2005), s. 64-67, 60-62, fotogr.
- MASÁR, Rudolf**: Tri sestry partizánky v SNP : Zo spomienok Eleny Chútčkovej-Litvajovej. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 20 (2005), s. 6.
- MASÁR, Rudolf**: Uhrovec v SNP. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 14 (2005), s. 6 : fotogr.
- Opis osudného dňa (pv)**. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 5 (2005), s. 26 : fotogr. /r. 1944, americké letectvo, Považie/
- PAULIAK, Ervín**: SNR pri oslobodzovaní Slovenska 1.-5. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 4 – 8 (2005), s. 6, fotogr.

- PILEK, Štefan:** Oslobodenie Zlatých Moraviec a okolia. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 7 (2005), s. 8.
- PILEK, Štefan:** Vráble a ich okolie v odboji. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 12 (2005), s. 10 : fotogr.
- PITKA, Karol:** Slováci a Česi v zahraničnom odboji. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 9 (2005), s. 14.
- PLEVA, Ondrej:** Šírili radosť a optimizmus : Spomienky na hercov Frontového divadla v SNP. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 18 (2005), s. 6 : fotogr.
- Slovenská národná strana v odboji.** – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 8 (2005), s. 10.
- STEHLÍK, Milan:** Železný kapitán. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 20 (2005), s. 6 : fotogr. /J. J. Stanek/
- ŠEĐOVÁ, Božena,** zost.: Slovensko v rokoch druhej svetovej vojny : Výberová bibliografia publikovaných prác v rokoch 2000 – 2004. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 133-159.
- ŠIMŮNEK, Pavel:** Československé a české pamättné medaile k výročím konce 2. svetovej války. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 5 (2005), s. 66-67 : fotogr.
- ŠIMŮNEK, Pavel:** Pamättné medaile druhého národného odboje. Československá Jánošíkova medaile. Sokolská pamättné medaile. Dukelská pamättné medaile. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 3, č. 4 (2005), s. 68, 68-69 : fotogr.
- ŠIMŮNEK, Pavel:** Záslužné a pamättné dekorácie československého národného odboje z let 1939 – 1945. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 2, č. 6 (2005), s. 68-69, 70-71 : fotogr.
- ŠULLA, Ján:** Pripravovali prechod k Červenej armáde. – In: Bojovník. – Roč. 50, č. 15 (2005), s. 7.
- ŠVEC, Tomáš:** Spomienky povstalcu. – In: Obrana. – Roč. 13, č. 4 (2005), s. 19, fotogr. /J. Knapp/
- VITKO, Pavol:** Východniar v Tichomorí. – In: Obrana. – Roč. 13, č. 4 (2005), s. 18-19 : fotogr.

1945 – 1993

- BEDNÁŘ, Miroslav:** Létali jsme se stroji Luftwaffe : Paměti absolventů Leteckého učiliště Prostějov, 5. turnusu Vojenské pilotní školy 1947 – 1949. – Cheb : Svět křídel, 2005. – 187 s. : fotogr.
- BÍLEK, Jiří,** sest.: Československá armáda jako oběť i nástroj politické perzekuce : Sborník vybraných dokumentů z let 1948 – 1953 / Odp. red.: Polívka, Michal – Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2005. – 111 s.
- FUČÍK, Antonín – KNŮROVSKÝ, Pavol:** Almanach ŠDD : Kremnica / Kremnice 1954 – 1957. – Praha : b.v., 2005. – 254 s. : fotogr.
- MOUDRÝ, Miroslav:** 1. letecký dopravní pluk : Vzpomínky na příslušníky, techniku, organizaci, události a úkoly významného útvaru československého vojenského letectva, jehož historie se začala psát před šedesáti lety – 1. dubna 1946 / Odp. red.: Moucha, Arnošt – Cheb : Svět křídel, 2005. – 327 s. : fotogr.
- OVCÁČÍK, Michal – SUSA, Karel:** MiG-19 P. All-weather Interceptor variants MiG-19P, PG, PM, PML. Shenyang J-6A, Nanchang J-6B, Guizhou J-6IV. – Praha : Mark I Ltd., 2005. – 37 s. : fotogr., nákr., příl. v čs.jaz.

- RICE, Condoleezza:** Sovětský svaz a československá armáda 1948 – 1983 : Nejisté spojení / Z angl. přel.: Neumanová, Olga – Praha : Nakl. XYZ, 2005. – 249 s. : grafy
- VITKO, Pavol** a kol.: PTP – poníženie a satisfakcia / Zodp. red.: Dolinay, Ján – Bratislava : VIA MO SR, 2005. – 103 s. : fotogr.

* * *

- BÍLEK, Jiří:** Vznik organizace Varšavské smlouvy a československá armáda. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 3 (2005), s. 20-32 : fotogr., tabl., dok.
- MASKALÍK, Alexej:** K osudom slovenských dôstojníkov po februári 1948. – In: Moc ver-
zus občan. Úloha represie a politického násilia v komunizme. Zborník z medzinárodného
seminára / Zost.: Žáček, Pavel; Košický, Patrik; Guldanová, Eva. – Prešov : Vyd. Michala
Vašku pre ÚPN, 2005, s. 195-208.
- PETRANSKÝ, Ivan A.:** Retribučné súdnictvo na Slovensku po februári 1948. In: Historický
zborník 15, č. 1 / Zost.: Bobák, Ján. – Bratislava : Matica slovenská, 2005, s. 94-109.
- SIVOŠ, Jerguš:** Sústredovací tábor v Novákoch v rokoch 1945 – 1949. – In: Malé dejiny veľ-
kých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989 I. / Ed. Profantová, Zuzana.
– Bratislava : Ústav etnológie SAV; Ústav pamäti národa, 2005, s. 122-135.
- SIVOŠ, Jerguš:** Tábory nútenej práce na Slovensku v rokoch 1948 – 1953. – In: Pamäť náro-
da. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 1, č. 1 (2005), s. 8-27.
- ŠTAIGL, Jan:** Pomocné technické prápory – vojenské tábory nútených prác : (Historická
analýza). – In: PTP – poníženie a satisfakcia / Vitko, Pavol a kol. – Bratislava : VIA MO
SR, 2005, s. 8-31.
- ŽÁČEK, Pavel:** Třídni boj po 17. listopadu 1989 v dokumentech politického aparátu ČSLA.
– In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1 (2005), s. 105-119, fotogr.

* * *

- BARÁTOVÁ, Jarmila:** V službe vlasti. – In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč.
5, č. 1 (2005), s. 34-35, obr.
- ČADIL, Jan:** MiG-21 MFN. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 81, č. 8 (2005), s. 38-41:
fotogr.
- DUBÁNEK, Martin:** Rotní kulomet K 56. Prototyp československého univerzálního kulo-
metu vz. 59. – In: Střelecký magazín. – Roč. 10, č. 2 (2005), s. 10-11, fotogr.
- DUBÁNEK, Martin:** Univerzální kulometná lafeta UL-1. – In: Střelecký magazín. – Roč.
10, č. 6 – 7 (2005), s. 48-51, 52-53 : fotogr., nákr.
- DÚBRAVČÍK, Jan:** Suchoj Su-7 v československém vojenském letectvu. – In: Letectví +
kosmonautika. – Roč. 81, č. 1 – 2 (2005), s. 60-64, 24-28, fotogr.
- KOŠICKÝ, Patrik:** My přišli vas spasit... Obete augusta 1968. – In: Pamäť národa. Nacizmus
a komunizmus vo svojej epoche. – Roč. 1, č. 3 (2005), s. 62-64 : fotogr.
- MÁČE, Jan:** Půlstoletí Migů : 1. První byla „Patnáctka“; 2. První s palubním radarem. – In:
Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 7 (2005), s. 25-30 : fotogr.
- MARTINEC, Jan:** ZIL-157. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 3 – 4 (2005), s.
44-47, 46-49, fotogr.
- OTČENÁŠKOVÁ, Eva:** Zpráva o zpřístupnění sdruženého archivního fondu Nejvyšší po-
radní orgány v armádě v letech 1945 – 1956. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 1
(2005), s. 136-139.
- PEŠEK, Jan:** Ludové milície : Súkromná armáda komunistickej moci. – In: História. Revue
o dejinách spoločnosti. – Roč. 5, č. 2 (2005), s. 16-18.

- SKRAMOUŠSKÝ, Jan:** Patenty na CZ 75. – In: Střelecký magazín.- Roč. 10, č. 6 (2005), s. 18-21 : fotogr., nákr.
- TURZA, Peter:** Obrnený transportér OT-62. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 3 (2005), s. 99-104 : fotogr.
- VITKO, Pavol:** Potkan kráľ : Rituály a zvyky základákov. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 8 (2005), s. 14-15.

PO ROKU 1993

- ANĎAL, Jozef:** Mil Mi-24 D/DU/V Hind v službách slovenského vojenského letectva : HT model špeciál, No. 904 / Odb. spolupr.: Marfina, Tomáš a i. – Poprad : HT model, [2005]. – 42 s. : fotogr., nákr.
- Armáde** vysielanie Ministerstva obrany a Slovenskej televízie : Profesionál I. II. III. – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2005. – 3 CD
- ČUKAN, Karol – POLONSKÝ, Dušan – ŠKVRNDA, František:** Sociologické pohľady na úplnú profesionalizáciu ozbrojených síl : (vybrané otázky teórie a verejnej mienky). – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2005. – 131 s. : tabl., grafy
- DOLINAY, Ján:** Ročenka Ministerstva obrany Slovenskej republiky 2004. – Bratislava : MO SR – VIA, 2005. – 205 s. : fotogr., grafy, príl.
- GÁFRIK, Andrej,** ved. proj.: Zbraně hromadného ničenia – aktuálna bezpečnostná hrozba. – Bratislava : Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2005. – 262 s., obr., lit.
- IDEB Exclusive.** Špeciálne vydanie IDET 2005 – Special edition IDET 2005 : International Defence Exhibition Bratislava, Slovak Republic May 3 – 5, 2006 / Ved. projektu: Drobník, Ludovít, red.: Begala, Ján; Koblen, Ivan; Vitko, Pavol – Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2005. – 133 s. : fotogr.
- Profesionál :** Štafeta víťazstva a vďaky. – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2005. – 1 CD
- ŠIMKOVÁ, Katarína,** zost.: Never more terrorism. Slovensko v boji proti svetovému terorizmu : Zborník textov z konferencie pod záštitou ministra obrany SR Juraja Lišku a Ministerstva obrany SR / Zodp. red.: Dolinay, Ján – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2005. – 76 s.
- Vojenský čin roka 2004.** Zostrih slávnostného galavečera vyhlasovania laureátov ceny Vojenský čin roka 2004 : Scénická koncepcia: Šulík, Anton; Kaščák, Michal; Šebík, Ján; Derevenec, Igor; Účinkujú: Majeská, Jana; Bajaník, Lubomír; Kirschner, Jana; Phurikane, Giľa – Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 2005. – DVD
- Zborník** príspevkov z medzinárodnej konferencie a workshopu k projektu Špecializácia ozbrojených síl / Ed.: Reiter, Svatopluk – Bratislava : Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2005. – 144 s., 121 s.

* * *

- MARCHEVKA, Peter:** Bezpečnostný systém Slovenskej republiky. – In: Vojenské obzory. – Roč. 10, č. 1 (2005), s. 6-14.
- ŇUŇUK, Pavel:** Osvetová činnosť v profesionálnom prostredí OS SR. – In: Vojenská osvetá. – Roč. 2 (2005), s. 5-39.
- PURDEK, Imrich:** Vznik a vývoj vojenskej symboliky Armády (Ozbrojených síl) Slovenskej republiky. – In: Vojenská história. – Roč. 9, č. 4 (2005), s. 109-130.

VAVRINEC, Vladislav: Defence amid Transformation / Sprac.: Andrejčáková, Eva – In: Slovakia in NATO. – December 2005, s. 18-19 : fotogr.

* * *

BUFFA, Jozef: Rotácia v misii UNFICYP. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 5 (2005), s. 10 : fotogr.

BULÍK, Lubomír: Nové trendy vo výcviku Ozbrojených síl Slovenskej republiky : Cvič, ako budeš bojovať 1.-2. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 6, 7 (2005), s. 24-25 : fotogr.

BULÍK, Lubomír: Nové trendy vo výcviku Ozbrojených síl Slovenskej republiky. – In: Armády, technika, militaria.- Roč. 3, č. 7 (2005), s. 46-49 : fotogr.

FAIX, Štefan: Lahká pechota : Rýchlosť nasadenia, moment prekvapenia, vysoká manévrovateľnosť. – In: Obrana.- Roč. 13, č. 9 (2005), s. 24-25 : fotogr. /pozemné sily OS SR/

GYÜRÖSI, Miroslav: Harris. Zabezpečené spojenie. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 4 (2005), s. 32-33, fotogr.

HRADSKÝ, Juraj: Výzbroj pre Pluk čestnej stráže prezidenta Slovenskej republiky (historická jednotka). – In: Střelecký magazín. – Roč. 10, č. 1(2005), s. 38-39, fotogr.

MÁČE, Jan: Budúcnosť lietadiel MiG-29 v slovenských vzdušných silách. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 5 (2005), s. 43 : fotogr.

MAREK, Vladimír: Elita od Fatry. – In: A-report. – Roč. 16, č. 6 (2005), s. /5. pluk špeciálneho určenia Jozefa Gabčíka/

MARTINEC, Jan: MULE : [Multifunction Utility / Logistic Equipment]. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 8 (2005), s. 36-37 : fotogr. /bojové vozidlá, robotizácia, USA, SR/

MARTINEC, Jan: ShKH vz. 77 DANA. Konstrukce podvozku. Konstrukce bojové věže. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 1 – 2 (2005), s. 38-41, 40-44, fotogr.

NIŽŇANSKÝ, Jaroslav: Terorizmus a príprava na boj s ním. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 10 (2005), s. 48-51 : fotogr.

PROCHÁZKA, Jan: Psi v zahraniční misi – Dogs Deployed in Foreign Mission. – In: Czech Armed Forces Today – Armáda České republiky dnes.- č. 1 (2005), s. 28-29 /6. česko-slovenský prápor KFOR/

RAJEC, Martin: V afganskom prachu. – In: Obrana. – Roč. 13, č. 11 (2005), s.18-22 : fotogr.

STOLÁR, Michal J.: Koniec Su25K/UBK v Česku a na Slovensku. – In: Letectví + kosmonautika. – Roč. 81, č. 4 (2005), s. 68-72 : fotogr.

ŠAJBAN, Milan: Ústavné práva vojakov. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 7 (2005), s. 26.

UHER, Michal: 5. pluk špeciálneho určenia Jozefa Gabčíka. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 2 (2005), s. 81-83 : fotogr.

UHER, Michal: ÚOU : Útvar osobitného určenia. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 9 (2005), s. 89-91 : fotogr.

VITKO, Pavol: Sarajevo : Misie aj v slovenských farbách. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 8 (2005), s. 18-20.

VITKO, Pavol: Stále nás tu potrebujú : Veliteľ síl EUFOR generálmajor David Leakey. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 8 (2005), s. 21 : fotogr.

ZEMAN, Jan: Přes obtíže ke hvězdám : Před deseti lety vznikl praporek okamžité reakce, který byl první profesionální jednotkou Ozbrojených sil Slovenské republiky. – In: A-report. – Roč. 16, č. 7 (2005), s. 18-19 : fotogr.

ŽIAK, Jozef: Zmeny v novom systéme. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 8 (2005), s. 26 : fotogr. (OS SR, reformy)

PRÁCE PRESAHUJÚCE VYMEDZENÉ CHRONOLOGICKÉ OBDOBIA

BYSTRICKÝ, Jozef – ČAPLOVIČ, Miloslav – PURDEK, Imrich – ŠTAIGL, Jan: Ozbromené sily Slovenskej republiky. História a súčasnosť 1918 – 2005 : The armed forces of the Slovak republic. Past and present 1918 – 2005. – Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2005. – 206 s. : fotogr., pram. a lit.

CIGÁNKOVÁ, Vlasta, prípr.: M. R. Štefánik, T. G. Masaryk a vznik Česko-Slovenska : Zborník z konferencie 23. júla 2005, Národný dom Štefánikov v Brezovej pod Bradlom. – Brezová pod Bradlom : Mesto Brezová pod Bradlom, 2005. – 66 s. [Obsah:] *Chovančíková, Irena:* 125. výročie narodenia Milana Rastislava Štefánika, s. 13-15; *Čaplovič, Miloslav:* Reflexie odkazu generála M. R. Štefánika v českej a slovenskej spoločnosti (1919 – 1939), s. 17-28; *Ferenčuhová, Bohumila:* M. R. Štefánik a vznik Česko-Slovenska, s. 29-42; *Husár, Jozef:* Starostlivosť M. R. Štefánika o Slovákov a Slovensko, s. 43-58; *Kováč, Dušan:* T. G. Masaryk, M. R. Štefánik a idea česko-slovenského štátu, s. 59-66.

KRIČFALUŠI, Michal – RICHTER, Karel: Účtování s časem II. Zač jsme bojovali. – Praha : Společnost Rusínů a přátel Podkarpatské Rusi, 2005. – 321 s.

MLYNÁRIK, Ján: Dějiny Židů na Slovensku / Odp. red. Janderová, Drahoslava – Praha : Academia, 2005. – 358 s. : fotogr., bibliogr., reg.

NAĎOVIČ, Svetozár – FOERTSCH, Hartmut – KARÁCSONY, Imre – OSTROWSKI, Zdzisław: The great withdrawal : Withdrawal of the Soviet – Russian Army from Central Europe 1990 – 1994. – Bratislava : Ministry of defence of the Slovak Republic, 2005. – 290 s. : fotogr., dok., bibliogr.

RYCHLÍK, Jan: Dějiny Židů na Slovensku. – Praha : Academia, 2005, 358 s.

ŠOREL, Václav: Encyklopedie českého a slovenského letectví I. / Odp. red.: Růžička, Oldřich – Brno : CP Books, 2005. – 448 s. : fotogr. : lit. a pram., reg.

ŠVRLO, Peter: Slovenskí vojenský výsadkáři 1939 – 2004. Venované tým, ktorí prešli reholou vojenského výsadkářa / Red.: Begala, Ján – Bratislava : Magnet Press Slovakia, 2005. – 168 s. : fotogr., reg., lit.

ZAHRADNÍK, Luboš a i.: Půlstoletí MiGů : Budování československého a českého vojenského proudového letectva / Výtv. řešení: Zdiarský, Jan – Praha : MO ČR – Agentura voj. informací a služeb, 2005. – 32 s. : fotogr., tabl.

ZAVADIL, Radomír: Obrněný automobil OA vz. 30 : Armoured Car Mo. 30 / Překl.: Mikolášik, Ondrej, kresby a výkresy: Janeček, Roman – Nevojice : Jakab, 2005. – 88 s. : fotogr., nákresy

* * *

MALÁ, Zuzana: Mýtizácia osobnosti Milana Rastislava Štefánika z hľadiska koncepcie mýtu Mircea Eliadeho. – In: Malé dejiny veľkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989 II. / Ed.: Profantová, Zuzana. – Bratislava : Ústav etnológie SAV; Ústav pamäti národa, 2005, s. 122-134.

SCHVARC, Michal: Evakuácia nemeckého obyvateľstva z územia Slovenskej republiky v rokoch 1944 – 1945. In: Historický zborník 15, č. 1 / Zost.: Bobák, Ján. – Bratislava : Matica slovenská, 2005, s. 76-93.

* * *

- BIALIKOVÁ, Milena:** Vedec, politik a diplomat M. R. Štefánik. – In: Historická revue. – Roč. 16, č. 12 (2005), s. 26-29 : fotogr.
- ČAPLOVIČ, Miloslav – ŠUMICHRAST, Peter – DENDEŠ, Ján:** História povinnej vojenskej služby. – In: Obrana. – Roč. 33, č. 8 (2005), s. 6-9 : fotogr.
- DUBÁNEK, Martin:** Německá lafeta MG-Schartenlafette 08 s československými kulomety vz. 26 a 37. – In: Střelecký magazín. – Roč. 10, č. 4 (2005), s. 57-58, obr.
- CHLADNÉ zbraně vojáků československých legií, československé a české armády od roku 1916 po současnost /-RHW-/** – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 4 (2005), s. 82-85, fotogr.
- KATUŠČÁKOVÁ, Marcela:** Židovská obec v Bardejove : Pohnuté osudy prisťahovalcov z Haliče. – In: História. Revue o dejinách spoločnosti. – Roč. 5, č. 6 (2005), s. 22-24 : fotogr.
- MÁČE, Jan:** Nenaplněné naděje. Poslední stíhačka. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 2 (2005), s. 56-59, fotogr. (Avia B-35)
- MAJER, Petr:** Vojenské přísahy. – In: Armády, technika, militaria. – Roč. 3, č. 3 (2005), s. 52-53, fotogr.
- MAREK, Vladimír:** Praporce, zástavy, prapory, korouhve a standardy naší armády : Prapor 1. stíhacího leteckého pluku „Zvolenského“. – In: A-report. – Č. 25-26 (2005), s. 33 : fotogr.
- SOUŠEK, Tomáš:** Legenda odchází. – In: A-report.- Roč. 16, č. 13 (2005), s. 26-29 : fotogr. /čs. armáda, MiGy/
- SPEYCHAL, Robert:** Prapory pro prezidenta. – In: Historie a vojenství. – Roč. 54, č. 4 (2005), s. 106-109 : fotogr. /čs. légie, obd. mezivojnové, 2. SV/
- Zkoušení zbraní v českých zemích před rokem 1989 /zf/** – In: Střelecký magazín. – Roč. 10, č. 1 – 2 (2005), s. 22-23, obr.
- ŽIKEŠ, Josef:** Projekt zpracování databáze padlých československých občanů a krajanů v československých vojenských jednotkách v zahraničí a ve spojeneckých armádách. – In: Moderní dějiny 13. Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2005, s. 303-308.

ZOZNAM EXCERPOVANÝCH ČASOPISOV A PERIODICKÝCH ZBORNÍKOV
VYDANÝCH V ROKU 2005

A-report. Čtrnáctidenník Ministerstva obrany ČR
Acta Historica Neosoliensia. Ročenka Katedry histórie FHV UMB
Armády, technika, militaria
Army History. The Professional Bulletin of Army History
ATM – Armádní technický magazín
Bibliographie internationale d'histoire militaire. Sélection 2000 – 2004. Tome 26
Bojovník. Dvojtyždenník antifašistov
Czech Armed Forces Today – Armáda České republiky dnes
Časopis Národního muzea – řada historická
Český časopis historický
Dějiny a současnost. Kulturně-historická revue
Hadtörténelmi Közlemények
História. Revue o dejinách spoločnosti

História – maď.
 Historica. Zborník Filozofickej fakulty UK
 Historická revue. Vedecko-populárny časopis o dejinách spoločnosti
 Historické štúdie. Ročenka Historického ústavu SAV
 Historický časopis Historického ústavu SAV
 Historický obzor
 Historický zborník. Zborník Slovenského historického ústavu MS
 Historie a vojenství. Časopis Historického ústavu Armády ČR
 Letectví + kosmonautika. Český a slovenský populárne-odborný časopis
 Medea. Studia Mediaevalia et Antiqua. Zborník Katedry všeobecných dejín FiF UK
 Medzinárodné otázky
 Militärgeschichte. Zeitschrift für historische Bildung
 Militärgeschichtliche Zeitschrift
 Moderní dějiny. Sborník k dějinám 19. a 20. století
 Muzealnictwo wojskowe
 Obrana. Vojenský mesačník MO SR
 Österreichische Militärische Zeitschrift
 Paměť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche
 Pamiatky a múzea. Revue pre kultúrne dedičstvo
 Politické vedy. Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy
 Przegląd Historyczno-wojskowy
 REVI – dvoměsíčník o letadlech a letcích
 Slezský sborník
 Slovakia in NATO
 Slovanský přehled. Review for Central, Eastern and Southeastern European History
 Slovenská archeológia
 Slovenská archivistika
 Slovak Army Review
 Soudobé dějiny
 Střední Evropa. Reuve pro středoevropskou politiku a kulturu
 Střelecký magazín
 Studia Archeologica Slovaca Mediaevalia
 Studia Historica Nitriensia. Zborník Katedry histórie a archeológie UKF
 Studia Historica Tyrnaviensia. Spoločenskovedný zborník Katedry histórie FH TU
 Századok. A magyar történelmi társulat folyóirata
 Vojenská história. Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
 Vojenská osveta. Spoločenskovedné semináre
 Vojenské obzory – teoretický časopis MO SR
 Vojenské rozhledy – teoretický časopis Armády ČR
 Zahraničná politika. Listy SPPA
 Zahraničné slovaciká
 Zborník Slovenského národného múzea

Zostavila Božena Šedová

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Martin HURBANIČ, PhD., Filozofická fakulta UK, Šafárikovo nám. č. 6, 811 06 Bratislava

Pplk. Tamás CSIKÁNYI, CSc., Zoltan Utca 8, 1192 Budapest, Maďarská republika

PhDr. Jarmila BOBOKOVÁ, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Šafárikovo nám. č. 6, 811 00 Bratislava

Mgr. Peter CHORVÁT, Pri Kríži 18, 841 01 Bratislava

JUDr. Oldřich PEJS, Kafkova 53, 160 00 Praha 6

PhDr. Michal ŠTEFANSKÝ, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Štefan ZUPKO, Jazdecká 11, Nové Zámky

Mgr. Martin DUBÁNEK, Vojenský ústřední archiv-VHA, Sokolovská 136, Praha – Karlín 8, Česká republika

UPOZORNENIE REDAKCIE

Odovzdávanie rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne na disketách v textových edito-roch Word 6.0, Word 97, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné uvádzať pod čia-rou, nie až za text štúdie.** K diskete je potrebné priložiť jeden tlačенý exemplár príspevku. K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu a telefonický kontakt a e-mail.

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Poznámkový aparát a citovanie

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690, ktorá obsahuje aj Národnú prílohu, je potrebné pri citáciách rešpektovať aspoň jej základné zásady. Na ulahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, M.: Posledný let generála Štefánika. Bratislava : International, 1994, s. 56.

² PEJSKAR, J., ed.: Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, D. – LUPTÁK, M.: Obrana bratislavského predmestia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In: Vojenská história, roč. 6, 2002, č. 1, s. 9-10.

⁴ DEIGHTON, L.: Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque. Prel. Z. Kárník. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má ci-tované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, D. a i. (a iní) alebo ŠPIRKO, D. et al. (et alii)
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha; Bratislava : Argo; Concordia, 1999
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o roz-sahu
- Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.
- pri odkaze na archívny prameň uvádzať skratky: f. (nie fond)
  - šk. (ako škatuľa, nie krabica)
  - č. j. (s medzerou)
  - VÚA-VHA Praha, f. ....; pozri tiež PEJS, O.: ...
  - Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

Čísla poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ⁴⁾

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava
tel.: 02/48 207713
E-mail: stanovam@mod.gov.sk

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov roz-hodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevraca-jú.

OBSAH

Štúdie

HURBANIČ, Martin: Obrana Konštantínopola počas avarského útoku roku 626.....	3
CSIKÁNY, Tamás: Uhorské jednotky v bitke pri Slavkove.....	28
BOBOKOVÁ, Jarmila: Bezpečnostný systém v Európe v 19. storočí. Od Metternicha k Bismarckovi.....	38
CHORVÁT, Peter: Maďarské kráľovské honvédsťvo verzus československé opevnenia – K problémom interakcie	47
PEJS, Oldřich: K existenci internačného tábora pro válečné zajatce v Humenném (1942 – 1944)	70
ŠTEFANSKÝ, Michal: Rokovania o rozmiestnení sovietskych vojsk na území Československa (august – október 1968)	93

Dokumenty a materiály

ZUPKO, Štefan: Pevnostný kanón vz. 44/59 kalibru 85 mm	108
DUBÁNEK, Martin: Pěchotní srub B-S 13 na Bratislavském předmostí a jeho poškození sovětskými vojáky v srpnu 1968.....	118

Recenzie

CANFORA, L.: Gaius Iulius Caesar. Demokratický diktátor. (Pavol Valachovič).....	128
MANN, J.: Attila – barbarský kráľ, ktorý vyzval na súboj Rím. (Peter Bystrický)	132
DANGL, Vojtech: Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia. (Roman Holec) .	135
MIKLUŠOVÁ, L.: Epopeja zabudnutých. (spomienka na účastníkov vojnových udalostí v r. 1939-1945 pochádzajúcich z obcí bývalého notariátu Bolešov v okrese Ilava). (Martin Lacko)	138

Historické reflexie

SZÁRAZ, Peter: K prijímaniu jedného zákona o historickej pamäti	141
---	-----

Anotácie, glosy.....	147
----------------------	-----

Kronika	159
---------------	-----

Bibliografia

ŠEĐOVÁ, Božena: Vojenská história Slovenska. Výberová bibliografia XIII. – 2005.....	161
--	-----

INHALT

Studien

HURBANIČ, Martin: Die Verteidigung von Konstantinopel während des Angriffes von Awaren im Jahre 626	3
CSIKÁNY, Tamás: Die Ungaren in der Schlacht bei Austerlitz.....	28
BOBOKOVÁ, Jarmila: Sicherheitssystem in Europa in dem 19. Jahrhundert von Metternich bis Bismarck	38
CHORVÁT, Peter: Die Ungarische Königliche Armee Versus Das Tschechoslowakische Festungswerk – Zu Den Problemen Der Interraktion	47
PEJS, Oldřich: Zur Existenz Des Internationallagers Für Kriegsgefangenen In Der Stadt Humenné (1942 – 1944)	70
ŠTEFANSKÝ, Michal: Die Verhandlungen Über Dislokation Der Sowjetischen Armee Auf Dem Tschechoslowakischen Gebiet (August – Oktober 1968)	93

Dokumente und Materialien

ZUPKO, Štefan: Die Festungskanone Muster 44/59, Kaliber 85 mm.....	108
DUBÁNEK, Martin: Einbruch der sowjetischen Soldaten ins bratislavaer Infanteriebastion B-S 13 im Jahre 1968.....	118

Recensionen	128
--------------------------	-----

Historische Reflexionen	141
--------------------------------------	-----

Wörterverzeichnissen, Glossen	147
--	-----

Chronik	159
----------------------	-----

Bibliographie	161
----------------------------	-----

CONTENTS

Studies

HURBANÍČ, Martin: Defense of Constantinople during the Avar siege of 626	3
CSIKÁNY, Tamás: Hungarian troops in the Battle at Slavkov	28
BOBOKOVÁ, Jarmila: The security system in Europe in the 19 th century.....	38
CHORVÁT, Peter: The Hungarian Royal Army versus Czechoslovak fortifications- in the questions of interaction	47
PEJS, Oldřich: To the existence of an internment camp for prisoners-of-war in Humenne (1942 – 1944)	70
ŠTEFANSKÝ, Michal: The negotiations on dislocation of the Soviet Army from Czechoslovakia (August – October 1968).....	93

Documents and materials

ZUPKO, Štefan: 44/59 85mm fort cannon.....	108
DUBÁNEK, Martin: The burglary of Soviet soldiers into Bratislava infantry cabin B-S 13 in 1968	118

Reviews	128
----------------------	-----

Historical reflexions	141
------------------------------------	-----

Annotations, glossed	147
-----------------------------------	-----

Chronicle	159
------------------------	-----

Bibliography	161
---------------------------	-----

Vojenská história 1/2008

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Grafická úprava: Dušan Babjak

Redakčná rada: PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Marián Hronský, DrSc., Mgr. Peter Kralčák, plk. Dr. Jaroslav Nižňanský, PhD., PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Jan Štaigl, CSc., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Kontaktné emailové adresy: sedova@mod.gov.sk

stanova@mod.gov.sk

Tel. kontakt: +421/2/4820 7713, 4820 7703

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 3. 3. 2008

Registračné číslo 1713/97

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPZ HS MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Súdobý plagát vyzývajúci slovenských krajanov na vstup do čs. légii vo Francúzsku počas 1. sv. vojny